

การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ:
กรณีศึกษาชุมชนเลียบบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

นางสาวนวมณีย์ อุดมรัตน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา)
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2554
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository(CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

A STUDY OF PEOPLE'S PARTICIPATION IN THE CONSERVATION OF BOAT
ALMSGIVING TRADITION: A CASE STUDY OF KLONG MON COMMUNITY,
TAP YAO SUB-DISTRICT, LAD KRABANG DISTRICT, BANGKOK.

Miss Navamon Udomrat

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Human and Social Development
(Interdisciplinary Program)

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 2011

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์
ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ: กรณีศึกษาชุมชน
เลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง
กรุงเทพมหานคร

โดย

นางสาวนวมณต์ อุดมรัตน์

สาขาวิชา

พัฒนามนุษย์และสังคม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ดร. อเนกพล เกื้อมา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. พรพจน์ เปี่ยมสมบูรณ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุวัฒนา ชาติานิติ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ดร. อเนกพล เกื้อมา)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร. ศิริเชษฐ สัจจะมาน)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(อาจารย์ ดร. อังคณา กรัณยาธิกุล)

นวนมณฑ์ อุดมรัตน์ : การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณี
 ตักบาตรพระร้อยทางเรือ: กรณีศึกษาชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง
 กรุงเทพมหานคร. (A STUDY OF PEOPLE'S PARTICIPATION IN THE
 CONSERVATION OF BOAT ALMSGIVING TRADITION: A CASE STUDY
 OF KLONG MON COMMUNITY, TAP YAO SUB-DISTRICT, LAD KRABANG
 DISTRICT, BANGKOK.) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ดร. อเนกพล เกื้อมา, 167 หน้า.

“การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ:
 กรณีศึกษาชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร” มีวัตถุประสงค์
 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ และเพื่อ
 ศึกษาแนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยใช้แบบสำรวจการมีส่วนร่วม
 ในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก
 และการสนทนากลุ่ม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และนำเสนอผลการศึกษาวิจัยด้วย
 การบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญส่วนใหญ่มีส่วนร่วมอนุรักษ์ประเพณี
 ตักบาตรพระร้อยทางเรือ ดังนี้ 1) มีส่วนร่วมในระดับการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมาย 2) มี
 ส่วนร่วมในรูปแบบการเข้าร่วมในวันงานประเพณี 3) แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ
 อนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ได้แก่ การเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร กิจกรรมงานประเพณี
 ให้แก่ผู้ที่สนใจ และการสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนเข้าร่วมงานประเพณีอย่างอิสระและเท่าเทียมกัน
 4) แนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระ
 ร้อยทางเรือมี 2 ลักษณะ คือ 1) การมีส่วนร่วมด้วยความรู้สึกรักและผูกพันในท้องถิ่น 2) การมีส่วน
 ร่วมด้วยความรู้สึกภาคภูมิใจในความเป็นมอญ

สาขาวิชา พัฒนามนุษย์และสังคม ลายมือชื่อนิติดี .....

ปีการศึกษา ..... 2554 ..... ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

5387156320 : MAJOR HUMAN AND SOCIAL DEVELOPMENT

KEYWORDS : PEOPLE'S PARTICIPATION / THE CONCEPT OF LOCALISM

NAVAMON UDOMRAT : A STUDY OF PEOPLE'S PARTICIPATION IN THE CONSERVATION OF BOAT ALMSGIVING TRADITION: A CASE STUDY OF KLONG MON COMMUNITY, TAP YAO SUB-DISTRICT, LAD KRABANG DISTRICT, BANGKOK. ADVISOR : ANAGPON KUAMA, Ph.D., 167 pp.

This research aims to study people's participation in the conservation of boat almsgiving tradition by surveying and to study the concept of localism which influences people's participation by means of qualitative methods, participatory observation, in-depth interview and focus group discussion, are used to collect data and to present the results of the study with descriptive writing.

People's participation in the conservation of boat almsgiving tradition can be analyzed by three aspects. As for the level of people's participation, it is found that people participate in cooperative processes that enable the tradition to achieve its objectives. As for the type of people's participation, it is found that people attend the tradition on the event day. As for the way of people's participation, it is found that various ways are employed such as providing information about the tradition to those who are interested in and encouraging all sectors to participate in this activity freely and equally. People's decision of participation can be explained through the concept of localism. Firstly, participation is from the patriotic feeling and belonging to the local. Secondly, participation is from the pride of being Mon ethnic group.

Field of Study : Human and Social Development Student's Signature:.....

Academic Year : .....2011..... Advisor's Signature: .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลือและการสนับสนุนจากผู้มีพระคุณหลายท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รองศาสตราจารย์ ดร. สุวัฒน์ ชาติานิติ ผู้ให้เกียรติเป็นประธานกรรมการในการสอบ อาจารย์ ดร. ศิริเชษฐ สัจจะมาน และ อาจารย์ ดร. อังคนา กรัณยาธิกุล ผู้ให้เกียรติเป็นกรรมการในการสอบ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านเป็นอย่างสูงที่สละเวลาให้คำแนะนำ ตรวจสอบ และปรับปรุงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ด้วยความเมตตากรุณา ทั้งยังมอบความใส่ใจและกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด

ผู้วิจัยไม่คาดคิดเลยว่า การตัดสินใจกลับเข้าสู่ชีวิตวัยเรียนอีกครั้งจะทำให้ผู้วิจัยได้พบกับ “กัลยาณมิตร” ผู้ซึ่งเป็นแบบอย่างของคำว่า “มนุษย์” และ “ครู” ผู้เปี่ยมไปด้วยเมตตาสีใจต่อชีวิตและโลก บุคคลผู้ถ่ายทอดสาระความรู้ผ่านปากกาให้แก่ผู้วิจัย พร้อมทั้งได้สละเวลาและสติปัญญาอันแหลมคมของท่านให้ความสำคัญ เอาใส่ใจ และร่วมเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับผู้วิจัยโดยปราศอคติ ทุกครั้งที่ผู้วิจัยสับสนหรือมองไม่เห็นหนทางข้างหน้า บุคคลผู้นี้สามารถให้ความกระจ่างทางปัญญาและความเข้มแข็งทางจิตใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา ผู้วิจัยไม่อาจหาคำขอบคุณใดมามอบให้ นอกจากขอยกคุณประโยชน์และคุณงามความดีที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ แต่ ดร.อนกพล เกื้อมา ผู้เป็นทั้งอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และพี่ชายที่รักและเคารพของผู้วิจัย อาจารย์เป็นแบบอย่างของผู้ให้และผู้แลกเปลี่ยนแนวคิดทั้งในทางวิชาการและแก่นสารในการดำเนินชีวิตแก่ผู้วิจัย

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญทุกท่าน ผู้เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนวิทยานิพนธ์เล่มนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งว่าที่ รต. รามัญ สารพันธ์ุ ประธานชุมชนผู้เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาของผู้วิจัย รวมทั้งให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกในทุกๆ ด้าน นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ นายมารุต อุดมรัตน์ นางวิภา อุดมรัตน์ นางสาวสมภารณี อุดมรัตน์ นางสาวศุภณัฐ ไรพาศิษฐ์ ครอบครัวที่รักยิ่ง นายชัยรัตน์ พลมุข นายรัชโยธิน รุ่งเรืองศรี นางสาวนรินทร์ จิตวิภาภรณ์ นางสาวพิรพรรณ วณิชลำนันท์ และกัลยาณมิตรทุกคนที่ช่วยกันสนับสนุนและเชื่อมั่นในตัวผู้วิจัยจนผลักดันให้มาประสบความสำเร็จครั้งยิ่งใหญ่ในชีวิตครั้งนี้

ด้วยหยาดเหงื่อขับเหงื่อและหยดน้ำตานับล้าน ขอขอบคุณทุกคนที่มาถึงฝั่งฝันด้วยกัน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา.....	4
1.3 ขอบเขตการศึกษา.....	4
1.4 นิยามเชิงปฏิบัติการ.....	4
1.5 ลำดับเวลาในการศึกษา.....	9
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม.....	10
2.1 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	10
2.2 แนวคิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี.....	25
2.3 แนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมและชุมชนเข้มแข็ง.....	39
2.4 แนวคิดความยั่งยืนทางสังคมและวัฒนธรรม.....	49
2.5 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่.....	57
2.6 งานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	63
2.7 กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย.....	75

บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย.....	76
3.1 ประชากรเป้าหมาย.....	76
3.2 กลุ่มตัวอย่าง.....	76
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	77
3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	78
3.5 การจัดทำและวิเคราะห์ข้อมูล.....	80
บทที่ 4 ผลการศึกษาและอภิปรายผล.....	81
4.1 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ ประเพณีตักบาตรพระร้อย.....	82
4.2 รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ ประเพณีตักบาตรพระร้อย.....	83
4.3 แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ ประเพณีตักบาตรพระร้อย.....	94
4.4 แนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ.....	97
4.5 อภิปรายผล	105
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	119
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	119
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	120
รายการอ้างอิง.....	125
บรรณานุกรม.....	132
ภาคผนวก.....	135

ภาคผนวก ก.....	136
ภาคผนวก ข.....	141
ภาคผนวก ค.....	144
ภาคผนวก ง.....	147
ภาคผนวก จ.....	161
ภาคผนวก ฉ.....	165
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	167

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามกลุ่มอายุ.....	81
ตารางที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมของเด็กและวัยรุ่นในการอนุรักษ์ ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ.....	82
ตารางที่ 3 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ในระดับที่ 1 การมีส่วนร่วมในการรับรู้และเสนอความคิดเห็น.....	83
ตารางที่ 4 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ในระดับที่ 2 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเสนอแนะวิธีการดำเนินงาน.....	85
ตารางที่ 5 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ในระดับที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้.....	89
ตารางที่ 6 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ในระดับที่ 4 การมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงาน..	93
ตารางที่ 7 แนวทางการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ.....	95

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1	ผังจำลองแนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายมอญชุมชน เลียบคลองมอญต่อการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ.....	104
----------	--	-----

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบัน กระแสโลกาภิวัตน์ได้ก่อให้เกิดการปะทะทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างหลากหลาย เนื่องจากกระแสดังกล่าวทำให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่นกับสังคมโลกเป็นไปอย่างรวดเร็ว สังคมไทยในกระแสโลกาภิวัตน์ซึ่งได้รับอิทธิพลจากภายนอกเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงมีการปรับตัวหรือเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยตรงเช่นนี้ ทำให้คนในสังคมเริ่มตระหนักถึงการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน เพื่อรักษาความเป็นชุมชนให้ดำรงอยู่ในกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ด้วยเหตุผลที่ชุมชนเป็นรากฐานของประเทศ เป็นโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญของสังคมในการสร้างความเจริญก้าวหน้า การรวมตัวกันของประชาชน กล่าวคือ การมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อสังคม การมีความรักความสามัคคีซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูล และแบ่งปันผลประโยชน์ที่ร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้น สิ่งเหล่านี้จึงกลายเป็นส่วนประกอบสำคัญของการสร้างชุมชนเข้มแข็ง (ทัศนีย์ ลักษณะนาภิชนัชช, 2545: 24)

การตระหนักถึงความเข้มแข็งของชุมชนโดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนปรากฏอย่างชัดเจนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ซึ่งมีสาระสำคัญว่า ชุมชนที่เข้มแข็งจะนำไปสู่การรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยมีปัจจัยสำคัญในการธำรงรักษาความเป็นชุมชน ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นของตน สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2550: 18-20) ซึ่งระบุถึงสิทธิและหน้าที่ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีไว้ ดังต่อไปนี้

หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ 12 สิทธิชุมชน มาตรา 66 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของ

ท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

หมวด 4 หน้าที่ของชนชาวไทย มาตรา 73 บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหาร ช่วยเหลือในการป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติสาธารณะ เสียภาษีอากร ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษาอบรม พิทักษ์ ปกป้อง และสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติ และปฏิบัติหน้าที่ท้องถิ่น และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนหรือสังคมนั้น เกิดขึ้นจากการที่มนุษย์เราไม่อาจอยู่ได้ตามลำพังหรือมีความสมบูรณ์ภายในตัวได้ เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคมหรือสิ่งที่สังคมสร้างขึ้น มนุษย์ไม่อาจเจริญก้าวหน้าหรือแม้แต่คงอยู่ โดยแยกตัวเองออกจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ชีวิตในสังคมมนุษย์ย่อมมีทั้งความขัดแย้งและความร่วมมือกันโดยสมัครใจ (นิยม รัฐอมฤต และ วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ, 2520: 1-2) การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงถือเป็นพื้นฐานกิจกรรมทางสังคมของชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมด้านการอนุรักษ์และสืบสานประเพณี ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ช่วยสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้แก่คนในชุมชน รวมทั้งยังช่วยธำรงรักษาความเป็นชุมชนให้คงอยู่สอดคล้องไปกับวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ อีกด้วย

กล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความสำคัญในการสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งสอดคล้องไปกับวิถีชีวิตของชุมชนที่แตกต่างกัน เช่น ชุมชนริมน้ำสร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชนที่เรียกกันว่า “วัฒนธรรมชาวน้ำ” อันแสดงออกให้เห็นได้ชัดเจนในชีวิตประจำวัน และในงานพิธีสำคัญของไทยตลอดมา เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแข่งเรือ การเล่นเพลงเรือ ตลาตน้ำ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ ย่อมอธิบายถึงความสัมพันธ์ใกล้ชิดของคนไทยกับสายน้ำอย่างลึกซึ้งได้ชัดเจน แม้วันเวลาจะเปลี่ยนไป ความผูกพัน ความเชื่อ และพิธีกรรมต่างๆ ที่เคยเกิดขึ้นในสายน้ำก็ยังคงความสำคัญและความศักดิ์สิทธิ์ในจิตใจของคนไทย (พิจิตต รัตตกุล, 2548: 19)

ชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนอีกแห่งหนึ่งที่มีการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะการมี

ส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น ความน่าสนใจของชุมชนแห่งนี้ มีทั้งในด้านสภาพแวดล้อมของชุมชนและคุณค่าของประเพณีที่ประชาชนในชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ไว้

ลักษณะด้านสภาพแวดล้อมที่น่าสนใจของชุมชนเลียบคลองมอญ คือ การเป็นพื้นที่ที่อยู่ห่างจากนิคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่เพียง 2 กิโลเมตร ซึ่งส่งผลให้ชุมชนต้องเผชิญกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการคมนาคมที่กระจายเข้ามาในพื้นที่โดยตลอด เห็นได้ชัดในการเปลี่ยนแปลงจากชุมชนที่มีวิถีชีวิตทางน้ำมาเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตทางบก เปลี่ยนจากการใช้เรือมาเป็นการใช้รถสัญจรในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม ชุมชนเลียบคลองมอญยังสามารถดำรงรักษาประเพณีดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมทางน้ำไว้ได้เป็นเวลาถึง 117 ปี

ประเพณีที่ชาวชุมชนเลียบคลองมอญได้อนุรักษ์ไว้อย่างยาวนานจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน คือ ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ซึ่งจัดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ.2437 โดยมีประชาชนในพื้นที่และประชาชนในชุมชนใกล้เคียงเป็นกำลังสำคัญในการจัดงาน (กองการท่องเที่ยว,ม.ป.ป.) ความน่าสนใจของประเพณีดังกล่าว นอกเหนือจากความเป็นมาที่ยาวนานแล้ว ยังพิจารณาได้จากกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในวันงาน อันได้แก่ การตักบาตรพระร้อยทางเรือ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสายน้ำดังเช่นวิถีชีวิตในอดีต การถวายเพลแด่พระภิกษุจำนวนกว่า 100 รูป และการแข่งขันเรือพายขนาดใหญ่ ซึ่งทุกกิจกรรมล้วนต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของประชาชนจำนวนมาก โดยเฉพาะความร่วมมือของประชาชนเจ้าของพื้นที่ ดังนั้นการที่ชุมชนเลียบคลองมอญยังคงจัดงานประเพณีของตนได้อย่างต่อเนื่องยาวนานจึงแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชน อันเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี พ.ศ.2554 ที่ชุมชนต้องจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือไปพร้อมกับการเผชิญอุทกภัยครั้งร้ายแรงในช่วงปลายเดือนกันยายนจนถึงเดือนธันวาคม

จากเหตุผลที่ได้กล่าวมา ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งในด้านระดับ รูปแบบและแนวทางการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ และยังสนใจจะศึกษาควบคู่ไปกับแนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยม อันเกิดจากปฏิกิริยาของชุมชนต่อการเข้ามาของกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทำให้ประชาชนหันกลับมาสนใจและพึ่งพาตนเองและชุมชน รวมถึงกระตุ้นให้เกิดการร่วมมือร่วมใจเพื่อช่วยเหลือ สนับสนุนและแก้ปัญหาภายในชุมชน แทนที่จะเป็นแค่ผู้ร้องขอความช่วยเหลือจากรัฐหรือแหล่งสนับสนุนภายนอก (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2544)

ทั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาว่าแนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมได้ส่งผลต่อความรู้สึกและการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญหรือไม่ อย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ
2. เพื่อศึกษาแนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

1.3 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษานี้ มุ่งศึกษาใน 2 ขอบเขต คือ

1. ขอบเขตเชิงพื้นที่

พื้นที่เป้าหมายของการศึกษาในครั้งนี้ คือ ชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

2. ขอบเขตเชิงเนื้อหา

- 2.1 ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ใน 3 ด้าน คือ
  - 2.1.1 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน
  - 2.1.2 รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน
  - 2.1.3 แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 2.2 ศึกษาแนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมของประชาชนที่แสดงออกทางพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

1.4 นิยามเชิงปฏิบัติการ

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง บุคคลผู้มีอายุระหว่าง 11-75 ปี จำนวน 491 คน ซึ่งปัจจุบันอาศัยอยู่ในชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ได้แสดงออกถึงระดับ รูปแบบ และแนวทางการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีพระร้อยทางเรือ

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ชั้นหรืออันดับการมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ในการอนุรักษ์ประเพณี ตักบาตรพระร้อยทางเรือ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 การมีส่วนร่วมในการรับรู้และเสนอความคิดเห็น

ระดับที่ 2 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเสนอแนะวิธีการดำเนินงาน

ระดับที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

ระดับที่ 4 การมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงาน

รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง พฤติกรรมหรือกิจกรรมการมีส่วนร่วมที่บุคคลแสดงออกตามระดับชั้นหรืออันดับของการมีส่วนร่วม 4 ระดับ ดังนี้

รูปแบบของระดับที่ 1 การมีส่วนร่วมในการรับรู้และเสนอความคิดเห็น ได้แก่

รูปแบบที่ 1 การมีส่วนร่วมเป็นผู้รับฟังการชี้แจงหรือการแจ้งข่าวการจัดงานประเพณี ตักบาตรพระร้อยทางเรือ

รูปแบบที่ 2 การมีส่วนร่วมเป็นผู้รับฟังการชี้แจงหรือการแจ้งข่าวการจัดการประชุมเพื่อจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

รูปแบบที่ 3 การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการหรือผู้เกี่ยวข้องในการจัดการประชุมเพื่อจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

รูปแบบที่ 4 การมีส่วนร่วมเป็นผู้เข้าร่วมประชุมและเสนอความคิดเห็นในการประชุมเพื่อจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

รูปแบบของระดับที่ 2 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเสนอแนะวิธีการดำเนินงาน ได้แก่

รูปแบบที่ 1 การมีส่วนร่วมเป็นผู้เสนอแผนการดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

รูปแบบที่ 2 การมีส่วนร่วมเป็นผู้พิจารณาและตัดสินใจเลือกแผนการดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่เหมาะสม

รูปแบบที่ 3 การมีส่วนร่วมเป็นผู้เสนอกิจกรรมที่จะจัดขึ้นในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

- รูปแบบที่ 4 การมีส่วนร่วมเป็นผู้พิจารณาและตัดสินใจเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมที่จะ
จัดขึ้นในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ
- รูปแบบที่ 5 การมีส่วนร่วมเป็นผู้เสนอแนวทางการประสานงานและการแก้ปัญหาใน
การดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ
- รูปแบบที่ 6 การมีส่วนร่วมเป็นผู้พิจารณาและตัดสินใจเลือกแนวทางการประสานงาน
และแก้ปัญหาในการดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ
- รูปแบบที่ 7 การมีส่วนร่วมเป็นผู้เสนอแนะแนวทางการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิด
ประโยชน์สูงสุดในการดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ
- รูปแบบที่ 8 การมีส่วนร่วมเป็นผู้ตัดสินใจเลือกแนวทางการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิด
ประโยชน์สูงสุดในการดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ
- รูปแบบของระดับที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมาย ได้แก่
- รูปแบบที่ 1 การมีส่วนร่วมเป็นผู้ระดมบุคลากร (คน) เพื่อดำเนินการจัดงานประเพณี
ตักบาตรพระร้อยทางเรือ
- รูปแบบที่ 2 การมีส่วนร่วมจัดสรรวัสดุสิ่งของเพื่อดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตร
พระร้อยทางเรือ
- รูปแบบที่ 3 การมีส่วนร่วมเป็นผู้ประสานงานในการดำเนินการจัดงานประเพณีตัก
บาตรพระร้อยทางเรือ
- รูปแบบที่ 4 การมีส่วนร่วมเป็นผู้แก้ปัญหาในการดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตร
พระร้อยทางเรือ
- รูปแบบที่ 5 การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริจาคเงินในการดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตร
พระร้อยทางเรือ
- รูปแบบที่ 6 การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริจาคแรงงานในการดำเนินการจัดงานประเพณีตัก
บาตรพระร้อยทางเรือ
- รูปแบบที่ 7 การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริจาควัสดุสิ่งของในการดำเนินการจัดงานประเพณี
ตักบาตรพระร้อยทางเรือ

รูปแบบที่ 8 การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูลการดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตรพระ
ร้อยละทางเรือแก่ตนเอง ครอบครัว และชุมชนของตน

รูปแบบที่ 9 การมีส่วนร่วมเป็นผู้เชิญชวนผู้ที่สนใจเข้าร่วมงานประเพณีตักบาตรพระ
ร้อยละทางเรือ

รูปแบบที่ 10 การมีส่วนร่วมเป็นผู้เข้าร่วมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยละทางเรือ

รูปแบบของระดับที่ 4 การมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล ได้แก่

รูปแบบที่ 1 การมีส่วนร่วมเป็นผู้ประเมินผลการดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตร
พระร้อยละทางเรือภายหลังการจัดงานประเพณี

รูปแบบที่ 2 การมีส่วนร่วมเป็นผู้เข้าร่วมกลุ่มพูดคุย แลกเปลี่ยนผลการดำเนินการจัด
งานประเพณีตักบาตรพระร้อยละทางเรือภายหลังการจัดงานประเพณี

รูปแบบที่ 3 การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อเสนอแนะ คำติชมถึงผลการดำเนินการจัด
งานประเพณีตักบาตรพระร้อยละทางเรือภายหลังการจัดงานประเพณี

แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นของ
ประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ที่มีต่อการ
สนับสนุน ส่งเสริม หรือสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณี
ตักบาตรพระร้อยละทางเรือ เพื่อให้ประเพณีตักบาตรพระร้อยละทางเรือได้รับการธำรงรักษาและปฏิบัติ
สืบต่อไปเป็นมรดกทางสังคมของท้องถิ่น ให้คนรุ่นหลังได้มีโอกาสชื่นชมและภาคภูมิใจในเอกลักษณ์
ท้องถิ่น ทั้งยังเป็นไปเพื่อความเจริญก้าวหน้าทางวัฒนธรรมของประเทศชาติอีกด้วย โดย
ข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นที่ประชาชนมีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณี
ตักบาตรพระร้อยละทางเรือมี 5 ประการ ดังต่อไปนี้

1. การเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารงานประเพณีตักบาตรพระร้อยละทางเรือให้แก่ผู้สนใจ
2. การรับฟังความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะจากทุกภาคส่วนเพื่อนำไปสู่การเข้ามามีส่วนร่วม
3. การเปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้ามามีส่วนร่วมหรือเสนอแนะแนวทางในการปฏิบัติงาน
4. การสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างอิสระและเท่าเทียมกัน
5. การกระตุ้นหรือเชิญชวนให้ผู้สนใจเข้าร่วมงานประเพณีตามความสนใจที่หลากหลาย

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ หมายถึง กิจกรรมตักบาตรเทโวที่จัดขึ้นภายหลังเทศกาลออกพรรษา โดยกิจกรรมตักบาตรเทโวของชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร จะมีเอกลักษณ์พิเศษที่แตกต่างจากการตักบาตรเทโวของวัดอื่นๆ โดยการตักบาตรทางเรือ ซึ่งมีเพียงแห่งเดียวในกรุงเทพมหานคร กิจกรรมจะจัดขึ้น ณ คลองลำปลาทิว บริเวณหน้าวัดสุทธาโภชน์เป็นประจำทุกปี โดยมีกำหนดการจัดงานแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงเช้า: พระภิกษุ จำนวน 100 รูป ลงเรือรับบิณฑบาตด้วยขบวนเรือมาตลอดสองฝั่งคลองลำปลาทิว ช่วงสาย: พิธีถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ด้วยสำรับคาวหวานจำนวน 100 ชุด ช่วงบ่าย: การแข่งขันเรือพาย โดยเรือที่ใช้สำหรับแข่งขันส่วนใหญ่จะเป็นเรือที่มีอยู่ในท้องถิ่น มีทั้งประเภทเรือสำหรับแข่งขันโดยเฉพาะที่เรียกว่าเรือเพรียวและเรือมาด จุดมุ่งหมายของการจัดแข่งขันคือ เพื่อเสริมสร้างความรักความสามัคคี ความร่วมมือร่วมใจและสร้างความสนุกสนานให้กับประชาชนในชุมชนและผู้มาร่วมงาน

แนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ หมายถึง การแสดงออกทางพฤติกรรมในการมีส่วนร่วมด้วยความภูมิใจ ความเป็นกลุ่มก้อน และ/หรือ ความผูกพันต่อพื้นที่และวิถีชีวิตของคนในชุมชน

การอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ หมายถึง การวางแผน การเตรียมการ การดำเนินงาน และการติดตามผลการดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญ เพื่อให้การจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดอย่างยั่งยืน

ความยั่งยืนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี หมายถึง ความร่วมมือ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพูดคุย แลกเปลี่ยน และ/หรือ ดำเนินการให้วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนสามารถคงไว้ซึ่งคุณค่าควบคู่กับความเป็นอยู่ของชุมชนนั้นๆ ตลอดไป โดยประชาชนในชุมชนต้องยอมรับว่า ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ จึงต้องหาวิธีรับมือเพื่อนำความเปลี่ยนแปลงต่างๆ เหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนเพื่อรับมือหรือดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงได้อย่างยั่งยืน

1.5 ลำดับเวลาในการศึกษา

ลำดับ	ขั้นตอน	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.
		54	54	54	54	55	55	55	55
1.	ศึกษา แนวคิด ทฤษฎี ทบทวนวรรณกรรมและ เอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อ วางโครงร่างการศึกษาวิจัย				→				
2.	สอบและแก้ไขโครงร่างฯ				→				
3.	เก็บข้อมูลภาคสนาม							→	
4.	วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล								→
5.	ตรวจสอบความถูกต้อง ของข้อมูล และเขียนผล								→
6.	สอบปกป้องวิทยานิพนธ์								→

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางในการบูรณาการการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือระหว่าง
ภาคประชาชน ภาครัฐ และภาคเอกชน
2. เป็นแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยผ่านแนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมต่อ
การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ
3. เป็นแนวทางในการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตัก
บาตรพระร้อยทางเรือให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนสืบต่อไป
4. เป็นแนวทางในการส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้ของกลุ่มวัฒนธรรมชาติพันธุ์

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระ ร้อยทางเรือ: กรณีศึกษาชุมชนเลียบบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการ ศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 2.2 แนวคิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี
- 2.3 แนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมและชุมชนเข้มแข็ง
- 2.4 แนวคิดความยั่งยืนทางสังคมและวัฒนธรรม
- 2.5 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

แนวคิดและหลักการเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนนั้น เริ่มมาจากบทเรียนของ ความล้มเหลวในการพัฒนาชุมชนชนบท ที่ไม่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาแบบ ยั่งยืน ประกอบกับกระแสความคิดของนักวิชาการทั้งในระดับประเทศและในระดับสากลทำให้การ พัฒนาในยุคหลังๆ ได้เน้นให้ประชาชนในชุมชนเป็นเป้าหมายสำคัญของการขับเคลื่อนการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) จึงกลายเป็นประเด็นสำคัญในการพัฒนา ชุมชน ดังปรากฏให้เห็นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 เป็นต้นมา โดยมีการ กำหนดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้อย่างชัดเจน (วสุนทราม [สธธ.] 2552 : ออนไลน์)

เหตุเพราะการพัฒนาชุมชนโดยภาครัฐผู้ฝ่ายเดียวนั้นเปรียบเสมือนการปรบมือข้างเดียว ย่อมไร้เสียง ไร้ประสิทธิภาพ และไร้พลัง พลังในการพัฒนาหมู่บ้านมิใช่เกิดจากการจัดสรร งบประมาณและการดำเนินโครงการพัฒนาต่างๆ เพียงอย่างเดียว แต่จะต้องมาจากความร่วมมือ ของประชาชนในชุมชนด้วย การที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานั้นมิใช่จะเป็นเพียง

การสร้างควมภูมิใจในการที่มีโอกาสเข้าร่วมงานในส่วนของปัจเจกบุคคลและเป็นการสร้างควมสามัคคีในชุมชนเท่านั้น แต่จะเป็นส่วนที่ช่วยในโครงการพัฒนาของภาครัฐมีความหมายประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และสอดคล้องตามความต้องการของชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นกลไกที่ช่วยให้ชุมชนสามารถดูแลควบคุมการพัฒนาให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ชุมชนต้องการ (อรพินท์ สพิโชคชัย, 2538: 3)

ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมเป็นคำที่นิยม ใช้กันในการศึกษาด้านการพัฒนามนุษย์และสังคม จึงมีผู้ให้ความหมายของคำๆ นี้ไว้เป็นจำนวนมาก ดังนี้

คีธ (Keith, 1972: 136) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นการเกี่ยวข้องทางจิตใจและอารมณ์ ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการบรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งให้ความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย ดังข้อความที่ว่า “Participation refers to the mental and emotional involvement of a person in a group situation which encourages him to contribute to group goals and share the responsibility of achievement”

รีดเดอร์ (Reeder, 1974: 39 อ้างถึงใน นิพนธ์ จันดาร์ักษ์, 2536: 54) ที่ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

วิลเลียม เออร์วิน (William Erwin, 1976: 138 อ้างถึงใน ปฎฐฎาง จันทรบุญเรือง, 2541: 50) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ตัดสินใจแก้ปัญหาของตน เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงของประชาชน ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชน แก้ไขปัญหาพร้อมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม สนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2526: 20) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และร่วม

รับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบถึงประชาชนเอง ซึ่งเป็นความร่วมมือในการกระทำให้สิ่งหนึ่งเพื่อบรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจและการลงมือทำ

เสน่ห์ จามริก (2527: 38) ในแง่ที่ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ไม่ได้หมายความถึงเพียงการดึงประชาชนเข้ามาร่วมกิจกรรมตามที่นักวิชาการหรือองค์กรพัฒนาตั้งขึ้น แต่ที่แท้จริงแล้ว คือการให้ชุมชนมีกิจกรรมและวิธีการของเขาเองในชุมชน

United Nation Development Programme (UNPD, 1993: 21, cited in Government of India, 2010: 255) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมคือ การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของพวกเขา” ดังข้อความที่ว่า “Participation means that people are closely involved in economic, social, cultural and political process that affects their lives”

อรพินท์ สพิชคชัย (2538: 2) กล่าวไว้ว่า “การมีส่วนร่วม” (Participation) โดยทั่วไปจะมีความหมายที่กว้างขวาง สำหรับความหมายที่พูดถึงในเชิงการพัฒนาชนบท มักจะหมายถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ของชุมชนหรือประชาชนในการเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานพัฒนาของภาครัฐเป็นลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างหนึ่ง แต่การมีส่วนร่วมในความหมายที่กว้างกว่าอาจจะหมายถึงการเข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ของชุมชนโดยตรง นอกจากนี้ คนอาจจะใช้คำว่ามีส่วนร่วมในเชิงการเมืองโดยมีความหมายเพียงการไปลงคะแนนเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมอาจจะมีได้ทุกระดับตั้งแต่การมีส่วนร่วมในระดับชาติลงไปจนถึงระดับหมู่บ้าน

นรินทร์ชัย พัฒนาพงศา (2547: 27-28) อธิบายความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยการแสดงให้เห็นถึงข้อดีของการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยสามารถสรุปเป็นข้อๆ ได้ ดังต่อไปนี้

1. ทำให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกันจะทำให้แต่ละฝ่ายได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน จนไปสู่การยอมรับความแตกต่างในรูปร่าง ความรู้ นิสัย ค่านิยมต่างๆ อันเป็นรากฐานสำคัญของประชาธิปไตย

2. ทำให้งานที่ยากบางอย่างสำเร็จขึ้นมาได้ งานหลายอย่างหากทำเพียงผู้เดียว หรือทำน้อยคนอาจไม่สำเร็จ ต้องให้ผู้มาร่วมงานหลายคนจึงจะสำเร็จ เช่น การสร้างบ้าน สร้างเจดีย์ สร้างสิ่งมหัศจรรย์ของโลก เช่น พีชมาฮัล กำแพงเมืองจีน หรืองานบางอย่างต้องการความร่วมมือโดยตลอด เช่น การลดปริมาณขยะ จึงต้องให้คนทั้งชุมชนเห็นด้วยและร่วมปฏิบัติ
3. ทำให้บุคคลคิดช่วยตนเอง เพราะถ้ารัฐเป็นฝ่ายทำให้อาจจะรอความช่วยเหลือ หากมาร่วมกันพิจารณา อาจทำบางสิ่งเองได้ และจะร่วมดูแลรักษาสิ่งนั้นมากขึ้น
4. ทำให้ความช่วยเหลือนั้นตรงกับที่ต้องการ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในชั้นการระบุประเด็นปัญหาและความต้องการ จึงไม่เกิดปัญหาที่สร้างไว้เพื่อใช้ แล้วไม่ใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น ที่อ่านหนังสือในหมู่บ้าน สะพานลอยให้คนข้าม ซึ่งทำแล้วไม่มีผู้ใช้ก็เสียประโยชน์ไป
5. ทำให้ประหยัดทรัพยากรลงได้ เพราะการช่วยตรงกับความต้องการที่จะใช้จะทำ และยังมีแรงงานจากการมีส่วนร่วมมาช่วยได้ อาจมีบ้างถ้ามีส่วนร่วมจนเหนื่อย ถ้าหากไม่มีการจัดการที่ดี ก็อาจสิ้นเปลืองทรัพยากรมากกว่าที่ควร หรืออาจเกิดความเสียหายก็ได้
6. ทำให้รู้สึกเป็นเจ้าของ การมาร่วมคิดร่วมทำทำให้รู้สึกเป็นเจ้าของ มักร่วมกันดูแลรักษา ซ่อมแซม และมีความภูมิใจในสิ่งที่ตนร่วมกันทำขึ้นมา สิ่งของที่บุคคลได้ทำร่วมกันมาจึงอยู่คงทน
7. เพิ่มทางเลือกที่ดีเพื่อการตัดสินใจ การได้รับรู้ในโครงการอย่างละเอียด ทำให้ช่วยกันหาทางเลือก (ทางออก) หลายทางที่สมบูรณ์และเหมาะสมที่สุด ทำให้เกิดผลเสียหายน้อยลงหรือเกิดผลดีมากกว่าการไม่ให้เข้ามามีส่วนร่วม
8. เกิดการสร้างฉันทามติ (Consensus building) หรือเป็นการสร้างความเห็นพ้องต้องกันขึ้นมาได้ โดยในประเทศตะวันตก การมีส่วนร่วมของประชาชนมักทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างคู่กรณี เกิดการสร้างข้อตกลงที่มั่นคงยั่งยืนได้
9. ทำให้ชุมชนหรือสังคมเข้มแข็ง เพราะชุมชนที่เข้มแข็งควรต้องมีส่วนร่วมตัดสินใจ ร่วมดูแลปกครองพิทักษ์ผลประโยชน์ของชุมชนหรือสังคมนั้นเอง โดยการมีส่วนร่วมคิดร่วมทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมเสมอๆ ทำให้ชุมชนรู้สึกว่าได้ควบคุมโชคชะตาของตนเอง แทนที่จะเป็นผู้ชำนาญที่อื่นที่ “เขาไม่รู้จัก” หรือไม่ไว้ใจมาควบคุม-สั่งการ
10. ทำให้การดำเนินงานของชุมชนหรือสังคมนั้นโปร่งใส เพราะการมีส่วนร่วมเพื่อกิจการสาธารณะอยู่เสมอจะทำให้ผู้ที่ทำอะไรก็คิดโกงหวั่นเกรง คิดกระทำได้ยากขึ้น เนื่องจากกลัวในพลัง

การมีส่วนร่วมของประชาสังคม (Civil Society) เช่น นักการเมือง หรือ ข้าราชการระดับสูงที่ไม่ค่อยปฏิบัติงานก็กลัวการเสนอให้ออกจากตำแหน่ง โดยประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเกินกว่า 50,000 รายชื่อสามารถเสนอเพื่อให้วุฒิสภาพิจารณาปลดออกจากตำแหน่งได้ เป็นต้น

11. ทำให้บุคคลที่อาจยอมรับยากยอมรับโครงการนั้นได้ โดยยอมรับว่าเมื่อมีโครงการแล้ว ตนอาจเสียประโยชน์ไปบ้าง แต่เมื่อมีค่าชดเชยที่เหมาะสมและคนอื่นๆ ยอมรับโครงการนั้น ก็เห็นแก่ประโยชน์ของคนส่วนใหญ่

12. ทางการเกษตร พบว่า การที่เกษตรกรเข้าร่วมกันเป็นสมาชิกองค์กรการเกษตรนั้น ทำให้เกิดการสื่อสารที่เป็นประโยชน์แก่สมาชิก และได้รับบริการจากรัฐมากกว่าผู้ที่ไม่เป็นสมาชิก

จากความหมายของการมีส่วนร่วมของดังที่ได้กล่าวมานั้น สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่เกิดจากกลุ่มคนหรือประชาชนในชุมชนในการร่วมกันแสดงความคิดเห็น ร่วมกันวางแผน ร่วมกันตัดสินใจ และร่วมกันดำเนินงานให้บรรลุผลตามที่ได้กำหนดเป้าหมายร่วมกันไว้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของตน รวมถึงความเป็นไปหรือการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือสังคมของตนด้วยความสมัครใจอย่างเต็มกำลังความสามารถ แตกต่างจากการที่ภาครัฐหรือภาคเอกชนดึงประชาชนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ภาครัฐหรือภาคเอกชนเป็นคนวางแผนจัดขึ้น เพราะการมีส่วนร่วมที่แท้จริงต้องเป็นสิ่งที่ประชาชนในชุมชนเป็นผู้คิดริเริ่มก่อตั้งวางแผนโครงการ ออกแบบกิจกรรม และคิดหาวิธีการดำเนินงานโดยชุมชน เพื่อประโยชน์ของชุมชน

ระดับและรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน

การที่จะมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด เป็นเรื่องที่มีกติกเถียงกันมาก ยกตัวอย่างกรณีของคนที่มีบุตร หากพิจารณาว่าในการตัดสินใจเกี่ยวกับบุตร บิดา-มารดาควรทำอะไรให้บุตรเต็ม 100% หรือไม่ สำหรับบิดามารดาที่รักบุตรมากเกินไป อาจให้บุตรมีส่วนร่วมเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่บางท่านอาจให้บุตรมีส่วนร่วมด้วยเพียง 20-25% หรือยึดเอาตัวบิดา-มารดาเป็นใหญ่ หรือบางท่านยอมให้บุตรตัดสินใจครั้งหนึ่งและตนตัดสินใจร่วมด้วยอีกครั้งหนึ่ง และนำเหตุผลมาพิจารณา ร่วมกันก็มี การมีส่วนร่วมจึงขึ้นอยู่กับวัยของบุตร และลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล ดังนั้น ระดับและรูปแบบการมีส่วนร่วมจึงเป็นไปได้หลายกรณี ตัวอย่างเช่น

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2516: 25) ได้ชี้ให้เห็นความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบการร่วมสมทบแรงงาน สมทบวัสดุ สมทบเงิน ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมกันทำ

พัฒน์ บุญยรัตนพันธ์ (2517: 3) นำเสนอว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนจะต้องมีขึ้นโดยตลอดทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การร่วมวางแผนโครงการ การร่วมเสียสละกำลังแรงงาน วัสดุ สิ่งของ กำลังเงิน หรือทรัพยากรใดๆ ที่มีอยู่ในชุมชนนั้นๆ

ส่วนแนวคิดและหลักการการมีส่วนร่วมของนักวิชาการต่างประเทศปรากฏมีมุมมองไปในทิศทางเดียวกัน โคเฮน และ อัปฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff, 1980: 213-218) แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งแม้ว่าการมีส่วนร่วมต่างๆ เหล่านี้จะแยกเป็นระบบออกจากกัน แต่ก็มีความเชื่อมโยงและส่งผลต่อกัน เช่น การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มักส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ หากพบว่ามีการมีส่วนร่วมประเภทใดประเภทหนึ่ง มาก อีกประเภทหนึ่งก็จะมากตามไปด้วย ดังข้อความที่ว่า "The four kinds of participation are decision-making, implementation, benefits, and evaluation. Even if these kinds of participation are distinguishable, there are usually connections and feedback among them; for example, participation in decision making is likely to contribute to participation in benefits. The more there is of any one kind, the more participation there is in total"

กรรณิกา ชมดี (2524: 13) แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 10 รูปแบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมประชุม (Attendance at Meetings)
2. การมีส่วนร่วมออกเงิน (Financial Contribution)
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (Membership on Committees)
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (Position of Leadership)
5. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ (Interviewer)
6. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน (Solicitor)
7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค (Customer)
8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่ม (Entrepreneur)

9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงานหรือเป็นลูกจ้าง (Employee)

10. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ (Material Contribution)

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2526: 10) สรุประดับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 4 ระดับ ดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (บรรณารักษ์, 2527: 6-7) ได้กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมในระดับของการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ ดังต่อไปนี้

1. ร่วมทำการศึกษาค้นหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น ตลอดจนความต้องการของชุมชน
  2. ร่วมสร้างรูปแบบและวิธีการเพื่อแก้ไขและลดปัญหาเพื่อสนองความต้องการของชุมชน
  3. ร่วมวางแผนนโยบาย โครงการ หรือกิจกรรมเพื่อขจัด แก้ไขและสนองความต้องการชุมชน
  4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
  5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
  6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมของชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน
  7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
  8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผลกิจกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งโดยประชาชน เอกชนและรัฐบาล
- จूरินทร์ รากา (2539: 33) จำแนกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. ร่วมคิดวางแผน โดยมีรูปแบบการมีส่วนร่วมในเรื่องต่อไปนี้ ร่วมวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา ร่วมจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ร่วมกำหนดความต้องการของชุมชน ร่วมเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา ร่วมตัดสินใจเลือกแนวทางแก้ปัญหาที่เหมาะสม ร่วมเสนอโครงการหรือกิจกรรม

2. ร่วมดำเนินการ โดยมีรูปแบบการมีส่วนร่วมในเรื่องต่อไปนี้ ร่วมแรงในการดำเนินการ ร่วมใจหรือสนับสนุนให้กำลังใจ ร่วมสนับสนุนทรัพยากร และร่วมบริหารงาน เช่น ระดมทรัพยากร จัดสรรทรัพยากร แก้ปัญหาและประสานงาน เป็นต้น

3. ร่วมประเมินผล โดยมีรูปแบบการมีส่วนร่วมในเรื่องต่อไปนี้ ร่วมติดตามความก้าวหน้าความสำเร็จของการดำเนินงาน ร่วมสรุปผลการดำเนินงาน และร่วมรายงานผลการดำเนินงาน

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547: 17-18) แบ่งระดับการมีส่วนร่วมเป็น 5 ระดับกว้างๆ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูลแก่ตนเอง ครอบครัว หรือชุมชน
2. การมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูล-ข่าวสาร เพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ (Co-decision) โดยเฉพาะเกี่ยวกับโครงการที่ตนมีส่วนได้เสีย
4. การมีส่วนร่วมทำ คือ ร่วมในขั้นตอนการดำเนินงาน เช่น ร่วมสร้างถนนในชนบท
5. การมีส่วนร่วมสนับสนุน คือ ไม่มีโอกาสร่วมทำ แต่มีส่วนร่วมช่วยเหลือด้านอื่นๆ

ในการบรรยายหัวข้อเรื่อง “หลักการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม” ในวันที่ 30 เมษายน พ.ศ.2550 โดย ดร.อรพินท์ สพโชคชัย คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.ประจำ) (วสุนทราม [สถธ.] 2552: ออนไลน์) ได้นำเสนอ 5 รูปแบบในการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยกล่าวว่าหากขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปจะทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนที่จะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์ โดย 5 รูปแบบดังกล่าว ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในการรับรู้ สามารถให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
2. การมีส่วนร่วมในการเลือกและเสนอแนวทางเพื่อตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ
4. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานติดตามตรวจสอบ
5. การมีส่วนร่วมรับประโยชน์และเป็นเจ้าของนโยบายสาธารณะ

สมศักดิ์ สามีคศิริธรรม (2551: 114-115) ได้จำแนกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการกำหนดนโยบายออกเป็น 6 ระดับ ดังนี้ ร่วมรับทราบข้อมูล ร่วมรับฟังข้อมูล/ความคิดเห็นจากชาวบ้าน ร่วมระดมทรัพยากร ร่วมปรึกษาหารือ ร่วมตัดสินใจ และร่วมตัดสินใจด้วยตนเอง โดยสิ่งสำคัญที่สุดในการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การคัดเลือกรูปแบบและวิธีการในการมีส่วนร่วมของประชาชนควรจะต้องเลือกวิธีที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นเป็นสำคัญ

จากการทบทวนวรรณกรรมดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น สรุปได้ว่า ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในระดับการรับรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหาหรือประเด็นสำคัญในกระบวนการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของประชาชน รวมทั้งมีรูปแบบร่วมดำเนินการในลักษณะของการสละเวลา พุ่มเทแรงงาน บริจาคเงิน

และวัสดุสิ่งของเพื่อร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ส่วนตนและร่วมติดตามผลการปฏิบัติงานส่วนร่วมด้วยความสมัครใจ

โดยการศึกษาวิจัยระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในครั้งนี้นั้น แบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่

ระดับที่ 1 การมีส่วนร่วมในการรับรู้และเสนอความคิดเห็น

ระดับที่ 2 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเสนอแนะวิธีการดำเนินงาน

ระดับที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

ระดับที่ 4 การมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงาน

รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง พฤติกรรมหรือกิจกรรมการมีส่วนร่วมที่บุคคลแสดงออกตามระดับขั้นของการมีส่วนร่วม 4 ระดับ ดังนี้

รูปแบบของระดับที่ 1 การมีส่วนร่วมในการรับรู้และเสนอความคิดเห็น ได้แก่

รูปแบบที่ 1 การมีส่วนร่วมเป็นผู้รับฟังการชี้แจงหรือการแจ้งข่าวการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

รูปแบบที่ 2 การมีส่วนร่วมเป็นผู้รับฟังการชี้แจงหรือการแจ้งข่าวการจัดการประชุมเพื่อจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

รูปแบบที่ 3 การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการหรือผู้เกี่ยวข้องในการจัดการประชุมเพื่อจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

รูปแบบที่ 4 การมีส่วนร่วมเป็นผู้เข้าร่วมประชุมและเสนอความคิดเห็นในการประชุมเพื่อจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

รูปแบบของระดับที่ 2 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเสนอแนะวิธีการดำเนินงาน ได้แก่

รูปแบบที่ 1 การมีส่วนร่วมเป็นผู้เสนอแผนการดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

รูปแบบที่ 2 การมีส่วนร่วมเป็นผู้พิจารณาและตัดสินใจเลือกแผนการดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่เหมาะสม

รูปแบบที่ 3 การมีส่วนร่วมเป็นผู้เสนอกิจกรรมที่จะจัดขึ้นในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

- รูปแบบที่ 4 การมีส่วนร่วมเป็นผู้พิจารณาและตัดสินใจเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมที่จะ
จัดขึ้นในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ
- รูปแบบที่ 5 การมีส่วนร่วมเป็นผู้เสนอแนวทางการประสานงานและการแก้ปัญหาใน
การดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ
- รูปแบบที่ 6 การมีส่วนร่วมเป็นผู้พิจารณาและตัดสินใจเลือกแนวทางการประสานงาน
และแก้ปัญหาในการดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ
- รูปแบบที่ 7 การมีส่วนร่วมเป็นผู้เสนอแนะแนวทางการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิด
ประโยชน์สูงสุดในการดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ
- รูปแบบที่ 8 การมีส่วนร่วมเป็นผู้ตัดสินใจเลือกแนวทางการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิด
ประโยชน์สูงสุดในการดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ
- รูปแบบของระดับที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมาย ได้แก่
- รูปแบบที่ 1 การมีส่วนร่วมเป็นผู้ระดมบุคลากร (คน) เพื่อดำเนินการจัดงานประเพณี
ตักบาตรพระร้อยทางเรือ
- รูปแบบที่ 2 การมีส่วนร่วมจัดสรรวัสดุสิ่งของเพื่อดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตร
พระร้อยทางเรือ
- รูปแบบที่ 3 การมีส่วนร่วมเป็นผู้ประสานงานในการดำเนินการจัดงานประเพณีตัก
บาตรพระร้อยทางเรือ
- รูปแบบที่ 4 การมีส่วนร่วมเป็นผู้แก้ปัญหาในการดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตร
พระร้อยทางเรือ
- รูปแบบที่ 5 การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริจาคเงินในการดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตร
พระร้อยทางเรือ
- รูปแบบที่ 6 การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริจาคแรงงานในการดำเนินการจัดงานประเพณีตัก
บาตรพระร้อยทางเรือ
- รูปแบบที่ 7 การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริจาควัสดุสิ่งของในการดำเนินการจัดงานประเพณี
ตักบาตรพระร้อยทางเรือ

รูปแบบที่ 8 การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูลการดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตรพระ
ร้อยละทางเรือแก่ตนเอง ครอบครัว และชุมชนของตน

รูปแบบที่ 9 การมีส่วนร่วมเป็นผู้เชิญชวนผู้ที่สนใจเข้าร่วมงานประเพณีตักบาตรพระ
ร้อยละทางเรือ

รูปแบบที่ 10 การมีส่วนร่วมเป็นผู้เข้าร่วมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยละทางเรือ

รูปแบบของระดับที่ 4 การมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล ได้แก่

รูปแบบที่ 1 การมีส่วนร่วมเป็นผู้ประเมินผลการดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตร
พระร้อยละทางเรือภายหลังการจัดงานประเพณี

รูปแบบที่ 2 การมีส่วนร่วมเป็นผู้เข้าร่วมกลุ่มพูดคุย แลกเปลี่ยนผลการดำเนินการจัด
งานประเพณีตักบาตรพระร้อยละทางเรือภายหลังการจัดงานประเพณี

รูปแบบที่ 3 การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อเสนอแนะ คำติชมถึงผลการดำเนินการจัด
งานประเพณีตักบาตรพระร้อยละทางเรือภายหลังการจัดงานประเพณี

แนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน

การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนนั้น ได้บังเกิดขึ้นกับชุมชนต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งการมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิด 3 ประการ ประการแรก คือความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลของบุคคลซึ่งบังเอิญพ้องต้องกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม ประการที่สอง คือ ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้นลงมือกระทำร่วมกัน และประการที่สาม คือ การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่ปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำที่สนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น (ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์, 2527: 181-183)

อรพินท์ สพอิชชัย (2538: 2-4) นำเสนอว่า การมีส่วนร่วมไม่ว่าจะเป็นทางตรงและทางอ้อมอาจจะพูดกว้างๆ ได้ว่าเป็นกระบวนการของการติดต่อสื่อสาร กล่าวคือ การที่สมาชิกทุกคนในชุมชนสามารถและมีโอกาสสื่อสาร สื่อความหมาย และเข้าใจข้อมูลเหตุผลต่างๆ ได้ดี ซึ่งจะทำให้ชุมชนนั้นๆ สามารถแยกแยะความต้องการและพัฒนาความสนใจร่วมกัน และจะนำไปสู่การ

ร่วมดำเนินการหรือกิจกรรมใดๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายตามที่สมาชิกต่างพอใจร่วมกัน ดังนั้นในการสร้างการมีส่วนร่วมอาจจะกล่าวโดยรวมได้ว่า เป็นการพัฒนาปรับปรุงวิธีการสื่อสารระหว่างสมาชิกต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง การที่สมาชิกในชุมชนเดียวกันไม่สามารถพูดคุยสื่อสารกันได้ อาจจะมาจากอุปสรรคหลายประการ ได้แก่ อุปสรรคทางภูมิศาสตร์ ภาษา วัฒนธรรม หรือความแตกต่างด้านฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม เพศ และวัย เช่น การที่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสบางกลุ่มมักไม่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างจริงจัง อาจเนื่องมาจากการไม่มีโอกาสในการสื่อความต้องการ หรือกลุ่มเป้าหมายผู้ด้อยโอกาสไม่สนใจเข้าร่วมโครงการเนื่องจากไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารที่ทำให้เข้าใจถึงประโยชน์ของการเข้าร่วมโครงการในกระบวนการพัฒนา เป็นต้น

เหตุเพราะตามปกติปัจเจกบุคคลมักจะยินดีที่จะร่วมมือกับบุคคลอื่นๆ เพื่อช่วยกันดำเนินการกิจกรรมใดๆ ที่ตรงกับความสนใจและสามารถจะตอบสนองความต้องการของตน แต่การให้ความร่วมมืออาจถูกจำกัดโดยอุปสรรคจากการที่มนุษย์สามารถสื่อความหมายและความต้องการได้อย่างชัดเจน หรือโดยอุปสรรคและเหตุผลอื่นๆ แต่จากการศึกษาในเรื่องการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลพบว่า ความตั้งใจจริงในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนหรือในการร่วมดำเนินการกิจกรรมต่างๆ มีอยู่และจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อสภาพแวดล้อมและสถานการณ์เอื้ออำนวย ดังนั้นการมีส่วนร่วมอาจจะเกิดขึ้นได้โดยการกระตุ้นจากภายนอกได้

การพัฒนาหมู่บ้านซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนและตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นประชาธิปไตยต้องเป็นการพัฒนาที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทั้งชาย-หญิง ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชนหรือหมู่บ้านได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมสร้าง และร่วมพิทักษ์รักษางานการพัฒนา ทั้งนี้เพราะการพัฒนาหมู่บ้านเป็นกระบวนการดำเนินงานและการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด อันได้แก่ นักพัฒนาทั้งจากภาครัฐและองค์กรพัฒนาภาคเอกชน นักธุรกิจ ผู้เชี่ยวชาญนักวิชาการ และประชาชน การพัฒนามิใช่เป็นการดำเนินการในลักษณะสั่งการหรือดำเนินการโดยนักพัฒนาฝ่ายเดียว การพัฒนาที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้น เมื่อมีโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้ร่วมในกระบวนการคิดและตัดสินใจอนาคต ซึ่งจะเป็นกระบวนการสร้างความเข้าใจร่วมกันสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชน เมื่อผู้ที่เกี่ยวข้องได้ร่วมคิดวิธีการและโครงการพัฒนาต่างๆ ผู้ที่ร่วมคิดก็มีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ และมีความภูมิใจในผลงานจากกิจกรรมการพัฒนาที่ตนเองได้มีส่วนร่วมดำเนินงาน จะดูแลให้

โครงการดำเนินไปได้อย่างราบรื่นและต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นวิถีทางนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนหรือหมู่บ้านที่ยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม กระบวนการหรือแนวทางสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนยังได้แบ่งออกเป็นลำดับขั้นตามระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังที่องค์การนานาชาติซึ่งประกอบด้วยตัวแทนจากหลายประเทศทั่วโลกที่มาาร่วมกันทำหน้าที่ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่าง International Association for Public Participation (IAP2) ได้ทำการศึกษาและพัฒนากรอบความคิดเกี่ยวกับแนวทางในการสร้างหรือกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งประกอบไปด้วย 5 แนวทาง (กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร, 2549: 1-2) ดังต่อไปนี้

1. การให้ข้อมูลข่าวสาร ถือเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุด แต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่ภาคราชการจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่างๆ เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อต่างๆ การจัดนิทรรศการ จัดหมายข่าว การจัดงานแถลงข่าว การติดประกาศ และการให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

2. การรับฟังความคิดเห็น เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐด้วยวิธีต่างๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

3. การเกี่ยวข้อง เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานหรือร่วมเสนอแนะทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงานของภาครัฐ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพิจารณาประเด็นนโยบายสาธารณะ ประชาพิจารณ์ การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อเสนอแนะประเด็นนโยบาย เป็นต้น

4. ความร่วมมือ เป็นการให้กลุ่มประชาชนผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วม โดยเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการที่มีฝ่ายประชาชนร่วมเป็นกรรมการ เป็นต้น

5. การเสริมอำนาจแก่ประชาชน เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับสูงที่สุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่างๆ โครงการกองทุนหมู่บ้าน ที่มอบอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด เป็นต้น

นอกจากนี้ ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนยังปรากฏเด่นชัดในการกำหนดแนวนโยบายการทำงานของรัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2550: 22, 28) ดังต่อไปนี้

ในส่วนที่ 3 สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล (5) จัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่น เพื่อให้การจัดทำและการให้บริการสาธารณะเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน

ในส่วนที่ 10 แนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน มาตรา 87 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังต่อไปนี้ (1) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น (2) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ (3) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ ในรูปแบบองค์กรทางวิชาชีพหรือตามสาขาอาชีพที่หลากหลายหรือรูปแบบอื่น (4) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง และจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่ (5) ส่งเสริมและให้การศึกษแก่ประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสุจริตและเที่ยงธรรม การมีส่วนร่วมของประชาชนตามมาตรานี้ ต้องคำนึงถึงสัดส่วนของหญิงและชายที่ใกล้เคียงกัน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2551: 132-133) ได้กล่าวถึงแนวทางการชักนำบุคคลและองค์กรต่างๆ เข้ามีส่วนร่วมในกิจการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคม ดังต่อไปนี้

1. การทำความรู้จักบุคคลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาโครงสร้างหน้าที่ภายในองค์กร ศึกษาโครงการ แผนงาน นโยบาย รวมถึงบุคคลผู้มีอำนาจและที่อยู่ขององค์กรเพื่อการติดต่อ
2. การประชาสัมพันธ์โครงการพัฒนาให้เป็นที่รู้จัก เพื่อเปิดโอกาสให้องค์กรอื่นเข้าร่วมมือ
3. การติดต่อกับบุคคลหรือองค์กรโดยตรง เพื่อชักชวนหรือขอความช่วยเหลือเกี่ยวกับงานพัฒนาที่จะทำหรือกำลังกระทำอยู่
4. การแสดงประโยชน์ของการร่วมมือกันทำงานให้กับบุคคลหรือองค์กรที่ต้องการชักชวน ให้มาร่วมมือกันทำงาน ประโยชน์ของงานพัฒนาที่จะเกิดขึ้นจากความร่วมมือกันนั้นมีมากมาย ทั้งทางตรง เช่น การที่เขาได้ทำหน้าที่ และทางอ้อม เช่น ได้เห็นความเจริญก้าวหน้าของสังคม
5. การชี้ให้เห็นผลร้ายของชุมชนหรือสังคมที่ไม่พัฒนา เช่น มีภัย มีปัญหา มีโรค หรือ สุขภาพไม่ดี เป็นต้น ภัยหรือปัญหาเหล่านี้มีอยู่ในสังคม แม้วันนี้จะยังไม่ถึง แต่วันหนึ่งก็必将มาถึง และทำให้ชุมชนหรือสังคมเดือดร้อน จึงควรต้องช่วยกันแก้ไขให้หมดไป
6. การเร่งเร้าอุดมการณ์ บุคคลหรือองค์กรย่อมจะมีอุดมการณ์หรือปรัชญาชีวิตที่จะทำ ประโยชน์เพื่อผู้อื่นหรือส่วนรวม ความรู้สึกเข้าใจในอุดมการณ์นั้นๆ อาจจะไม่รุนแรง จึงยังไม่ได้ เข้าร่วมกระบวนการพัฒนา รอจนผู้หนึ่งผู้ใดได้กระตุ้นยั่วยุเข้าก็จะลุกโชนรุนแรงขึ้นและเข้าร่วมงานในที่สุด
7. ในท้ายที่สุด การชักชวนให้คิดถึงคุณค่าของความเป็นคน ซึ่งเป็นสัตว์ประเสริฐเหนือกว่า สัตว์โลกหรือสัตว์ประเภทอื่น ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น ช่วยให้เราพ้นทุกข์ด้วยวิธีหนึ่งวิธีใด เหล่านี้เป็น สิ่งที่จะต้องทำเพื่อให้สมกับการเป็นมนุษย์ ใครก็ขยอไม่ได้ แล้วเขาก็จะให้ความร่วมมือ

โกวิท พวงงาม (2553: 358-359) ได้อธิบายกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของ ประชาชนไว้ว่า กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ของตนเอง โดยการพิจารณาถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนดังที่กล่าวมาแล้ว เป็นส่วนหนึ่ง ของวิธีการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเป็นสมาชิกกลุ่ม เป็นอาสาสมัคร เป็นผู้เข้าร่วมประชุม และร่วมบริจาค รวมทั้งการสนับสนุนทรัพยากรต่างๆ

จากการทบทวนวรรณกรรมที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนหรือสังคมให้ ยั่งยืนต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นประชาธิปไตย โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกเพศทุกวัย

หรือผู้แทนที่ชุมชนหรือหมู่บ้านได้เลือกไว้เข้าร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมสร้างสรรค์ และร่วมลงมือทำ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนหรือสังคมนั้นๆ เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ และมีความภูมิใจในผลงานจากกิจกรรมการพัฒนาที่ตนเองได้มีส่วนร่วม อันจะส่งผลให้ประชาชนช่วยกันดูแลรักษา และร่วมกันดำเนินโครงการต่อไปอย่างราบรื่นและต่อเนื่อง เป็นแนวทางนำไปสู่ความสำเร็จในการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งส่งผลสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

อนึ่ง การศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมในครั้งนี้ มีแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ 5 ประการ ดังต่อไปนี้

1. การเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง
2. การรับฟังความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะจากทุกภาคส่วนเพื่อนำไปสู่การเข้ามีส่วนร่วม
3. การเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามีส่วนร่วมหรือเสนอแนะแนวทางในการปฏิบัติงาน
4. การสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนเข้ามีส่วนร่วมอย่างอิสระและเท่าเทียมกัน
5. การกระตุ้นหรือเชิญชวนให้ผู้สนใจเข้าร่วมงานประเพณีตามความสนใจที่หลากหลาย

2.2 แนวคิดอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี

วัฒนธรรมเป็นผลสะท้อนลักษณะเฉพาะของมนุษย์ อันแสดงถึงการพัฒนาการทางด้านสติปัญญาซึ่งยอมรับและถือปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง การแสดงออกของมนุษย์จะแตกต่างกันตามสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และสังคมที่แวดล้อม ความเจริญของวัฒนธรรมไม่สามารถหยุดให้คงที่อย่างถาวร คนไทยเป็นชนชาติที่มีวัฒนธรรมมาเป็นเวลาช้านาน โดยมีวัฒนธรรมเมืองหลวงเป็นวัฒนธรรมหลักที่มีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมระดับท้องถิ่นซึ่งมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นแต่ละภูมิภาค ทั้งนี้คนในท้องถิ่นจะต้องร่วมกันแสดงบทบาทในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประจำท้องถิ่นไว้อย่างเข้มแข็ง เพราะวัฒนธรรมเป็นเครื่องบ่งชี้ความเจริญของมนุษย์ได้อย่างเต็มภาคภูมิ ลักษณะของวัฒนธรรมไทยทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นจึงเป็นมรดกที่คนยุคปัจจุบันทำหน้าที่เป็นผู้รักษาสืบสาน ฟื้นฟู ส่งเสริม เพื่อธำรงความเป็นไทยสืบต่อไปยังคนรุ่นหลังอย่างมิขาดสาย (เสาวภา ไพทยวัฒน์, 2538: 54)

นักสังคมวิทยามนุษยวิทยาผู้มีชื่อเสียงอย่าง เอ็ดเวิร์ด บี เทเลอร์ (Edward B. Tylor, 1871) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมคือ ผลรวมของระบบความรู้ ความเชื่อ

ศิลปะ จริยธรรม กฎหมาย ประเพณี ตลอดจนความสามารถและอุปนิสัยต่างๆ ซึ่งเป็นผลจากการเป็นสมาชิกของสังคม ดังข้อความที่ว่า “Culture complexes whole which includes knowledge, belief, art, morals, law, custom, and any other capabilities and habits acquired by man as a member of society”

เกษม อุทยานิน (2506: 104) อธิบายความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” ที่ใช้อยู่ตรงกับคำภาษาอังกฤษ “Culture” ซึ่งแปลจากรากศัพท์ว่า การปลูกฝังหรือการเพาะปลูก หรือการอบรม วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์ มนุษย์เป็นผู้ก่อกำเนิด ทะนุบำรุง ถ่ายทอด และเป็นผู้เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม

เสฐียรโกเศศ (2508: คำนำ) กล่าวว่า ประเพณีมีป่อเกิดมาจากสภาพสังคม ธรรมชาติ ทัศนคติ เอกลักษณะ ค่านิยม โดยความเชื่อของคนในสังคมต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์นั้นๆ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุต่างๆ ฉะนั้น เมื่อเวลาเกิดภัยพิบัติขึ้น มนุษย์จึงต้องอ่อนน้อมร้องขอในสิ่งที่ตนคิดว่าจะช่วยได้พอกภัยนั้นผ่านพ้นไปแล้ว มนุษย์ก็แสดงความรู้คุณต่อสิ่งนั้นๆ ด้วยการทำพิธีบูชา เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตน ตามความเชื่อ ความรู้ของตน เมื่อความประพฤตินั้นคนส่วนรวมสังคมยึดถือปฏิบัติเป็นธรรมเนียม หรือเป็นระเบียบแบบแผนจนเป็นแบบพิมพ์เดียวกันทำสืบต่อกันจนกลายเป็นประเพณีของสังคมนั้นๆ เมื่อว่าโดยเนื้อความ ประเพณีและวัฒนธรรมก็เป็นสิ่งอย่างเดียวกัน คือ เป็นสิ่งที่ไม่ใช่มีอยู่ในธรรมชาติโดยตรง แต่เป็นสิ่งที่สังคมหรือคนในส่วนรวมร่วมกันสร้างให้มีขึ้น แล้วถ่ายทอดให้แก่กันได้ด้วยลักษณะและวิธีการต่างๆ ว่าโดยเนื้อหาของประเพณีและวัฒนธรรมที่อยู่ในจิตใจของประชาชนเกี่ยวกับเรื่องความคิดเห็น ความรู้สึก ความเชื่อที่สะสมสืบต่อกันมานานจนเคยชิน เรียกว่า นิสัยสังคมหรือประเพณี

พระยาอนุমানราชธนะได้อธิบายถึง “วัฒนธรรมประเพณี” ไว้ว่า “ประเพณีและวัฒนธรรม เมื่อว่าโดยเนื้อความก็เป็นสิ่งเดียวกัน คือ เป็นสิ่งซึ่งไม่ใช่มีอยู่ในธรรมชาติโดยตรง แต่เป็นสิ่งที่สังคมหรือคนในส่วนรวมสร้างให้มีขึ้น แล้วถ่ายทอดให้แก่กันได้ ประเพณีถ้าว่าโดยลักษณะแห่งวัฒนธรรม ก็เป็นวัฒนธรรมด้วยลักษณะหนึ่ง เพราะเป็นสิ่งที่สังคมสร้างหรือวางเป็นระเบียบแบบแผนขึ้นไว้ก็ต้องสืบต่อเป็นประเพณี” (อานนท์ อาภาภิรม, 2515: 136)

จะเห็นได้ว่า ความหมายและลักษณะของวัฒนธรรมและประเพณีสอดคล้องจนอาจเรียกได้ว่าประเพณีก็คือรูปแบบหนึ่งของวัฒนธรรม โดยเฉพาะเรื่องการมีรากฐานมาจากแหล่งเดียวกัน

คือ สร้างขึ้นโดยประชาชนหรือชุมชน ดังเช่นความหมายของประเพณีโดยสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2530: 20) ที่ว่า ประเพณี คือ แบบแผนทางพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมที่กำหนดไว้ และได้ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยบุคคลในสังคมต้องปฏิบัติตามเพื่อความเป็นระเบียบแห่งสังคมนั้นๆ

บุญยงค์ เกศเทศ (2536: 34) ที่ได้กล่าวในทำนองเดียวกันว่าวัฒนธรรมเป็นการปลูกฝังสิ่งต่างๆ ลงในสังคมมนุษย์ และเมื่อปลูกฝังแล้วก็มีการถ่ายทอดต่อกันไป มนุษย์เราแต่เดิมเกิดมาในสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่มีอยู่ในโลกเหมือนสัตว์โลกอื่นๆ ทั้งหลาย แต่มนุษย์สามารถที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาตินั้นให้เกิดประโยชน์แก่ตนได้มากที่สุด กระบวนการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติทำให้มนุษย์เกิดความรู้ ความคิด ความเชื่อ โดยจดจำไว้แล้วก็ถ่ายทอดกันต่อๆ มา อันทำให้เกิดผลทางวัตถุ อันเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องก่อสร้าง และยังก่อให้เกิดสิ่งปลูกฝังทางสติปัญญา อีกเป็นสิ่งที่อำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตรวมกันของมนุษย์

นอกจากนี้ งามพิศ สัตย์สงวน (2538: 53-54 อ้างถึงใน ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2542: 12-13) ได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ หมายถึง วัฒนธรรมที่จับต้องหรือสัมผัสได้ เพราะมันเป็นสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่มีรูปร่าง ขนาด และน้ำหนักแตกต่างกันไป ตั้งแต่จอบ เสียม มีด หม้อ บาน รถยนต์ รถไฟ ไปจนถึงเครื่องจักรกลประเภทต่างๆ มนุษย์ไม่สามารถมีชีวิตรอดอยู่ได้โดยปราศจากสิ่งของเครื่องใช้บางอย่าง เช่น เสื้อผ้า ยารักษาโรค เป็นต้น และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ คือ วัฒนธรรมที่จับต้องสัมผัสไม่ได้ เพราะไม่มีรูปร่าง ขนาดหรือน้ำหนัก แต่มีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์มาก วัฒนธรรมประเพณีนี้แบ่งออกเป็น 5 ประเภทย่อย คือ

1. สถาบันสังคม คือ ส่วนต่างๆ ของวัฒนธรรมที่เข้าจัดการปัญหาพื้นฐานของสังคม สถาบันสังคมได้แบ่งเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้คือ สถาบันครอบครัว เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง การศึกษา ศาสนา การแพทย์ สาธารณสุข เป็นต้น สถาบันสังคมคือ หัวใจของวัฒนธรรม

2. วัฒนธรรมประเภทที่เกี่ยวกับการควบคุมทางสังคม คือ วัฒนธรรมที่ช่วยทำให้เกิดระเบียบในสังคม ซึ่งบางอย่างเป็นการควบคุมอย่างเป็นทางการและบางอย่างไม่เป็นทางการ วัฒนธรรมประเภทนี้มี 5 ประเภท คือ ศาสนา ความเชื่อทางสังคม ค่านิยม ประเพณี และกฎหมาย

3. ศิลปะ นักวิชาการยังถกเถียงกันว่า ศิลปะเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุหรือไม่ใช่ ในสายตาของศิลปินมักมองศิลปะเป็นวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ความจริงมันเป็นได้ทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุและ

ไม่ใช่วัตถุด้วย ศิลปะในที่นี้ หมายถึง การสร้างสรรค์ผลงานในด้านต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม หัตถกรรม ดนตรี การละคร นาฏศิลป์ และวรรณกรรม เป็นต้น

4. ภาษา คือ ระบบสัญลักษณ์ที่ใช้ติดต่อสื่อสารกัน ภาษาในที่นี้ หมายถึง ภาษาพูด ภาษาเขียน รวมถึงภาษากาย อันได้แก่ สีหน้าหรือกิริยาท่าทางต่างๆ ด้วย

5. พิธีกรรม เน้นเฉพาะพิธีที่ต้องทำในแต่ละขั้นตอนของประเพณี เช่น ในงานศพ ประกอบด้วยพิธีที่ทำในช่วงเวลาที่ต่างกันออกไป พิธีบางอย่างทำก่อนพิธีอื่นๆ เช่น การอาบน้ำศพ การแต่งตัวศพ จะดำเนินการก่อนการรดน้ำศพ เป็นต้น

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1508) กำหนดความหมายของ “วัฒนธรรม” ไว้ว่า วัฒนธรรม (น.) หมายถึง สิ่งที่ทำให้ความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย วิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา ส่วนคำว่า “ประเพณี” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 663) หมายถึง (น.) สิ่งที่ยึดถือประพฤติปฏิบัติสืบๆ กันมา จนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียม หรือจารีตประเพณี (ส. ปุโรหิต; ป. ปุโรหิต)

นอกเหนือจากความจริงที่ว่า วัฒนธรรมประเพณีเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากมนุษย์แล้ว สุพัทธรา สุภาพ (2547: 119) ได้เน้นย้ำว่า วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมที่ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง ไม่ใช่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะเป็นสิ่งที่มนุษย์มีอยู่ร่วมกันเพื่อมนุษย์ด้วยกัน โดยแต่ละสังคมมีวัฒนธรรมเฉพาะของตนเอง เพราะเป็นวิถีชีวิตที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่มสังคม เช่นเดียวกับ ประกอบ ไชยประการ (2513) ที่ได้กล่าวไว้ว่า ขนบประเพณีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม คือ ความประพฤติของคนส่วนรวม ด้วยเห็นร่วมกันว่า เป็นคุณประโยชน์ถือเป็นธรรมเนียมสืบเนื่องกันมาช้านานจนเข้ารูปเข้ารอยเป็นแบบแผนเดียวกัน วัฒนธรรมจึงเปรียบเป็นตราประจำสังคม เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตในเรื่องต่างๆ ของกลุ่มสังคมหนึ่ง ซึ่งเห็นได้ชัดว่าทำให้แตกต่างจากกลุ่มสังคมอื่น เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มเดียวกัน ย่อมทำอะไรๆ ในแบบอย่างเดียวกัน วัฒนธรรมจึงเป็นเสมือนเครื่องหมายหรือตราประจำกลุ่มที่คนอื่นเห็นแล้วรู้ได้ทันที เช่น มีภาษา เครื่องแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เหมือนกัน สำหรับคนในกลุ่มนั้น (พิทยา สายหู, 2544: 23)

อุดม เขยกี้วงศ์ และคณะ (2548: 8, 29-30) ได้อธิบายเพื่อสรุปความหมายของวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ว่า เป็นแบบอย่างการดำเนินชีวิตของกลุ่มชนที่ถือปฏิบัติร่วมกัน สังคม สืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องหลายชั่วอายุคน โดยวัฒนธรรมพื้นบ้านนั้นเกิดขึ้น คงอยู่ และเปลี่ยนแปลงไปอย่างสัมพันธ์กับบริบทของชุมชนและสังคม วัฒนธรรมพื้นบ้านมีลักษณะที่ขึ้นอยู่กับสภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคม แบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ วัฒนธรรมพื้นบ้านในเมืองและวัฒนธรรมพื้นบ้านในชนบท โดยทั่วไปเรียกรวมวัฒนธรรมพื้นบ้านว่าเป็นวัฒนธรรมของชาวบ้านในชนบท โดยความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านสามารถสรุปเป็นข้อๆ ดังต่อไปนี้

1. เป็นเสมือนกรอบล้อมให้ชีวิตอยู่ในขอบเขตที่นิยมกันว่าดีและถูกต้อง
2. เป็นเครื่องมือช่วยให้มนุษย์เข้าใจสภาพชีวิตมนุษย์โดยทั่วไปดียิ่งขึ้น
3. เป็นเครื่องให้ความบันเทิงแก่มนุษยชาติมาดั้งเดิม ในทุกวัยทุกโอกาส
4. มีคุณค่าทั้งทางศิลปะ และเป็นศาสตร์ของวิทยาการทุกแขนง
5. ทำให้เกิดความนิยม ภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน
6. เป็นมรดกหรือสมบัติประจำชาติ
7. ทำให้รู้จักสภาพชีวิตในท้องถิ่น

ซูซีฟ เยาวพัฒน์ (2553: 77-78) อธิบายประเพณีด้วยแบบประเพณีปฏิบัติ 3 ประเภท คือ

1. จารีตประเพณี (Mores) เป็นกฎข้อปฏิบัติอันเกิดจากความรู้สึกร่วมกันในชนกลุ่มนั้น ว่าทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม ถ้าฝ่าฝืนจะถูกตำหนิด้วยความรู้สึกของสังคม เป็นความผิดถูกที่สังคมนั้นๆ กำหนดขึ้น แล้วถือเป็นมรดกถ่ายทอดกันมาโดยการเลียนแบบบรรพบุรุษ หรือการถูกสั่งสอนอบรมต่อๆ กันมา เช่น พิธีงูเกิดจากท้องเดียวกันแต่งงานกันไม่ได้ คนไทยไม่นิยมการมีภรรยาหลายคน ชาวอิสลามมีภรรยาได้หลายคน จารีตประเพณีของชนแต่ละกลุ่มจะนำมาเปรียบเทียบกันว่าของใครถูกหรือผิดไม่ได้ ทั้งนี้เพราะสิ่งแวดล้อมและค่านิยมของแต่ละชุมชนแตกต่างกัน

2. ชนบประเพณี (Institution) เป็นระเบียบแบบแผนที่บุคคลหรือชนกลุ่มนั้น สังคมนั้น กำหนดขึ้นเป็นข้อตกลงปฏิบัติ จะปฏิบัติตามหรือไม่ก็ได้ แต่เป็นความนิยมประเพณีกันในสังคมนั้นๆ เช่น การทำบุญชั้กพระของชาวไทยภาคใต้ การแห่นางแมวขอฝน การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ การไหว้ครู เป็นต้น แต่ละสังคมจะมีชนบประเพณีแตกต่างกันไม่มากก็น้อย ซึ่งทำให้บุคคลแตกต่างกัน

3.ธรรมเนียมประเพณี (Convention) เป็นการปฏิบัติอย่างเป็นบรรทัดฐาน เป็นระเบียบข้อปฏิบัติที่สืบเนื่องกันมาจนเคยชินจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของชนกลุ่มนั้น เช่น คนจีนใช้ตะเกียบ คนไทยใช้ช้อนส้อมในการรับประทานอาหาร การแต่งกายก็เช่นกัน แต่งกายตามแบบเอกลักษณ์ของไทย เช่น ชุดไทยนุ่งผ้าถุงหรือนุ่งโจงกระเบน ปัจจุบันเรานุ่งกระโปรงถือตามแบบชาวตะวันตก ชาวจีนนุ่งกางเกงสวมเสื้อคอตั้งที่เรานิยมเรียกว่าเสื้อคอจีน ชาวญี่ปุ่นใส่เสื้อกิโมโน ทั้งนี้ ธรรมเนียมประเพณีจะเป็นเครื่องบ่งบอกลักษณะแตกต่างที่เป็นเอกลักษณ์ของบุคคลและกลุ่มชนนั้นๆ

จากความหมายของวัฒนธรรมประเพณีดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น สรุปได้ว่า ประเพณีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เพราะวัฒนธรรม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น ทั้งด้านความรู้ ความเชื่อ กฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี และสิ่งอื่นๆ ทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม เป็นแบบแผนทุกด้านในการดำเนินชีวิตที่สมาชิกในสังคมเป็นผู้สร้างและยอมรับยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ที่สำคัญ คือ มีการถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อไป วัฒนธรรมไม่ใช่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในสังคม แต่เป็นของส่วนรวม วัฒนธรรมประเพณีจึงมีลักษณะเฉพาะของแต่ละชุมชนหรือสังคม ถือเป็นมรดกอันล้ำค่าทางสังคม กล่าวได้ว่า วัฒนธรรมประจำท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมพื้นบ้านนั้นเป็นสิ่งที่มีความหมายในตัวและเป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การดำรงรักษาไว้ให้มีอยู่สืบไปเพื่อเป็นเครื่องแสดงถึงความ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน และเพื่อเป็นสัญลักษณ์หรือตราประจำชุมชนให้อุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้และภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน

ความหมายของการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี

ในสารานุกรมบริเตนิกา (Encyclopedia Britannica, 1975: 852 อ้างถึงใน พระมหาบุญเรือง อายุวัฒนมงคล, 2550: 19) ให้ความหมายของการอนุรักษ์ ว่าหมายถึง การจัดการให้มนุษย์ใช้ประโยชน์จากชีวภาพ อำนวยคุณประโยชน์ที่ยั่งยืนได้มากที่สุด พร้อมทั้งดำรงรักษาไว้ซึ่งศักยภาพของชีวภาพนั้นให้คงความสามารถ ความต้องการและความไม่ปรารถนาของมนุษย์รุ่นต่อไปในอนาคตได้สืบต่อไปด้วย

นิวัตติ เรื่องพานิช (2523: 15) ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ไว้ว่า เป็นการรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์แก่มหาชนมากที่สุดและได้ใช้เวลานานที่สุด ทั้งนี้ต้องให้สูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และจะต้องกระจายการใช้ประโยชน์จาก

ทรัพยากรโดยทั่วถึงกันด้วย สอดคล้องกับความหมายการอนุรักษ์ของ จิระ จินตบุญกุล (2530: 18) ที่กล่าวว่า การใช้สิ่งที่มีอยู่อย่างเหมาะสม และก่อให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุดตลอดไป

อรทัย ทรงศรีสกุล (2531: 20) ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ หมายถึง การรักษาวัฒนธรรมให้คงอยู่และยังประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม ฉะนั้นการอนุรักษ์จึงมุ่งเน้นที่การรักษาไว้เพื่อใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน มิใช่การเก็บรักษาไว้ในลักษณะของเก่า การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นการรักษามรดกของท้องถิ่นไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้มีโอกาสชื่นชมหรือภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ก่อนที่จะถูกวัฒนธรรมต่างชาติและเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้าครอบงำจนไม่เหลือร่องรอยของมรดกอันล้ำค่านี้

เสาวภา ไพทยวัฒน์ (2538: 229) ให้ความหมายถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยในระดับประชาชนว่า เป็นการอนุรักษ์ที่เริ่มต้นจากพื้นฐานของครอบครัว เข้าสู่สถาบันการศึกษา และแหล่งประกอบอาชีพ โดยประชาชนมีสิทธิเลือกอาชีพได้ตามความสามารถ แต่ประชาชนไม่อาจปฏิเสธในเชื้อชาติและขนบธรรมเนียมประเพณีของตนเองได้ ด้วยเหตุนี้ ภารกิจในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยจึงเป็นภาระของทุกคนในสังคม การผลักดันการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยในระดับประชาชน จำเป็นที่จะต้องมีการเริ่มตั้งแต่ระดับผู้บริหารประเทศและระดับชุมชน โดยจิตสำนึกจากกลุ่มเบื่องบนและฐานจากเบื้องล่างจะต้องสอดคล้องซึ่งกันและกัน สำหรับทรรณะของแต่ละกลุ่มที่พึงมีแก่การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย คนไทยทุกคนมีสิทธิในการแสดงออกด้านความคิดเห็นตามบทบาทและหน้าที่ของประชาชนชาวไทย ทั้งกลุ่มนักวิชาการ นักอนุรักษ์นิยม และประชาชนทั่วไป สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างกว้างขวางตามระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคม ตลอดจนโอกาสการแสดงความคิดเห็น ทุกคนจัดได้ว่า เป็นประชาชนของประเทศ มิใช่เพียงผู้อยู่อาศัยในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ดังนั้น ประชาชนชาวไทยทุกคนพึงปฏิบัติตนในการเป็นผู้มีวัฒนธรรมอันดีงาม เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

อุดม เขยแก้ว และคณะ (2548: 38) ให้ความหมายของการอนุรักษ์ หมายถึง กระบวนการใดๆ ที่มีวัตถุประสงค์ที่จะสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆ ที่เหมาะสมอย่างมีระบบและถูกต้องตามหลักวิธีการ เช่น การอนุรักษ์ภาพเขียนในโบสถ์วิหารต่างๆ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ศิลปกรรมท้องถิ่น เป็นต้น โดยการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่ถูกต้องนั้นควรจะต้องอยู่บนพื้นฐานที่

แท้จริงของสังคม คือ จะต้องมีพื้นฐานมาจากประชาชนซึ่งเป็นผู้เกี่ยวข้องและใกล้ชิดกับวัฒนธรรม และประเพณี (พระมหาบุญเรือง อายุวัฒนมงคล, 2550: 16)

จากความหมายของการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น สรุปได้ว่าการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี หมายถึง การที่ประชาชนของชุมชนในฐานะผู้เกี่ยวข้องและใกล้ชิดกับวัฒนธรรมประเพณีนั้นๆ ร่วมกันดำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีของตนให้คงอยู่อย่างเหมาะสมและใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

ความสำคัญของการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี

พระยาอนุมานราชธน (2496: 44) กล่าวถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ประเพณีว่า เมื่อผลิตกรรมแห่งวัฒนธรรมที่มนุษย์ในส่วนรวมผลิตสร้างขึ้น จึงควรถนอมควรรักษาไว้เป็นบุคลิกลักษณะของชาติตน และควรทำให้มีความเจริญก้าวหน้าทางวัฒนธรรม โดยการอนุรักษ์วัฒนธรรม หมายถึง การรักษาวัฒนธรรมให้คงอยู่และยังประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2531: 15) ระบุไว้ว่า วัฒนธรรม คือ ความเจริญงอกงาม ซึ่งมีผลมาจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติทั้งทางด้านจิตใจและวัตถุ มีการสั่งสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปยังอีกสังคมหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถเรียนรู้และก่อให้เกิดการผลิตกรรมและผลิตผลทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมอันควรค่าแก่การวิจัย อนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ถ่ายทอด ส่งเสริม สร้างเสริมและแลกเปลี่ยนเพื่อสร้างเสริมดุลยภาพระหว่างมนุษย์ สังคมและธรรมชาติ ซึ่งช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอย่างสันติภาพ อันเป็นพื้นฐานแห่งอารยธรรมมนุษยชาติ กล่าวได้ว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าต่อชุมชน สังคม และชาติบ้านเมือง เพราะวัฒนธรรมมีประโยชน์นานับประการ ทั้งประโยชน์ทางการศึกษา ประโยชน์ทางด้านสังคม และประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (อุดม เขยกีวงศ์และคณะ, 2548: 30-31)

เสาวภา ไพทยวัฒน์ (2538: 26) อธิบายความสำคัญของการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีไว้ความว่า ด้วยเหตุที่ประเทศไทยเป็นดินแดนซึ่งชนชาติไทยได้สร้างสมประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทยมาเป็นเวลาช้านาน เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยซึ่งปรากฏในกลุ่มคนไทยแสดงถึงความเจริญในอดีต ความมั่นคงของชาติ และเป็นผลดีในการรักษาความเป็นเอกราชของชาติไทย

จากการศึกษาแนวคิดและการกำหนดลักษณะวัฒนธรรมไทย กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมไทยมีความเจริญงอกงาม เพราะผู้ปกครองและผู้อยู่ภายใต้การปกครองได้ถือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง หากแต่วิธีการซึ่งกลุ่มชนยอมรับนับถือ พร้อมทั้งปฏิบัติในรูปธรรมมีความแตกต่างกันในรายละเอียดก่อนของรูปแบบประเพณีหลวงและประเพณีราษฎร์ ภายใต้กลุ่มคน ซึ่งนับถือศาสนา ใช้ภาษา และมีผู้ปกครองร่วมกัน เนื่องจากวัฒนธรรมย่อมไม่ยู่คงที่ ต้องมีการเปลี่ยนแปลง อิทธิพลของการคมนาคมและการสื่อสาร รวมทั้งการหลั่งไหลของวัฒนธรรมต่างชาติ เพราะอาณาจักรไทยเป็นดินแดน ซึ่งมีที่ตั้งติดต่อกับชาติอื่นได้โดยสะดวก ประกอบกับลักษณะนิสัยของคนไทยเป็นชนชาติที่ประนีประนอม มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม หรือสถานการณ์ใหม่ได้อย่างรวดเร็ว ด้วยเหตุนี้ นับตั้งแต่การรับวัฒนธรรมอินเดียก่อนการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย ชนชาวไทยจึงเริ่มรู้จักการยอมรับวัฒนธรรมใหม่ๆ มาปรับใช้ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิม ซึ่งเอกลักษณ์ดังกล่าวนี้ได้ยึดถือปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบัน

จากสภาพภูมิศาสตร์ อาณาจักรไทยเป็นดินแดนที่ตั้งอยู่ในเขตอิทธิพลของกระแสการหลั่งไหลของวัฒนธรรมของชาติตะวันตกมาตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ 25 เป็นต้นมา จนถึงสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2484-2488) และปรากฏแนวโน้มส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมไทยดั้งเดิมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยมาเป็นเวลาช้านาน ด้วยเหตุนี้ ผู้บริหารยุคหนึ่งในประเทศไทยจึงได้กำหนดลักษณะวัฒนธรรมไทยประจำชาติโดยการประกาศเป็นนโยบายของชาติ คนไทยทุกคนถือปฏิบัติในการรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมไทยซึ่งเกิดจากข้อกำหนดทางการเมืองจึงเป็นที่มาของวัฒนธรรมไทยทั้งในด้านนามธรรมและรูปธรรม หรือ การกำเนิดวัฒนธรรมระดับชาติโดยรัฐบาลเป็นผู้กำหนด ในระยะเวลาต่อมารัฐบาลได้ถือเป็นนโยบายแห่งชาติในการรักษาวัฒนธรรม หากแต่ปรับให้สอดคล้องกับสภาพความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ การปกครอง และสังคม การถือปฏิบัติมิได้เป็นการบังคับทางกฎหมายและการเมือง ซึ่งเคยปรากฏในสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ดังนั้น รัฐบาลจึงกำหนดเป็นนโยบายวัฒนธรรมไทยระดับชาติให้สถาบันการศึกษา และประชาชนถือปฏิบัติในปัจจุบัน กล่าวได้ว่า เป็นการอนุรักษ์ ส่งเสริม และสืบสานวัฒนธรรมไทยดั้งเดิม ซึ่งเป็นวิถีชีวิตอันดีงามจากบรรพบุรุษให้ปรากฏแก่ชนรุ่นหลังสืบไป

อนึ่ง ประโยชน์และความสำคัญของการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณียังปรากฏในการกำหนดหน้าที่ของประชาชนและชุมชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กล่าวคือ ในหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ 12 สิทธิชุมชน มาตรา 66 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน และในหมวด 4 หน้าที่ของชนชาวไทย มาตรา 73 บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหาร ช่วยเหลือในการป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติสาธารณะ เสียภาษีอากร ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษาอบรม พักผ่อน และสืบสาน ศิลปะวัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

จากการทบทวนวรรณกรรมดังที่ได้กล่าวมานั้น สรุปได้ว่า ความสำคัญของการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีนั้น เป็นสิ่งที่ควรค่าอย่างยิ่ง เพราะวัฒนธรรมประเพณี คือ เครื่องแสดงความจริงใจของชุมชน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยชุมชนเพื่อชุมชน เปรียบเสมือนเครื่องแสดงความจริงใจของประชาชน ชุมชนหรือสังคมนั้นๆ การกำหนดให้การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีเป็นหน้าที่ของประชาชนชาวไทยในพระราชบัญญัติวัฒนธรรมและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมประเพณีเป็นสิ่งสำคัญประจำชาติอันสะท้อนถึงความเจริญงอกงามของประชาชนชาวไทยทุกคน ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนในชุมชนที่จะต้องร่วมกันดูแลรักษาและถือปฏิบัติสืบต่อกันไปเพื่อเป็นมรดกทางสังคมที่คอยช่วยจรรโลงจิตใจ หล่อหลอมความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว สร้างความมั่นคงทางจิตใจให้กับคนในชุมชนและสังคม และยังเป็นไปเพื่อความเจริญก้าวหน้าทางวัฒนธรรมของชาติ

แนวทางในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี

ด้วยวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญและมีคุณค่าอย่างยิ่ง เพราะเป็นเครื่องแสดงถึงความเจริญและเอกลักษณ์ของชุมชนหรือสังคมที่มีการสั่งสม ถ่ายทอด เกิดการปรับปรุง และพัฒนาให้เจริญงอกงามด้วยเวลาอันยาวนาน ถ้ากลุ่มชนหรือสังคมใดสามารถดำรงรักษาวัฒนธรรมของตนไว้โดย

ไม่ถูกครอบงำจากวัฒนธรรมอื่นหรือยอมให้วัฒนธรรมของตนสูญหายไป ย่อมถือได้ว่า เป็นสังคมที่มีเอกราช ดังนั้น การอนุรักษ์วัฒนธรรมจึงถือเป็นภาระหน้าที่ของทุกคน โดยชุมชนและสังคมจะต้องให้ความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกอย่างละเอียดและลึกซึ้งอย่างมีระบบและต่อเนื่อง (ปรัชญาโพธิ์สุวรรณภิกขุ, 2541: 12-13)

ในปี พ.ศ. 2485 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน ภายใต้ความเป็นนามธรรมดังกล่าว รัฐบาลได้กำหนดแบบปฏิบัติประชาชนอย่างเป็นทางการ โดยรัฐบาลประกาศชนบทรอบนิยมประเพณี การแสดงความเคารพ การแต่งกาย การพูดภาษาไทย ความมีระเบียบวินัย ฯลฯ การถือปฏิบัติในลักษณะการบังคับทางการเมืองในยุคนั้นได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของคนไทย รวมถึงลักษณะนิสัยดั้งเดิมของคนไทย รัฐบาลยุคต่อมาจึงเปลี่ยนวิธีการจากการบังคับทางการเมืองในการถือปฏิบัติวัฒนธรรมไทยให้นำไปสู่การส่งเสริมทำนุบำรุงเพื่อการรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย โดยกำหนดเป็นนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ จากสำเนาประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องกำหนดนโยบายแห่งชาติของคณะรัฐมนตรี เพื่อเป็นหลักให้หน่วยงานของรัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนร่วมกันรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติให้มีเป้าหมายและประสานสอดคล้องต่อกัน (เสาวภา ไพทยวัฒน์, 2538: 26-27) ดังนี้

1. ส่งเสริมการบำรุงรักษาวัฒนธรรมไทยทุกด้านให้เจริญด้วยการศึกษาค้นคว้า วิจัย พัฒนา และพัฒนาวัฒนธรรมไทย ให้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการแก้ปัญหาการดำเนินชีวิต การพัฒนาประเทศด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการป้องกันประเทศ ป้องกันการทำงาน วัฒนธรรมและศาสนา และทำนุบำรุงศาสนาให้บริสุทธิ์ เพื่อเป็นหลักในการพัฒนาจิตใจ

2. เผยแพร่วัฒนธรรมไทยทุกด้านไปสู่ประชาชนโดยสนับสนุนขั้นปฏิบัติให้แพร่หลายยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีต่อเอกลักษณ์ ศักดิ์ศรี ความสามัคคี และความมั่นคงของชาติ ตลอดจนเกิดเป็นความเข้าใจซึ่งกันและกัน ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ

3. ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน และวัฒนธรรมของกลุ่มชุมชนในท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจ เห็นคุณค่าและยอมรับวัฒนธรรมของท้องถิ่นซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดการผสมผสาน

ทางวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในชาติ และมีความรักความหวงแหน วัฒนธรรมไทยยิ่งขึ้น

4. สนับสนุนส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมต่างประเทศ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจ ตีระหว่างชาติ รวมทั้งรู้จักเลือกสรรวัฒนธรรมของต่างชาติที่เผยแพร่เข้ามาในประเทศไทย หรือผล จากการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม โดยนำมากลั่นกรองปรับปรุงดัดแปลง ให้เหมาะสมกับวิธีการ ดำเนินชีวิตของคนไทย และความมั่นคงปลอดภัยของชาติ

5. สนับสนุนส่งเสริมหน่วยงานของรัฐและของเอกชน ที่ดำเนินงานด้านวัฒนธรรม ได้ ประสานงานกันอย่างใกล้ชิดเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตของประชาชนตลอดจนร่วมกันแก้ไข ปัญหาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมเพื่อให้วัฒนธรรมมีบทบาทสนับสนุนการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง

จากสำเนาประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีเรื่องกำหนดนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติของ คณะรัฐมนตรีเป็นแนวปฏิบัติที่รัฐบาลทุกสมัยได้นำไปปฏิบัติเพื่อเป็นนโยบายในการดำเนินงาน ทางด้านบริหารงานการพัฒนาวัฒนธรรมของประเทศจนถึงปัจจุบัน แม้ว่ารัฐบาลได้กำหนด นโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติเพื่อใช้เป็นหลักในการบริหาร พร้อมทั้งมอบให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไป ปฏิบัติ รวมทั้งการดำเนินงานในการรณรงค์และสืบสานวัฒนธรรมไทยให้สืบทอดไปสู่อนาคตก็ ตาม แต่ในส่วนของ การดำรงชีวิตซึ่งจัดได้ว่าคนไทยมีวัฒนธรรมดั้งเดิมมาเป็นเวลาช้านาน และ ภาพรวมที่ปรากฏแสดงถึงลักษณะเฉพาะของคนไทยเป็นชนชาติที่มีวัฒนธรรมประจำชาติและ เอกลักษณะของชาติสืบทอดจากบรรพบุรุษสู่คนรุ่นหลัง

อุดม เชยกีวงศ์ และคณะ (2548: 39-40) ได้กล่าวถึงแนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนา มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งมีหลักใหญ่ตามลำดับ ดังนี้

1. วัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ มีแนวทางอนุรักษ์เรื่องราวของประวัติศาสตร์ให้ คนรุ่นหลังได้รับรู้ โดยสร้างสิ่งที่ให้ระลึกถึง เช่น การสร้างอนุสาวรีย์บุคคลสำคัญต่างๆ เป็นต้น

2. วัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางศิลปกรรม เพราะฝีมือคนสมัยใหม่ไม่สามารถเทียบกับฝีมือคน โบราณได้ เช่น ภาพเขียนลายแกะสลักไม้ รูปปั้น ฯลฯ การอนุรักษ์และพัฒนาจึงเป็นไปเพื่อคง สภาพเดิม ไม่ต่อเติมเสริมแต่ง หากแต่จะหาวิธีให้คงทนถาวรนานขึ้น เช่น การทำหลังคากันแดดฝน การเคลือบน้ำยา การทำบล็อกเหล็กรดองค์เจดีย์เก่าที่มีคุณค่าโดยไม่โบกปูนทับ เป็นต้น

3. วัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ และการศึกษา สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปกรรมเพื่อเศรษฐกิจของท้องถิ่น การอนุรักษ์ด้วยวิธีต่างๆ เช่น การขุดแต่ง การต่อเติม ส่วนสำคัญเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาเรื่องราว แต่การบูรณะจะต้องแสดงให้เห็นว่าส่วนใดเป็นส่วนที่ต่อเติมใหม่ ส่วนใดเป็นของเดิม และต้องมีความกลมกลืนกันเพื่อสุนทรียภาพในการรับชม

4. วัฒนธรรมที่มีคุณค่ายิ่งบางประการ จะใช้การสร้างสรรคใหม่ขึ้นแทนของเดิม เช่น การก่อสร้างพระธาตุพนมขึ้นใหม่ เนื่องจากองค์เดิมพังทลายลงตามสภาพ เป็นต้น

การอนุรักษ์และพัฒนาเป็นกิจกรรมที่ต้องมีการประชุมปรึกษาหารือกันหลายฝ่าย โดยจะต้องดำเนินการตามหลักวิชาการ สภาพแวดล้อม และความต้องการของประชาชน การอนุรักษ์และพัฒนาโดยไม่ถูกวิธีและความต้องการแล้ว แทนที่จะเป็นการสร้างสรรค์กลับจะกลายเป็นการทำลาย เช่น การต่อเติมภาพเขียนโบราณ การทาสีโบสถ์ วิหารด้วยสีที่ฉูดฉาด ฯลฯ ส่วนวิธีการที่จะให้ประชาชนในท้องถิ่นรู้จักการอนุรักษ์และการพัฒนาวัฒนธรรมพื้นบ้านทำได้โดย

1. ส่งเสริมเผยแพร่วิชาการด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนเห็นความสำคัญในท้องถิ่นของตน ด้วยการประชาสัมพันธ์ระดับท้องถิ่นทุกรูปแบบ

2. ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งแหล่งข้อมูล และพิพิธภัณฑ์ในท้องถิ่น เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนเก็บรวบรวมวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อเป็นเกียรติและศักดิ์ศรีแก่ท้องถิ่นของตน

3. ให้ความรู้แก่ชาวบ้าน เพื่อให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมในท้องถิ่น โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ด้วยการทำให้ประชาชนเข้าใจ เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย ภาษา วัฒนธรรมการต้อนรับแขก เมื่อประชาชนตระหนักในคุณค่าก็จะเกิดความรักและหวงแหนในวัฒนธรรมนั้นๆ

4. ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งองค์กรทางวัฒนธรรม เพื่อสนับสนุนงานด้านวัฒนธรรมและการอนุรักษ์พัฒนา เช่น การจัดตั้งชมรมวัฒนธรรมขึ้นในสถาบันการศึกษาของหมู่บ้าน รวมทั้งสอดแทรกวัตถุประสงค์ด้านการอนุรักษ์พัฒนาวัฒนธรรมเข้าไปในองค์กรและชุมชนของหมู่บ้าน

5. สนับสนุนให้ประชาชนจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม โดยเน้นในด้านความสนุกสนานและความสามัคคี พร้อมกับสอดแทรกความรู้ด้านวิชาการและแนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนา ตลอดจนการส่งเสริมให้ฟื้นฟูวัฒนธรรมพื้นบ้านที่จะสูญหายไปด้วย

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของประชาชนในการอนุรักษ์ คือ การทำความเข้าใจความคาดหวังในพฤติกรรมของคนในพื้นที่ให้มากที่สุด (คีนลีย์ไซด์ [Keenleyside], 1977: 174-175 อ้างถึงใน พระมหานุกุลเรื่อง อายุวัฒนมงคล, 2550: 19-20) โดยควรดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. ให้ประชาชนในพื้นที่เป็นผู้ที่ตัดสินใจในลักษณะวันต่อวันต่อการดำเนินการใดๆ ในพื้นที่ ดังนั้น การแก้ปัญหาส่วนใหญ่จึงควรอยู่ในความรับผิดชอบของคนในพื้นที่เอง
2. การยอมรับหรือไม่ของประชาชนขึ้นอยู่กับทัศนคติและความสามารถในการเข้าใจความสัมพันธ์เกี่ยวข้องระหว่างการตัดสินใจและผลที่เกิดตามมา
3. โดยปกติไม่มีเหตุผลใดๆ ที่ประชาชนในพื้นที่ต้องการอนุรักษ์ เนื่องจากการกระทำดังกล่าวอาจไม่ได้ช่วยเพิ่มผลผลิตหรือเพิ่มพูนรายได้ให้แก่พวกเขาแต่ประการใด
4. ประชาชนบางคนบางกลุ่มอาจมีความสนใจที่จะอนุรักษ์ แต่มีอาจจะลงมือทำได้ เนื่องจากไม่มีเงิน ไม่มีเวลา หรืออาจขาดความรู้ในเรื่องนั้น

มาตรการที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาควรเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนผู้ใช้ประโยชน์เป็นสำคัญแต่การที่จะดำเนินการให้เป็นไปในแนวทางดังกล่าวจำเป็นต้องมีการออกแบบ และหาวิธีการสื่อสารภายในหน่วยงานและพื้นที่เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุดทั้งใน ด้านการดำเนินงานและกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการเกิดของภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์ วัฒนธรรมและประเพณีเกิดจากศักยภาพของชาวบ้านในการแสวงหาทางรอดต่อสภาพ ปัญหาที่ รุมเร้าอยู่โดยมีผู้นำหรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีความสามารถในการวิเคราะห์ คิดค้น ทดลอง และสรุป บทเรียนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับความรู้และเทคโนโลยีจากภายนอก อาจกล่าว ได้ว่า ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ สังเกตถึงสภาพของชุมชนและใช้ความรู้สติปัญญาในการจัดการ จน เกิดเป็นองค์ความรู้ที่กระทำสืบต่อกันมา การสั่งสมความรู้ หรือภูมิปัญญาในการอนุรักษ์เป็น กระบวนการที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กับการเรียนรู้ การสั่งสมความรู้ได้มา 2 ทาง คือ การสั่งสมด้วยตนเอง โดยเรียนรู้มาจากประสบการณ์ในชีวิต การอยู่ร่วมกันในสังคม อีกทางหนึ่งคือ มีผู้ถ่ายทอดให้ในรูปแบบ ของวัฒนธรรมประเพณีและวิธีการดำรงชีวิต ความรู้จะถูกสั่งสมไว้ในตัวคนๆ หนึ่ง เรียกว่า ปราชญ์ ชาวบ้าน และจะถูกถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวทางในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีนั้น ควรเริ่มจากการสร้าง กระบวนการการเรียนรู้ให้เกิดเป็นความรู้สึกภาคภูมิใจในวัฒนธรรมประเพณีในชุมชนท้องถิ่นของ

ตนจนกลายเป็นความรัก ความภูมิใจ และความห่วงใยในที่สุด โดยจะต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน การดำเนินการวางแผนทางในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีควรเป็นไปตามหลักวิชาการ สภาพแวดล้อมของชุมชน และความต้องการของประชาชนในชุมชน ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนที่ต้องร่วมกันดูแลรักษาวัฒนธรรมและประเพณีเพื่อให้คงอยู่เป็นมรดกทางสังคมที่จะช่วยจรรโลงจิตใจ และหล่อหลอมความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวของประชาชนในชุมชน ทั้งยังสร้าง ความมั่นคงทางจิตใจ และส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้าทางสังคมและวัฒนธรรมของชาติ

2.3 แนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยม

การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนหรือสังคมนั้น เกิดขึ้นจากการที่มนุษย์เราไม่อาจอยู่ได้ตามลำพังหรือมีความสมบูรณ์ภายในตัวได้ เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคมหรือสิ่งที่สังคมสร้างขึ้น มนุษย์ไม่อาจเจริญก้าวหน้าหรือแม้แต่คงอยู่ โดยแยกตัวเองออกจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ชีวิตในสังคมนมนุษย์ย่อมมีทั้งความขัดแย้งและความร่วมมือกันโดยสมัครใจ (นิยม รัฐอมฤต และ วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ์, 2520: 1-2) มนุษย์มิได้พอใจที่จะอยู่กันเพียงครอบครัวย่อยๆ อันประกอบด้วยพ่อแม่ลูก เท่านั้น ยังต้องการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มซึ่งใหญ่กว่านั้นด้วย (ชูชีพ เขียวพัฒน์, 2553: 70)

แนวคิดของเดนนิส อี. ป็อปลิน (Dennis E. Poplin, 1972: 8 อ้างถึงใน พระมหาบุญเรือง อายุวัฒนมงคล, 2550: 9-11) ได้มองชุมชนไว้ใน 3 สถานะ คือ

1. ชุมชนในฐานะหน่วยทางภูมิศาสตร์ (Community as a Territorial Unit)

ชุมชนมีลักษณะเป็นรูปธรรม มีหลักแหล่งที่ตั้งแน่นอน และสมาชิกสามารถระบุที่อยู่ของตนเองได้ ชุมชนจะเกิดในที่ซึ่งมีทรัพยากรธรรมชาติและเส้นทางคมนาคมผ่าน ในขณะที่ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่มีอิทธิพลต่อชีวิตคนในชุมชน มนุษย์ก็จะปรับและดัดแปลงสภาพกายภาพของชุมชนตามความต้องการทางกฎหมาย ค่านิยม และกิจกรรมทางเศรษฐกิจของคนในชุมชน

2. ชุมชนในฐานะหน่วยทางสังคม (Community as a Social System Unit)

การวิเคราะห์แบบ Social System Approach จะให้ภาพของลำดับชั้น (Hierarchy) เริ่มจากระดับล่างที่ประกอบด้วยกลุ่มบุคคล 2 คนขึ้นไปจนถึงระดับชาติหรือระดับโลก ชุมชนเป็นระดับย่อยอันแรกที่มีศักยภาพในการจัดให้มีสิ่งต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของคนทั้งทาง

กายภาพจิตใจและสังคม ซึ่งในระบบครอบครัว กลุ่มเครือข่ายก็เล็กเกินไปไม่มีสถาบันทางสังคมที่สมบูรณ์เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ส่วนระบบที่ใหญ่กว่านี้ เช่น กลไกของรัฐก็ใหญ่โตและซับซ้อนเกินไปจนเข้าไม่ถึงอารมณ์ความรู้สึกของคนจึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการทั้งทางกายและทางใจได้

บางทัศนะวิเคราะห์ชุมชนที่เป็นระบบทางสังคมว่าเป็นเครือข่ายการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ (Network of Interaction) ซึ่งประกอบด้วยสถานภาพ บทบาท กลุ่มคนหรือสถาบัน ดังนั้นชุมชนจึงสัมพันธ์กันเหมือนลูกโซ่ที่ระบบย่อยระบบหนึ่งจะได้รับปัจจัยนำเข้าที่ความต้องการจากระบบย่อยอื่นๆ และในทางกลับกันก็จะส่งผลผลิตที่รับให้แก่กันในระหว่างชุมชนหรือระบบย่อยนี้อาจจะเป็นในรูปแบบของการเงิน แรงงาน ความกดดันทางสังคม ทรัพยากรต่างๆ ชุมชนถูกมองว่า เป็นระบบสังคมอันหนึ่งซึ่งประกอบด้วยระบบย่อยๆ ซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวข้องกันทั้งอัน อันได้แก่ การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมให้แก่สมาชิกใหม่ของสังคม การควบคุมทางสังคม การมีส่วนร่วมในสังคม การผลิตบริโภค การกระจายสินค้าและบริการภายในชุมชน

3. ชุมชนในฐานะหน่วยทางจิตวิทยาวัฒนธรรม (Community as a Psycho Cultural Unit)

ชุมชนจะต้องมีความผูกพันในระหว่างสมาชิกด้วยกัน ความผูกพันนี้จะตีความว่า เป็นทั้งทางด้านจิตวิทยาและวัฒนธรรมโดยในทางจิตวิทยานั้น คนจะมีความมั่นคงเพราะสามารถระบุได้ว่าตนเป็นสมาชิกของกลุ่ม หมู่ หรือที่ใด มีความรู้สึกว่ามีสังกัด ความรู้สึกที่ว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เป็นความผูกพันร่วมกันของคนที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้น การที่คนมีความรู้สึกว่าเขาเป็นคนถิ่นนั้นถิ่นนี้ ทำให้เขาเกิดความรู้สึกมั่นคงเพราะมีที่ยึดเหนี่ยว ความรู้สึกนี้จะเรียกว่า Community Sentiment อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์ในมิตินี้ ในแนวคิดทางสังคมวิทยาก็ถือว่าเป็นเพียงมิติหนึ่งของความเป็นจริงที่ซับซ้อนอยู่ในความหมายของชุมชน มิได้เป็นการวิเคราะห์ที่ลึกซึ้ง

อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow, 1987 อ้างถึงใน ทิพวรรณ สุวรรณโน, 2545: 19-21) ได้สร้างทฤษฎีที่ได้จากการรวบรวมความคิดของนักจิตวิทยาเกสตัลท์และนักจิตวิเคราะห์ที่เรียกกันว่าทฤษฎี Holistic Dynamic Theory ซึ่งเกิดจากผสมผสานทฤษฎีเชิงพฤติกรรม ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ فروยด์ และทฤษฎีมานุษยนิยม เพื่ออธิบายความต้องการพื้นฐาน (Basic Need) ของมนุษย์ ออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. ความต้องการทางสรีระหรือร่างกาย (Physical Needs)

2. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยหรือสวัสดิภาพ (Safety Needs)
3. ความต้องการความรักและเป็นส่วนหนึ่งของหมู่ (Love and Belonging Needs)
4. ความต้องการที่จะรู้สึกว่าคุณค่า (Esteem Needs)
5. ความต้องการรู้จักตนเองอย่างแท้จริงและพัฒนาตามศักยภาพ (Self-Actualization)

ทฤษฎีของอับราฮัม มาสโลว์ตามที่ได้อธิบายมานั้น สอดคล้องกับมูลฐานในการที่กลุ่มคนหรือประชาชนมาอยู่ร่วมกันในชุมชนหรือสังคม 3 ประการ (ชบวน พลตรี, 2530: 5) ได้แก่

1. ความโน้มเอียงในทางอนุรักษ์ตนเอง มนุษย์มีความโน้มเอียงว่า มนุษย์จะต้องมีอยู่เสมอ
2. ความโน้มเอียงในทางสืบทายาท ความต้องการมีลูกหลานไว้สืบเชื้อสายและอื่นๆ
3. ความโน้มเอียงในทางวุฒิปัญญา ความสัจจริงหรือศีลธรรมจรรยา

การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของผู้คนในชุมชน การมารวมกันเป็นเพื่อนเป็นกลุ่ม เพื่อร่วมคิดร่วมทำการพัฒนาชุมชนและสร้างสรรค์ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและชุมชนมาจากแนวคิดของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของมนุษย์ที่จะดำรงอยู่ ในฐานะของสัตว์สังคมที่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยและสร้างวัฒนธรรมสร้างสถาบันทางสังคมร่วมกัน การรวมกันเป็นกลุ่มและการทำงานในกลุ่มถือว่าเป็นหัวใจของงานพัฒนา ถึงกับมีคำกล่าวที่ว่า “ถ้าไม่มีกลุ่มก็จะเป็นการพัฒนาเกิดขึ้น (No Group, No Development) ด้วยเหตุนี้ การศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับกลุ่มจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อช่วยให้มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการกลุ่มคนหรือชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (โกวิทย์ พวงงาม, 2553: 295)

ความหมายของชุมชน

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2524 (2524: 72) ได้ให้ความหมายของ “ชุมชน” (Community) ไว้ 3 แนวทาง ได้แก่ แนวทางแรกคือ กลุ่มย่อยที่มีลักษณะหลายประการ เหมือนกับลักษณะทางสังคม แต่มีขนาดเล็กกว่า และมีความสนใจร่วมที่ประสานกันในวงแคบกว่า แนวทางที่สอง คือ เขตพื้นที่ ระดับความคุ้นเคยและการติดต่อระหว่างบุคคล ตลอดจนพื้นฐานความยึดเหนี่ยวเฉพาะบางอย่างที่ทำให้ชุมชนต่างไปจากกลุ่มเพื่อนบ้าน ชุมชนมีลักษณะทางเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตนเองที่จำกัดมากกว่าสังคม แต่ภายในวงจำกัดเหล่านั้น

ย่อมมีการสังสรรค์ใกล้ชิดกัน ซึ่งอาจเกิดจากแรงยึดเหนี่ยวทางเชื้อชาติศาสนา และแนวทางที่สาม คือ ความรู้สึกหรือทัศนคติที่ผูกพันบุคคลให้รวมกลุ่มกัน

กาญจนา แก้วเทพ (2538: 14) ที่ว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด มีฐานะและอาชีพที่คล้ายคลึงกัน มีลักษณะของการใช้ชีวิตีชีวิตร่วมกัน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปสู่ระดับเครือข่าย จนถึงระดับหมู่บ้านและระดับเกินหมู่บ้าน และผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีความรู้สึกว่าเป็นคนชุมชนเดียวกัน นอกจากนี้ ยังมี การดำรงรักษาคุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรมและศาสนาถ่ายทอดไปยังลูกหลานอีกด้วย

ประเวศ วะสี (2540: 33) อธิบายว่า ความเป็นชุมชน หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งเท่าใดก็ได้ มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน ซึ่งรวมถึงการติดต่อสื่อสารกัน (Communicate) ความเป็นชุมชนอยู่ที่ความร่วมมือกัน ความเป็นชุมชนอาจเกิดขึ้นในสถานที่และสถานการณ์ต่างๆ กัน เช่น ความเป็นชุมชนในครอบครัว ความเป็นชุมชนในที่ทำงาน ความเป็นชุมชนวิชาการ (Academic community) ความเป็นชุมชนสงฆ์ ความเป็นชุมชนทางอากาศ เนื่องจากรวมตัวกันโดยใช้วิทยุติดต่อสื่อสารกัน ความเป็นชุมชนทางอินเทอร์เน็ต (Internet) เป็นต้น

จิตติ มงคลชัยอรัญญา (2540: 3) กล่าวถึง ชุมชน โดยสรุปได้ความว่า ชุมชนประกอบไปด้วยระบบความสัมพันธ์ของคน ความเชื่อ ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจ อาชีพ ระบบการเมือง ระบบการปกครอง โครงสร้างอำนาจ รวมถึงระบบนิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีด้านต่างๆ ซึ่งระบบเหล่านี้มีความสัมพันธ์ต่อกันและระหว่างกัน หรือเรียกอย่างหนึ่งว่ามีความเชื่อมโยงกันชนิดที่ไม่สามารถแยกจากกันได้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 275) กำหนดความหมายของ “ชุมชน” ไว้ว่า ชุมชน (น.) หมายถึง หมู่ชน กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543: 25-27) กล่าวว่า ความหมายของชุมชนนั้นไม่จำกัดแน่นอนตายตัว อาจพิจารณาได้หลายแง่มุม อาทิ ปรัชญา กายภาพ สังคมวิทยา จิตวิทยา ในบางครั้งความหมายของชุมชนไม่ได้จำกัดอยู่กับความหมายที่ให้ความสำคัญกับอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ หรือบริเวณเล็กๆ ที่เรานึกถึงหมู่บ้านเท่านั้น บางครั้งความหมายอาจจะมีทั้งรูปธรรม

และนามธรรม ดังข้อความใน พระธรรมปิฎก (2539: 72) ที่ได้บันทึกความหมายเชิงนามธรรมของ ชุมชน ไว้ว่า ชุมชน อาจมีความหมายเหมือนคำว่า “สังฆะ” คือ ชุมชน เป็นการรวมกันของบุคคล เพื่อประกอบกิจกรรมในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์เพื่อให้มีชีวิตและหมู่คณะที่ติงาม เป็นชุมชนแห่ง กัลยาณมิตร เพื่อการจัดการและคุ้มครองชีวิตที่ดีร่วมกัน

พัทธา สายหู (2544: 88-89) ได้อธิบายไว้ว่า การเข้าร่วมกลุ่มกับผู้อื่นนั้นอาจเกิดขึ้นโดย ไม่รู้ตัวหรือตั้งใจมาก่อนเสมอไป และอาจจะได้เต็มใจยินดีเข้าร่วมอยู่ด้วยทุกกลุ่มที่มี บางทีก็ถูก บังคับฝืนใจให้เข้าร่วมทั้งที่มีได้ต้องการ กลุ่มสังคมที่เราแต่ละคนเข้าร่วมอยู่ไม่ว่าจะเป็นก็กลุ่มกว่า จะจบชีวิตนั้น แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ กลุ่มที่เราเลือกเข้าเองไม่ได้ตามความพอใจ เรียกว่า กลุ่ม บังคับและกลุ่มที่เราเลือกเข้าเองได้ตามความพอใจ เรียกว่า กลุ่มสมัครใจ

ยศ สันตสมบัติ (2544: 109) กล่าวว่า โดยปกติแล้ว มนุษย์ทุกคนถือกำเนิดและเติบโตขึ้น ภายในบริบทของครอบครัว ได้รับการดูแลเอาใจใส่ประคบประหงม ให้อาหาร เสื้อผ้าและสิ่งจำเป็น พื้นฐานในชีวิตจากพ่อแม่ และสมาชิกคนอื่นๆ ภายในครอบครัวเดียวกัน ดูเหมือนว่ามนุษย์ จำเป็นต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ในวัยเด็กเป็นระยะเวลายาวนานกว่าสัตว์ประเภทอื่นๆ ก่อนที่จะ สามารถเรียนรู้และช่วยเหลือตนเองได้ ครอบครัวจึงมีบทบาทสำคัญในการผลิตสมาชิกของสังคม และทำหน้าที่ดูแลเอาใจใส่เด็กหรือสมาชิกสังคมนั้นใหม่ก่อนที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ต่อไปในอนาคต

โดยในอดีตนั้น นักสังคมศาสตร์มักพิจารณาครอบครัวในฐานะเป็นหน่วยพื้นฐานของ สังคมซึ่งทำหน้าที่เป็นทั้งหน่วยแห่งการผลิต (Unit of production) และหน่วยแห่งการบริโภค (Unit of consumption) ที่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง อย่างไรก็ตาม การพิจารณาครอบครัวโดยแยกออก จากบริบทของสังคม อาจทำให้เราเกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนได้ เพราะโดยเนื้อแท้ความจริงแล้ว “ครอบครัว” มิได้เป็นหน่วยพื้นฐานของสังคม และมีได้เป็นรูปแบบการรวมตัวทางสังคมระดับแรก ดังเช่นที่เคยเข้าใจตรงกันข้าม ครอบครัวมีอาจดำรงอยู่หรือผลิตซ้ำตนเองผ่านคนรุ่นต่างๆ ได้ โดย แยกตนเป็นเอกเทศจากชุมชน การรวมตัวทางสังคมหรือจากความสัมพันธ์กับครอบครัวอื่นๆ ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวต่างๆ ภายในชุมชนหรือสังคมหนึ่งๆ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนจาก กฎเกณฑ์การแต่งงานนอกวงศ์วานและข้อห้ามเกี่ยวกับรักร่วมสายเลือด ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ สากลที่พบเห็นได้ในสังคมทุกหนแห่งทั่วโลก

พูลศักดิ์ ชูพานิชสกุล (2550: 13-14) ได้อธิบายความหมายของชุมชนไว้ว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มบุคคลหลายๆ กลุ่ม มารวมกันอยู่ในอาณาเขตและภายใต้กฎหมายหรือข้อบังคับอัน เดียวกัน มีการสังสรรค์กัน มีความสนใจร่วมกัน และมีผลประโยชน์คล้ายๆ กัน และมีแนว พฤติกรรมเป็นอย่างเดียวกัน เช่น ภาษาพูด ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือกล่าวได้ว่ามีวัฒนธรรม ร่วมกันนั่นเอง ซึ่งสามารถพิจารณาแยกเป็นองค์ประกอบของชุมชน ได้แก่ 1) มีประชาชนหรือกลุ่ม คน 2) มีอาณาบริเวณหรือพื้นที่ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือที่มนุษย์สร้างขึ้น 3) มีความสัมพันธ์หรือ การปฏิบัติต่อกันของประชาชนในชุมชน และ 4) มีผลประโยชน์ ความสนใจและประเพณีร่วมกัน

ด้วยเหตุนี้เอง เราจึงอาจกล่าวได้ว่า โครงสร้างภายในของครอบครัวถูกกำหนดตั้งแต่ เริ่มต้นจากกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ควบคุมรูปแบบของการแต่งงาน การตั้งรกรากและพำนักอาศัย ภายหลังจากการแต่งงานซึ่งเป็นความจำเป็นพื้นฐานของการดำรงอยู่ของครอบครัวในสังคมต่างๆ กฎเกณฑ์ต่างๆ เหล่านี้ เช่น กฎเกณฑ์ว่าด้วยการอยู่อาศัยภายหลังจากการแต่งงาน (Residence Rule) หรือการแต่งงานนอกวงศ์วานของตน (Exogamy) ฯลฯ คือ ส่วนหนึ่งของกฎเกณฑ์ทางสังคม ที่กำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ภายในของระบบครอบครัวและเครือญาตินั่นเอง ดังนั้น เราจึง จำเป็นต้องพิจารณาครอบครัวมิใช่ในฐานะของหน่วยสังคมที่เป็นอิสระ หากแต่ในฐานะเป็น องค์ประกอบสำคัญส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคม

นอกเหนือไปจากครอบครัวและเครือญาติ สังคมวัฒนธรรมต่างๆ ทั่วโลกยังมีการจัดตั้ง กลุ่มและองค์กรทางสังคม จุฑาพวรรณ์ (จามจุรี) ผดุงชีวิต (2550: 220) อธิบายถึงการสร้างแนวคิด ทางสังคมว่าด้วยช่วงอายุ (The Social Construction of Age) ไว้ว่า อายุเป็นแนวคิดที่สังคมสร้าง ขึ้นเพื่อแบ่งประชากรในชุมชนสังคมออกเป็นกลุ่ม ดังนั้น กลุ่มอายุจึงเป็นปัจจัยในการสร้างอัต ลักษณะและเป็นเรื่องที่สามารถสะท้อนให้เห็นความแตกต่างทางวัฒนธรรม (Cultural Differentiation) เช่น กลุ่มอายุที่แตกต่างมักสะท้อนให้เห็นรูปแบบการใช้ชีวิต ค่านิยม แนวทางการ ปฏิบัติในสังคม สถานภาพทางสังคม ความคาดหวังทางสังคม การยอมรับทางสังคมที่แตกต่าง และมีรายละเอียดปลีกย่อยต่างออกไป ในสังคมชนบทหรือชุมชนกสิกรรมที่ผู้คนในชุมชนต่างรู้จัก มักคุ้นกันดีทั้งหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอายุต่างๆ จะมีความสนิทสนมกลมเกลียวกัน ต่างจากในสังคมเมืองหลวงที่ความคุ้นเคยอาจถูกจำกัดอยู่เพียงเฉพาะกลุ่มที่มีความเป็นสมาชิก ภาพร่วมกันในบางลักษณะเท่านั้น อาจกล่าวได้ว่า ทุกสังคมวัฒนธรรมมีการแบ่งสมาชิกของตน

ตามอายุ ซึ่งอาจใช้ลักษณะทางชีวภาพเป็นตัวแบ่งเสียส่วนใหญ่ เช่น กลุ่มเด็กเล็กและกลุ่มคนชรา อาจถูกมองว่า เป็นเพียงกลุ่มวัฒนธรรมร่วมที่ดำรงอยู่ภายใต้วัฒนธรรมหลักของคนหนุ่มสาวหรือ คนวัยทำงานในประเทศนั้นๆ เป็นต้น

จากความหมายของชุมชนที่ได้กล่าวมา สรุปได้ว่า ชุมชนถือเป็นระบบย่อยที่มีศักยภาพในการจัดให้มีสิ่งต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทั้งทางกาย จิตใจ และสังคม ซึ่งในระบบครอบครัวหรือกลุ่มเครือญาติมีขนาดเล็กเกินไปและไม่มีสถาบันทางสังคมที่สมบูรณ์เพียงพอ ส่วนระบบที่ใหญ่กว่านี้ เช่น กลไกของรัฐก็มีขนาดใหญ่โตและซับซ้อนเกินไปจนเข้าไม่ถึงอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ ชุมชนจึงถือเป็นการรวมตัวกันของปัจเจกบุคคลที่ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่เพียงลำพังเพื่อตอบสนองความต้องการและความอยู่รอดของตน ดังนั้น การทำงานแบบมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ระดับโรงเรียน ระดับชุมชน ระดับองค์กรหรือระดับประเทศนั้น จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในกระบวนการพัฒนาปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของและจะทำให้ผู้มีส่วนร่วมหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้นยินยอมปฏิบัติตาม และรวมถึงตกลงยอมรับได้อย่างสมัครใจ เต็มใจ และสบายใจ

สาระสำคัญของแนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยม

แนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมในประเทศไทยเกิดขึ้นและมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่การเข้ามาของกระแสโลกาภิวัตน์ ความเจริญทางวัตถุอย่างรวดเร็วส่งผลให้แนวคิดนี้ได้รับความสนใจเพื่อสร้างการพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานความเข้มแข็งของชุมชน ดังที่มีผู้อธิบายถึงสาระสำคัญของแนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมไว้ ดังนี้

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2544) อธิบายถึงแนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมไว้ว่า “สังคมที่คน จะได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น จะต้องเปลี่ยนจากการรอรับความช่วยเหลือจากผู้อื่น อาทิ จากภาครัฐมาเป็นสังคมที่ “ชุมชนแก้ปัญหาชุมชนด้วยตัวชุมชนเอง ส่วนภาครัฐเล่นบทบาทเป็นเพียงผู้สนับสนุนศักยภาพของชุมชนเท่านั้น ซึ่งความหมายของชุมชนท้องถิ่นนิยม คือ สังคมที่ประชาชน เห็นประโยชน์และรู้จักใช้ประโยชน์จากชุมชน อีกทั้งมีผลประโยชน์ตอบแทนชุมชน มีวัตถุประสงค์ ในการจัดตั้งและแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน มีผลดีต่อสมาชิกทั้งทางกายภาพ จิตใจและก่อ

ประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม มีปรัชญาหลัก ได้แก่ การให้คนเป็นศูนย์กลางของชุมชน มิใช่เป็นองค์ประกอบของชุมชน

แนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมเป็นแนวคิดให้ประชาชนในชุมชนหันกลับมาองชุมชนและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนด้วยการเป็นผู้กระทำหรือแก้ปัญหาภายในชุมชนด้วยตนเอง โดยชุมชนจะสามารถแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ต้องได้รับการส่งเสริมในเรื่องต่างๆ เช่น การให้ความรู้ การอบรมให้เกิดความพร้อมในการแก้ปัญหาด้วยตนเองให้มากที่สุด มีผู้นำชุมชนเป็นแกนหลักในการนำชุมชน มีจิตสำนึกร่วมกันในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากการเป็นผู้ร้องขอ ผู้แจ้ง ผู้รอรับการช่วยเหลือ เป็นผู้มีส่วนช่วยเหลือสนับสนุนและผู้แก้ปัญหา คนในชุมชนต้องเรียนรู้ที่จะเสียสละเพื่อชุมชน สนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตแบบคนไทยมาแต่โบราณ และเปลี่ยนแปลงไปช่วงหนึ่งก่อนเกิดภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ อันเนื่องมาจากผลการพัฒนาอย่างรวดเร็วตามอารยธรรมตะวันตกและสภาพชุมชนของไทยเกือบจะถึงขั้นล่มสลาย แนวคิดชุมชนนิยมนี้จึงเป็นแนวคิดที่ให้ชุมชนและสังคมไทยอยู่รอด ลดการพึ่งพาจากภายนอก ดึงทุนทางสังคมที่มีอยู่มาใช้อย่างเต็มพลัง เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับแนวคิดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 ที่ทรงนำทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ใหม่ของโลกมาผลักดันประเทศไทยให้หลุดพ้นช่วงวิกฤติที่สุดมาได้

ชุมชนที่มีพลังเข้มแข็งนั้นมีความหมายมากยิ่งขึ้นไปกว่าเพียงแค่การมีหมู่คนมากมาย มารวมตัวกัน แต่สิ่งที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้น คือ จะทำอย่างไรให้กลุ่มคนที่หลากหลายของสังคมไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรืออยู่ใน ชนบท ได้มาร่วมคิด ร่วมสร้างร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง การสร้างชุมชนให้เกิดมีพลังที่เข้มแข็งจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น หากมองย้อนกลับให้ลึกลงไปก็พบว่า ชุมชนที่มีพลังเข้มแข็งนั้น เกิดจากความสมานฉันท์ของปัจเจกบุคคลในชุมชน ระดับปัจเจกบุคคลจึงเปรียบเสมือนฟันเฟืองหนึ่งในระบบจักรกลทั้งหมด ที่ทำงานกันอย่างประสานสอดคล้องและหนุนเนื่องกับฟันเฟืองอื่นๆ เพื่อให้ระบบจักรกลทั้งระบบทำงานได้ นั่นก็หมายความว่า ฟันเฟืองแต่ละตัวต้องรู้บทบาทหน้าที่ของตัวเอง และขณะเดียวกันก็ต้องรู้ว่าฟันเฟืองอื่นๆ มีบทบาทหน้าที่อย่างไร

ปัจเจกบุคคลจึงมีความสำคัญและมีคุณค่าต่อมวลสมาชิกในชุมชน

โกวิท พวงงาม (2553: 214-218) อธิบายที่มาของชุมชนเข้มแข็งไว้ว่าชุมชนเข้มแข็งเกิดจากวิกฤติทางเศรษฐกิจของประเทศที่เริ่มขึ้นในปลายปี พ.ศ.2539 ซึ่งเป็นปีแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้ก่อให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมส่งผลกระทบต่อ

ประชาชนทุกชั้นและทุกภาคส่วนของสังคม ประเด็นเรื่อง “ชุมชนเข้มแข็ง” จึงได้รับการหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงเป็นอันมาก ในฐานะที่เป็น “ทางเลือก” ที่สำคัญของการพัฒนา โดยการเพิ่มศักยภาพของคนและชุมชนให้เข้มแข็งและพร้อมเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน ความเข้มแข็งของชุมชนจึงเป็นฐานสำคัญในการลดผลกระทบทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงสร้างกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต

ในแง่มุมมองประสบการณ์ของการพัฒนา การพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จจนสามารถสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้นจะมีเงื่อนไขหรือตัวแปรที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้เพราะขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ของชุมชนเป็นสำคัญด้วย เช่น ระบบการบริหารจัดการ เครือข่าย ภาวะผู้นำ การเรียนรู้ หรือการมีส่วนร่วมภายในชุมชน จิตสำนึกภายในชุมชน หรือศักยภาพในการพึ่งตนเองของชุมชน โครงสร้างอำนาจของรัฐ หรือกลไกในระบบเศรษฐกิจของสังคม เป็นต้น กล่าวได้ว่า นิยามความหมายของ “ชุมชนเข้มแข็ง” จึงหมายถึง กระบวนการพัฒนาคนและกลุ่มคนในชุมชนนั้นๆ ให้มีศักยภาพเพียงพอ และร่วมมือกันปรับปรุงคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง ทั้งการใช้พลังชุมชน ทุนชุมชน และการขอรับการสนับสนุนจากภายนอกเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาในชุมชนของตนเองด้วยกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) กระบวนการกลุ่ม (Group Process) และกระบวนการมีส่วนร่วม (Participation Process)

อนึ่ง ชุมชนท้องถิ่นในยุคโลกาภิวัตน์นั้นจึงเกิดมีกระแสรักชุมชนท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น เนื่องจาก โลกที่พยายามและรวมทุกอย่างเข้าไว้เป็นหนึ่งเดียว เช่น การกลืนทางวัฒนธรรมชาติต่างๆ ให้เป็นวัฒนธรรมตะวันตก การกลืนวิถีชีวิตและการดำรงชีวิตของคนบนโลกให้เป็นแบบมาตรฐานเดียวกัน ค่านิยมของคนในประเทศต่างๆ ถูกหล่อหลอมให้เป็นค่านิยมเดียวกัน จนมีการกล่าวกันว่า โลกในยุคโลกาภิวัตน์ คือ โลกที่มีแบบแผนของทุกอย่างเป็นแบบเดียวกัน และประกอบกับการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็วและเข้าถึงชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ทั่วประเทศ จึงทำให้ชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ที่อ่อนแอไม่สามารถยืนหยัดเอกลักษณ์ของชุมชนตนเองได้ ด้วยสภาพการณ์เช่นนี้ จึงทำให้เกิดกระแสต่อต้านโลกาภิวัตน์ขึ้น ออกมาในลักษณะต่างๆ และการต่อต้านที่น่าสนใจสำหรับชุมชนท้องถิ่นอย่างหนึ่งก็คือ “กระแสชุมชนท้องถิ่นนิยม”

กระแสชุมชนท้องถิ่นนิยมนี้ สามารถอธิบายได้ใน 2 ระดับ คือ 1) ระดับโลก และ 2) ระดับประเทศ ในระดับโลกนั้น เกิดกระแสชุมชนท้องถิ่นนิยมเพื่อเป็นแนวทางในการต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์อย่างชัดเจน และมองว่าในพื้นที่ที่แตกต่างกัน ไม่จำเป็นต้องมีมาตรฐานเดียวกัน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวออกมาในลักษณะกลุ่มองค์กรต่างๆ เพื่อรณรงค์ให้ใส่ใจในวัฒนธรรมชนบทกรรมนิยมประเพณีท้องถิ่นในแต่ละประเทศ เช่น ในญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย อินเดีย หรือแม้แต่ประเทศไทย เป็นต้น

ในระดับประเทศนั้น ประเทศไทยมีเหตุการณ์หลายอย่างที่ทำให้เกิดกระแสรักท้องถิ่นขึ้น เช่น กระบวนการปฏิรูปการเมืองที่ทำให้เปิดโอกาสให้ชุมชนมีสิทธิเสรีภาพมากขึ้น มีกระบวนการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ ความสนใจของสื่อสารมวลชนต่อการกระจายอำนาจ ซึ่งกลุ่มนักวิชาการและกลุ่มองค์กรเอกชนต่างๆ มักหยิบยกประเด็นเรื่องรักท้องถิ่นและท้องถิ่นนิยมขึ้นมาพูดกันในแวดวงวิชาการอย่างแพร่หลาย ภาครัฐเริ่มตระหนักและเข้าใจความสำคัญของชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น เช่น ข้อเสนอกรอบแนวคิดเพื่อการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ที่ชูประเด็นพลังชุมชนท้องถิ่น และความต้องการของรัฐบาลที่จะบูรณาการแผนพัฒนาท้องถิ่นต่างๆ ให้เป็นแผนพัฒนาจังหวัด เป้าหมายของสมาคม สมาพันธ์ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ ที่พยายามรวมตัวกันเพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับรัฐบาล เป็นต้น

ประพันธ์ ภักดีกุล และ คณะ (2549: 11-12) กล่าวไว้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของรูปแบบความสัมพันธ์แนวราบของชุมชน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างประชาชน และกลุ่มหรือองค์กรต่างๆ ในชุมชนและเป็นกระบวนการส่งเสริมสนับสนุนประชาชนให้สามารถพัฒนาชุมชนของตนเองโดยการกระทำร่วมกันของคนในชุมชน จึงกล่าวได้ว่า การพัฒนาชุมชน ไม่ใช่การพัฒนาคน แต่เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างคน และใช้ความสัมพันธ์ระหว่างคนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของคนที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาของคนในชุมชนและปัญหาส่วนรวมของชุมชน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมเป็นผลจากกระแสต่อต้านโลกาภิวัตน์ เนื่องจากกระบวนการโลกาภิวัตน์ทำให้ประชาชนหันมาให้ความสนใจในท้องถิ่นและพึ่งพาตัวเองมากขึ้น ทั้งยังส่งผลให้แนวคิดประชาธิปไตยและประชาสังคมแทรกซึมเข้าไปในระดับชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น กล่าวคือ แนวคิดชุมชนนิยมเป็นแนวคิดที่ทำให้ประชาชนในชุมชนนั้นๆ หันกลับมามอง

ความเป็นชุมชนและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนให้มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชนและสังคมของตนด้วยการเป็นผู้ลงมือทำหรือแก้ปัญหาภายในชุมชนด้วยตนเอง โดยการเปลี่ยนพฤติกรรมจากการเป็นผู้ร้องขอ ผู้แจ้ง ผู้รอรับการช่วยเหลือ เป็นผู้มีส่วนช่วยเหลือสนับสนุนและผู้แก้ปัญหา เป็นการเสียสละเพื่อส่วนร่วมและใช้ความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งเพื่อร่วมมือร่วมใจกันสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้กับชุมชนของตน กล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาชุมชนไปสู่ความเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง

2.4 แนวคิดความยั่งยืนทางสังคมและวัฒนธรรม

แนวคิดความยั่งยืนทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบันอันเป็นสิ่งธรรมดาของชีวิตและโลกที่ความคิด ความเชื่อ และการกระทำของมนุษย์ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องเป็นแรงผลักดันและขับเคลื่อนที่สำคัญยิ่ง ประวัติศาสตร์การปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นเครื่องชี้วัดถึงความจริงในเรื่องนี้ โดยในแต่ละจังหวะขั้นตอนของการพัฒนาเปลี่ยนแปลงชีวิตมนุษย์และสังคมจะเข้าสู่จุดทางสองแพร่งเสมอ ในอันที่จะเลือกเอาระหว่างแนวทางที่สร้างสรรค์หรือว่าลิดรอนทำลาย (เลนินห์ จามริก, 2541: 36)

ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

พระยาอนุমানราชธน (2496) ให้ความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมไว้ดังนี้ ความเจริญทางวิทยาศาสตร์นานาประการในปัจจุบันได้ก้าวรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว เป็นผลทำให้ระเบียบของสังคมอันสืบเนื่องมาแต่เดิมต้องเคลื่อนที่และเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ความเจริญก้าวหน้าของโลกยังมีมากเพียงใด ความสำคัญของวัฒนธรรมก็ติดตามมาเพียงนั้น ถ้าเราเพียงแต่รักษาความเป็นอยู่ของส่วนรวมให้เป็นไปอย่างเดิม ไม่มีการปรับปรุงแก้ไขให้ก้าวหน้าทันเทียมกับกาลสมัยก็กลายเป็นสภาพล้าหลัง ไม่สามารถต้านทานต่อเหตุการณ์ของโลกได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ถ้าชาติใดไม่กระตือรือร้นและเอาใจใส่ในวัฒนธรรมของชาติตน และไม่รู้จักปรับปรุงวัฒนธรรมของชาติตนให้เจริญงอกงามทวียิ่งขึ้น ชาตินั้นก็จะถึงซึ่งความเสื่อมโทรมจนสูญสิ้นชาติไปในที่สุด ตรงกันข้าม ถ้าวัฒนธรรมของชาติมีความเจริญงอกงามทวียิ่งขึ้น ชาตินั้นก็จะถึงซึ่งความเสื่อมโทรมจนสูญสิ้นชาติไปในที่สุด

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2532) ได้ให้คำจำกัดความการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือ การที่ระบบสังคม กระบวนการแบบอย่าง หรือรูปแบบทางสังคม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบครอบครัว ระบบการปกครอง ได้เปลี่ยนแปลงไปไม่ว่าจะเป็นด้านใดก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้จะเป็นไปในทางก้าวหน้าหรือถดถอยเป็นไปอย่างถาวรหรือชั่วคราว โดยวางแผนให้เป็นไปหรือเป็นไปเอง และที่เป็นประโยชน์หรือให้โทษได้ทั้งสิ้น

เมื่อพูดถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมักจะหมายถึง การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างหรือของรูปแบบความสัมพันธ์และการปะทะสัมพันธ์กันทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาท ระเบียบแบบแผน ค่านิยมและวัฒนธรรม ความจริงแล้วความเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนมากและเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างกันของสิ่งต่างๆ ในโครงสร้างสังคม รวมทั้งความสัมพันธ์กับปัจจัยที่ไม่ใช่ทางสังคมด้วย เช่น การเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา ประชากร และเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นได้หลายระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระดับโลก การศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมักจะมุ่งไปที่การหาเหตุผลและวิธีการที่ทำให้เกิดโครงสร้างใหม่ขึ้น และอธิบายสาเหตุการเสื่อมสลายของโครงสร้างเก่าเกิดขึ้นเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่นๆ

ในความรู้สึกที่เป็นรูปธรรมที่สุด การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง จำนวนคนส่วนมากรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมและมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ในการร่วมกันทำกิจกรรมดังกล่าวอาจมีความแตกต่างกันไปจากเดิมที่บุคคลนั้นหรือพ่อแม่ของเขาเคยกระทำหรือมีความสัมพันธ์มาก่อน สำหรับแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สามารถมองได้หลายแง่มุม นักสังคมวิทยาส่วนใหญ่ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงในระบบโครงสร้างของสังคมหรือการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเกี่ยวกับสังคม นอกจากนี้นักสังคมวิทยาบางคนได้ให้ความเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงเฉพาะในโครงสร้างเท่านั้น แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงในหน้าที่ของสังคมด้วย (นิเทศ ตินณะกุล, 2551: 7-9)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2551: 4-5) ได้อธิบายรายละเอียดความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social change) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงองค์การทางสังคม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในเรื่องขนาดขององค์กรทางสังคม เช่น

ใหญ่ขึ้นหรือเล็กลง, ประเภทขององค์การสังคม เช่น จากกลุ่มเพื่อนไปเป็นครอบครัว จากครอบครัว เป็นชุมชน, ลักษณะขององค์การสังคมเช่น จากยึดเหนี่ยวกันหลวมๆ เป็นยึดเหนี่ยวกันเหนียวแน่น จากแบ่งแยกมาเป็นสมานสามัคคี และสถานภาพและบทบาท เช่น เคยสถานภาพสูงมาเป็นต่ำ เคยเพื่อนมาเป็นสามีมภรรยา บทบาทก็เปลี่ยนไป เป็นต้น

ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Culture change) แบ่งออกได้เป็น 3 รูปแบบ คือ 1) ความคิด ได้แก่ ความเชื่อ ความรู้ ค่านิยม อุดมการณ์ 2) การกระทำ ได้แก่ บรรทัดฐานทางสังคม แยกออกเป็นวิถีประชา จารีตประเพณี กฎหมาย และ 3) วัตถุ ได้แก่ ส่วนที่เป็นวัตถุของวัฒนธรรม เช่น บ้านเรือน เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องประดับ

สุภางค์ จันทวานิช (2553: 144) อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการ เหมือนโลกชีวภาพกายภาพ คือ เปลี่ยนจากภาวะที่ไม่แน่นอน ไม่ต่อเนื่อง มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (เป็นเนื้อเดียวกัน) ไปสู่สภาวะที่แน่นอน ต่อเนื่องและความหลากหลาย การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นสากล เพราะฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงของสังคมมนุษย์ก็เหมือนการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ธรรมชาติ ขณะที่เปลี่ยนแปลงสังคมจะมีขนาดใหญ่ขึ้น มีหน้าที่และโครงสร้างซับซ้อนขึ้น ถ้าไม่เปลี่ยนโครงสร้างสังคมก็จะไม่อยู่รอดจึงต้องมีการแบ่งแยกโครงสร้างและหน้าที่ส่วนต่างๆให้ชัดเจน การแบ่งแยกนี้เรียกว่า "Differentiation" วิวัฒนาการทางสังคมเป็นวิวัฒนาการแนวตรงสายเดียว (Linear)

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ รูปแบบความสัมพันธ์และการปะทะสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันของสิ่งต่างๆ ในโครงสร้างสังคม รวมทั้งความสัมพันธ์กับปัจจัยที่ไม่ใช่ทางสังคมด้วย เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องหรือส่งผลต่อวิถีชีวิต สถานภาพ บทบาทหน้าที่ ระเบียบแบบแผน ค่านิยม รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน โดยสามารถเกิดขึ้นได้ในหลายระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ไปจนถึงระดับโลก เช่น การที่คนส่วนมากรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมและมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยที่ความสัมพันธ์ในการร่วมกันทำกิจกรรมดังกล่าวแตกต่างไปจากที่บรรพบุรุษเคยกระทำหรือความสัมพันธ์มาก่อน เพราะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงเฉพาะในโครงสร้างเท่านั้น แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงในหน้าที่ของสังคมด้วย

สาเหตุหรือปัจจัยในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงในชุมชนมักเกิดขึ้นด้วยสาเหตุหลายประการที่เกี่ยวข้องกัน การเปลี่ยนแปลงในส่วหนึ่งของชุมชนหรือสังคม อาจมีผลกระทบต่อส่วนอื่นของชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปด้วย ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ได้มีสำนักแนวคิด ทฤษฎีและนักวิชาการหลายท่าน กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนหรือสังคม มนุษย์เพื่อนำเสนอให้เห็นภาพรวมโดยสังเขป ดังต่อไปนี้

ชบวณ พลตรี (2537: 23-24) จัดแบ่งประเภทของสาเหตุของความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ออกเป็น 4 ประเภทโดยแยกสาเหตุทางกายภาพหรือทางภูมิศาสตร์ออกจากชีววิทยา ได้แก่

1. ปัจจัยทางกายภาพหรือทางภูมิศาสตร์ ในวิชาภูมิศาสตร์กายภาพบอกว่าพื้นผิวของโลก เรายังมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกเวลานาที ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ทั้งบนพื้นผิวของโลกและในบรรยากาศที่ห่อหุ้มโลกอยู่ ทำให้เกิดมีเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ต่างๆ ขึ้นมากมาย เช่น ทำให้เกิดมรสุม ลมพายุ แผ่นดินไหว น้ำท่วม ภูเขาไฟระเบิด ทำให้เกิด กระแสน้ำเย็น กระแสน้ำอุ่น นอกจากนี้ การหมุนรอบตัวเองของโลกและหมุนรอบดวงอาทิตย์ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิขึ้นอย่างไม่รู้จบ ทำให้เกิด กลางวัน กลางคืน มีฤดูกาล เป็นต้น

ความเปลี่ยนแปลงทางภูมิศาสตร์หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งความเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ ดังกล่าวย่อมมีผลกระทบไปถึงชีวิตและสังคมเป็นอย่างมาก ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมมนุษย์จะต้องปรับตัวให้เหมาะที่จะดำรงชีพอยู่ในสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์แตกต่างกันไปในแต่ละสังคม และในบางครั้ง มนุษย์ก็จะต้องปรับธรรมชาติแห่งปรากฏการณ์ภูมิศาสตร์นั้นให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตของเขาด้วย ที่เรียกว่า ต้องปรับตัวและต้องปรับให้เข้ากับตัว การปรับตัวให้เข้ากับตัว ตัวอย่างเช่น ในเขตที่ขาดแคลนน้ำ พื้นดินมีแต่ความแห้งแล้ง มนุษย์ก็ต้องแสวงหาวิธีเพื่อให้เกิดมีน้ำซึ่งอาจจะขุดคลองส่งน้ำมาจากแม่น้ำลำคลองอื่นๆ หรืออาจจะขุดเจาะน้ำบาดาล เป็นต้น ส่วนในเขตที่มีน้ำมากเกินไป หรือในเวลาที่มีน้ำมากก็จะเกิดน้ำท่วมเป็นอันตราย มนุษย์ก็จะต้องควบคุมหรือกักเก็บน้ำและตัดแปลง เช่นสร้างเขื่อน และนำเอาน้ำไปใช้ประโยชน์ในการผลิตกระแสไฟฟ้าด้วยพลังน้ำ เป็นต้น

2. ปัจจัยทางชีววิทยา ความเปลี่ยนแปลงทางด้านชีววิทยาย่อมเกิดขึ้นเสมอในทุกตัวคน ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดจากธรรมชาติเองเป็นการเปลี่ยนแปลงภายใน แต่การเปลี่ยนแปลงทางชีววิทยาไม่ได้เป็นตัวที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยตรง หากเป็นเพียงตัวเสริมและเป็นกำลังหนุนอยู่ภายในตัวคน และโดยเฉพาะตัวคนนั้นก็เป็นผู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอีกต่อหนึ่ง คงไม่มีใครปฏิเสธว่าโลกมนุษย์ที่ได้เปลี่ยนแปลงมาเป็นยุคๆ จนถึงยุคปัจจุบันนี้ ผู้ที่เป็นตัวแทนแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริงคือตัวมนุษย์นั่นเอง เพราะฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าองค์ประกอบหรือปัจจัยทางชีววิทยาเป็นตัวการสำคัญอย่างหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

3. ปัจจัยทางเทคโนโลยี จากความเจริญก้าวหน้าของศิลปะวิทยาการต่างๆ มนุษย์ได้นำมาประยุกต์สร้างสรรค์สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อตอบสนองความต้องการของตน เช่น นำเอาพลังไอน้ำมาเป็นแนวคิดในการสร้างรถไฟ เรือยนต์ เป็นต้น มนุษย์สามารถนำเอาวิทยาศาสตร์มาสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ขึ้นมากมายจนนับไม่ถ้วน

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้เกิดขึ้นจากผลผลิตทางด้านเทคโนโลยี ซึ่งมนุษย์ได้คิดดัดแปลงสร้างสรรค์มาจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และมนุษย์ได้นำเอาวิธีการใหม่ๆ มาใช้เพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากธรรมชาติ การประดิษฐ์เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องจักรกล และพัฒนาวิธีการทำการเกษตรแผนใหม่ โดยการใช้เครื่องทุ่นแรง การใช้ปุ๋ย การใช้ข้าวพันธุ์ใหม่ เป็นต้น รวมทั้งการพัฒนาทางด้านการสื่อสารและการขนส่งย่อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และการทำเกษตรแบบเพื่ออิงชีพที่เรียกว่า “การทำมาหากิน” ก็เปลี่ยนแปลงมาเป็น “ทำมาค้าขาย” ด้วยการทำการเกษตรเพื่อธุรกิจและอุตสาหกรรม อนึ่ง ความเจริญทางด้านเทคโนโลยีทำให้มนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์คิดค้นขึ้น หมายความว่าเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทเหนือชีวิตมนุษย์เองมากขึ้นทั้งในแง่ของชีวิตมนุษย์เองโดยตรงและในแง่ของสังคมมนุษย์โดยส่วนรวม

4. ปัจจัยทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดและเป็นสภาพพื้นฐานอย่างหนึ่งของความเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมซึ่งเป็นมรดกทางสังคม ไม่ว่าจะป็นวัฒนธรรมทางวัตถุหรือทางจิตใจ ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย วัฒนธรรมของสังคมยุคโบราณย่อมไม่เหมือนกับวัฒนธรรมสมัยใหม่ นี่คือข้อยืนยันในเรื่องความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม

ในความหมายอย่างกว้าง คำว่า วัฒนธรรม ได้แก่ “วิถีชีวิตทุกอย่างในสังคม” ไม่ว่าจะป็นทางด้านร่างกายภายนอกหรือในด้านจิตใจ เมื่อวัฒนธรรมซึ่งเป็นตัวกำหนดและเป็นสภาพพื้นฐานของสังคมมีการเปลี่ยนแปลง สังคมก็ย่อมจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย ดังจะเห็นตัวอย่างในเรื่องค่านิยมทางวัตถุหรือเครื่องมือเครื่องใช้บางอย่าง ค่านิยมมักเกิดขึ้นกับสิ่งที่มนุษย์พอใจในข้อที่ว่ามันสามารถตอบสนองความต้องการได้ แต่เมื่อมีสิ่งอื่นที่ดีกว่าและสนองความต้องการได้ดีกว่าและมากกว่า ค่านิยมในเครื่องมือเครื่องใช้เดิมก็ย่อมเสื่อมค่าลงไป ในทำนองเดียวกันพร้อมๆ กับเสื่อมความนิยมในของเก่าและยินดีกับของใหม่ เมื่อเวลาผ่านไปของใหม่ก็เสื่อมความนิยมลงอีก สภาพข้อเท็จจริงดังกล่าวไม่มีใครปฏิเสธได้ ค่านิยมทำให้เกิดการคิดค้นหาสิ่งใหม่ๆ และสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ขึ้นมาแทนของเก่า ด้วยเหตุนี้ ค่านิยมกับเทคโนโลยีก็เกิดมีความสัมพันธ์กันและมีการกระทำร่วมกันในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ขึ้นมา เพราะฉะนั้น ถ้าเรายอมรับว่าเทคโนโลยีเป็นตัวการอย่างสำคัญในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เราก็ต้องยอมรับด้วยว่าวัฒนธรรมเป็นตัวการอย่างสำคัญอันหนึ่งในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

โกวิท พวงงาม (2553: 95-97) จัดประเภทสาเหตุความเปลี่ยนแปลงทางสังคมออกเป็น 8 ประเภท ได้แก่

1. ปัจจัยทางชีววิทยา (Biological) องค์ประกอบต่างๆ ซึ่งกำหนดสมาชิกของสังคม ชุมชนมาจากคุณภาพทางด้านพันธุกรรมที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ จึงมีความแตกต่างกันไปในด้านคุณภาพและด้านศักยภาพของมนุษย์ในแต่ละสังคม ซึ่งมีผลต่อความสามารถของสังคมในการเปลี่ยนแปลง และการแสดงออกทางแนวความคิดและคุณสมบัติอื่นๆ

2. ปัจจัยทางประชากร (Population) การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรและองค์ประกอบของประชากร นับว่ามีผลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ชุมชนที่มีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างมากนั้น จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของประชาชน หรือแม้กระทั่งอัตราการเกิด การตาย การย้ายถิ่นฐาน และปริมาณของเพศก็ย่อมเป็นผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างยิ่งอีกด้วย ทั้งที่เกิดสภาวะการณ์ต่างๆ การก่อให้เกิดปัญหาสังคม

3. ปัจจัยทางกายภาพ (Physical) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพทางภูมิศาสตร์ ดาราศาสตร์ และด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ มนุษย์มีความเชื่อว่า ดวงดาวและดวงอาทิตย์มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตทั้งทางดีและไม่ดี และสามารถกำหนดความเป็นไปแห่งชีวิตได้ เช่น การเกิดน้ำขึ้นน้ำลง

ข้างขึ้นข้างแรม กลางวันกลางคืน สิ่งเหล่านี้อาจส่งผลต่อชีวิตด้านการประกอบอาชีพ การตั้งถิ่นฐาน เป็นต้น นอกจากนี้ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ อันได้แก่ การที่โลกมีลักษณะกลม การที่โลกแบ่งเป็นพื้นดินและพื้นน้ำ ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิอากาศภูมิประเทศ สิ่งเหล่านี้ ช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมชุมชนทั้งสิ้น และทำให้มนุษย์มีอารยธรรมที่แตกต่างหรือคล้ายคลึงกันอีกด้วย

4. ปัจจัยทางวัฒนธรรม (Cultural) การที่บุคคลติดต่อกันทั้งทางตรงหรือทางอ้อมส่งผลให้การขยายตัวของวัฒนธรรม การเลียนแบบ และการยืมวัฒนธรรม รวมทั้งการผสมผสานทางวัฒนธรรม ทั้งวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุและที่มิใช่วัตถุ สิ่งเหล่านี้ ย่อมส่งผลซึ่งกันและกัน แล้วทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนหรือสังคม กล่าวคือ เมื่อการเปลี่ยนแปลงในส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุและที่มิใช่วัตถุเกิดขึ้น ก็จะกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุและที่มิใช่วัตถุ สิ่งเหล่านี้ ก็ย่อมส่งผลให้นิสัยใจคอ ความรู้สึก ทัศนนิยม แบบของที่อยู่อาศัย ภาษา เครื่องแต่งกาย เป็นต้น เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อย่างไรก็ตาม หากวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงเร็วหรือช้าเกินไปจะทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมอาจนำไปสู่การเกิดปัญหาสังคมในด้านต่างๆ

5. ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยี (Technological) การนำเอาเทคโนโลยีการประดิษฐ์สิ่งใหม่เป็นสาเหตุการเปลี่ยนแปลงในสถาบันและประเพณีบางอย่าง เอฟออกเบิร์น (William F. Ogburn) มีฐานคิดว่า การประดิษฐ์สิ่งใหม่ขึ้นมา จะเพิ่มความสลับซับซ้อนของวัฒนธรรม ชีวิตของมนุษย์ก็จะซับซ้อนขึ้นตามเนื้อหาของวัฒนธรรมนั้น และเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ทั้งการเพิ่มของผลผลิต การกระจายสินค้าและบริการ และทำให้โครงสร้างทางสังคมมีการปรับตัวให้ เป็นไปตามสิ่งเหล่านี้ และกล่าวอีกว่า เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงสังคมโดยการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม เราต้องปรับตัวให้เข้ากันได้ ซึ่งปกติก็คือ การเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ การปรับตัวของมนุษย์ได้สร้างแบบแห่งจารีตประเพณีและสถาบันทางสังคมขึ้นมาเพื่อความสอดคล้องระหว่างสิ่งทั้งสอง

6. ปัจจัยด้านขบวนการสังคม (Social Movement) นักสังคมวิทยาบางกลุ่มอธิบายให้เห็นว่า ขบวนการทางสังคมทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทั้งนี้เพราะขบวนการทางสังคมใดๆ ก็ตาม เมื่อดำเนินการได้สำเร็จหรือไม่สำเร็จก็ตามจะมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ เนื่องจากเป็นการกระทำร่วมกันของกลุ่มคนที่มีอุดมการณ์ตรงกัน เพื่อต้องการให้มีการ

เปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของสังคม ซึ่งอาจจะเป็นการออกกฎหมาย หรือยับยั้งการดำเนินนโยบาย บางอย่างของรัฐบาล การบำบัดความต้องการจึงจำต้องเปลี่ยนแปลงบางสิ่งบางอย่าง

7. ปัจจัยทางจิตวิทยา (Psychological) นักจิตวิทยาส่วนมากถือว่าปัจจัยนี้มีความสำคัญอย่างมากที่ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลง มักจะกล่าวว่าสาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมาจากจิตใจของมนุษย์ เพราะมนุษย์โดยธรรมชาติชอบที่จะเปลี่ยนแปลง ค้นคว้าสิ่งใหม่ๆ มนุษย์ในสังคมทุกแห่งจะมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีของตน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้ เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป

8. ปัจจัยอื่นๆ (Other) นอกเหนือจากปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว ยังมีปัจจัยอื่นๆ เป็นต้นว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางการศึกษา ปัจจัยทางการเมืองและการทหาร ปัจจัยทางศาสนา และอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ ก็สามารถทำให้ชุมชนหรือสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงก็ได้

หลักการความยั่งยืนทางสังคมและวัฒนธรรม

ความยั่งยืนทางสังคมและวัฒนธรรมจะตั้งอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ที่ดีและมั่นคงภายในชุมชนและสังคม ซึ่งหมายถึง การมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประชาชนทุกระดับ อันจะนำไปสู่การกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม สอดคล้องกับลักษณะสำคัญของชุมชนหรือสังคมที่เข้มแข็ง เพราะการรวมกลุ่มหรือความเป็นกลุ่มก้อนทำให้เกิดความมั่นคง ความสุข ความปลอดภัย ทำอะไรก็สำเร็จโดยง่าย ดังเช่น มนุษย์ในสังคมเกษตรกรรมก็อยู่รวมกลุ่มกันเป็นชุมชนที่มีความยั่งยืนมาช้านานเป็นพันๆ ปี (ประเวศ วะสี, 2541: 28)

ซัชพล ทรงสุนทรวงศ์ (2550: 112) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของความยั่งยืนว่า เป็นไปเพื่อความอยู่รอดในการดำรงชีวิตอยู่ และความอุดมสมบูรณ์พูนสุขของมนุษย์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งวัตถุประสงค์ของความยั่งยืนแบ่งออกได้เป็น 3 ประการ คือ ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ ความยั่งยืนทางนิเวศวิทยา และความยั่งยืนทางสังคมและวัฒนธรรม โดยความยั่งยืนทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น จะเป็นไปได้อย่างยาวนานก็ต่อเมื่อ มีการเปลี่ยนแปลงทางประชากรที่สอดคล้องและสมดุลกับการเปลี่ยนแปลงของศักยภาพการผลิตในระบบนิเวศในภูมิภาคนั้นๆ โดยจะต้องสนับสนุนค่านิยมที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีมาตรฐานการบริโภคทรัพยากรที่ไม่ฟุ่มเฟือย และอยู่ในขีดความสามารถ

ของระบบนิเวศนั้นๆ ที่จะรองรับและเหมาะสมกับความต้องการของสังคมและศักยภาพที่จะอำนวยความสะดวกได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ทุกสิ่งในโลกล้วนแต่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ไม่เว้นแม้แต่ประเพณีและวัฒนธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยมีสาเหตุ 2 ประการ คือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ ปัจจัยทางธรรมชาติ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางเทคโนโลยี ปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม และปัจจัยภายนอก ได้แก่ ปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสารกับสังคมอื่นๆ ปัจจัยด้านการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ล้วนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์ทั้งสิ้น ดังนั้นการจะดำรงรักษาไว้ซึ่งความยั่งยืนทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น หมายถึง การดูแลรักษาสมดุลของปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก กล่าวคือ ประชาชนในชุมชนหรือสังคมต้องยอมรับว่า ความเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ เราจึงต้องหาวิธีรับมือเพื่อนำความเปลี่ยนแปลงต่างๆ เหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนหรือสังคมของเรา เมื่อเข้าใจได้ดังนั้นแล้ว ก็จะสามารถรับมือหรือดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนได้

2.5 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่เป็นแนวคิดหนึ่งในการพัฒนาที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อันเป็นผลมาจากการนำเอาแนวความคิดทางชีววิทยามาใช้อุปมาว่า สังคม คือ ส่วนต่างๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นมวลรวม เปรียบเหมือนระบบอินทรีย์ของร่างกายมนุษย์ที่ประกอบด้วยกลุ่มก้อนจุลินทรีย์ซึ่งเล็กมาก สังคมเติบโตด้วยกระบวนการสองแบบ แบบแรก คือ การพอกพูนของหน่วยต่างๆ ตามธรรมชาติในลักษณะวิวัฒนาการ อีกแบบหนึ่ง คือ การประสานกันของส่วนต่างๆ/หน่วยต่างๆ ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกันมาก่อน การรวมตัวของกลุ่มต่างๆ ทำให้เกิดความสลับซับซ้อนมากขึ้นในโครงสร้าง (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2553: 140) ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่จึงได้รับความนิยมอย่างยิ่งในการนำมาใช้ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประเด็นทางสังคมอยู่เสมอ โดยมีนักวิชาการให้คำนิยามหรืออธิบายเกี่ยวกับทฤษฎีนี้ไว้เป็นจำนวนมาก ดังต่อไปนี้

ชวอน พลตรี (2537: 38) อธิบายสังคมด้วยทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ไว้ว่า ทุกสังคมต้องมีโครงสร้างเพื่อทำหน้าที่ที่สำคัญต่างๆ ในสังคม แต่ละส่วนนั้นทำหน้าที่ของตนโดยเฉพาะ ใน

ขณะเดียวกันก็ตอบสนองความต้องการของส่วนอื่นๆ ด้วย เช่น ส่วนที่ทำหน้าที่ผลิตก็ผลิตสิ่งใหม่ แทนสิ่งเก่าที่หมดไป ผลิตคนที่มีความสามารถใหม่แทนคนเก่าที่ตายไปและการให้การอบรมให้รู้ระเบียบ (อันได้แก่ สถาบันครอบครัว) ส่วนที่ผลิตอาหารและสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ (สถาบันเศรษฐกิจ) ส่วนที่เข้าควบคุมพฤติกรรมของบุคคลไม่ให้เป็นอันตรายต่อความสงบสุขส่วนรวม (สถาบันการปกครอง) เป็นต้น ส่วนต่างๆ ดังกล่าวนี้นำหน้าที่ที่สำคัญในสังคม ช่วยแก้ไขปัญหาต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นเสมือนกลไกที่ทำงานเพื่อประโยชน์ของสังคมและบุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคมนั้น และมีผลทำให้สังคมอยู่ในสภาพสมดุล (Equilibrium)

โดยเหตุที่สังคมมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สภาพสมดุลดังกล่าวจึงเป็นสภาพสมดุลเคลื่อนที่ (Moving Equilibrium) โดยที่สถาบันสังคมทุกส่วนจะปรับตัวเข้าหากันตามความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมและภูมิศาสตร์ และเป็นไปในทางที่สนับสนุนกันและกันในระดับสุดท้าย เช่น สถาบันครอบครัวที่ให้การอบรมให้รู้ระเบียบสังคมแก่สมาชิกใหม่ๆ เช่น ระเบียบวินัย การควบคุมตนเอง ซึ่งเป็นการสนับสนุนหรือเอื้อต่อสถาบันการปกครองที่จะรักษาระเบียบ กฎเกณฑ์ของสังคมเป็นส่วนร่วม ขณะเดียวกันสถาบันการปกครองก็ให้ความมั่นคง ให้สวัสดิการความปลอดภัยแก่บุคคล หรือการทำเกษตรกรรมของชาวชนบทเป็นผลให้ป้อนวัตถุดิบเข้าโรงงานอุตสาหกรรมในเมือง มีอาหารสำหรับเลี้ยงคนงานช่วยให้โรงงานขายผลิตผลได้ เพราะชาวชนบทมีอำนาจซื้อเพิ่มขึ้น เมืองซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงงานอยู่ได้เพราะชนบท และชนบทเองก็ได้รับผลประโยชน์จากเมือง คือ มีตลาดจำหน่ายผลผลิต และสามารถซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ในราคาถูก เป็นต้น เราจึงเรียกสภาพนี้ว่าสังคมอยู่ในสภาพสมดุลเคลื่อนที่

อย่างไรก็ตาม ในข้อเท็จจริงแล้ว เราจะพบว่าไม่มีส่วนใดส่วนหนึ่งที่ทำหน้าที่ของตนได้สมบูรณ์เลย และถ้าเกิดความบกพร่องในหน้าที่ของส่วนใดส่วนหนึ่งเรื่อยไปแล้ว สังคมนั้นๆ จะเกิดความตึงเครียด เกิดเป็นความไม่สมบูรณ์ในการทำงานของระบบย่อยต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาจากความกดดันภายในโครงสร้างสังคมนั้น ถ้าเปรียบเทียบกับร่างกายบุคคลหนึ่งที่เกิดประสบกับภาวะดังกล่าว คือ เกิดความอึดอัด กระวนกระวายเมื่อถึงเวลาอาหาร แต่ยังไม่ได้รับประทานอาหารเลย เราจะรู้สึกถึงความเคลื่อนไหวของกระเพาะอาหาร ท้องจะร้อง ซึ่งอาการเหล่านี้คือ ความหิว วิธีแก้คือ รับประทานอาหารรับประทาน ในสังคมซึ่งประกอบด้วยบุคคล เมื่อบุคคลรู้สึกว่าเขาบางสิ่งบางอย่าง ถ้าเป็นสิ่งที่ไม่สำคัญนัก การขาดดุลยภาพก็ไม่น่าวิตก แต่ถ้าเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เช่น

การขาดความยุติธรรม การเสื่อมเสียศีลธรรมอย่างแพร่หลาย การปล่อยให้มีการฝ่าฝืนกฎหมาย ฯลฯ อันจะทำลายความมั่นคงทั้งในด้านเศรษฐกิจและจิตใจของประชาชนทั้งในรุ่นนี้และรุ่นต่อไป หมายถึงการคงอยู่หรือการสูญสลายของสังคม

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ(2543: 25) อธิบายการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างหน้าที่ของสังคมไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นประเด็นที่สำคัญที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน ตลอดจนจนถึงชุมชนใหญ่ๆน้อยต่างๆ ที่อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองอย่างต่อเนื่อง จนทำให้เกิดการขยายตัวในชุมชนนั้นๆไม่ว่าจะเป็นด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และการให้บริการต่างๆ การติดต่อการสื่อสาร การทำกิจกรรมร่วมกัน การผสมผสานวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีอยู่ให้กับการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมในยุคโลกาภิวัตน์ เหล่านี้ล้วนมีความสัมพันธ์ด้วยกันทั้งสิ้น ซึ่งระบบย่อยของสังคมที่ทำหน้าที่เหล่านี้ โดยลำดับ คือ ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระบบสังคม และสถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่เฉพาะอย่าง เช่น ครอบครัว ศาสนา ในขณะที่สังคมมีวิวัฒนาการ หรืออยู่ในกระบวนการที่มีการเพิ่มสมรรถนะในการปรับตัว จะมีการแยกย่อยของหน้าที่แต่ละอย่างของระบบย่อยดังกล่าวข้างต้น

ยศ สันตสมบัติ (2544: 29) ได้อธิบายถึงแนวคิดโครงสร้างหน้าที่นิยม โดยเปรียบสังคมกับสิ่งมีชีวิต (Organism) เช่น ร่างกายของคนเราประกอบด้วยระบบการทำงานของอวัยวะต่างๆ ซึ่งแต่ละระบบมีโครงสร้างและหน้าที่ของตนเอง เช่น ระบบย่อยอาหารประกอบด้วยอวัยวะต่างๆ เช่น กระเพาะอาหาร ลำไส้ใหญ่ ฯลฯ เพื่อทำหน้าที่ย่อยอาหารเป็นของเหลวและดูดซึมไปตามเส้นเลือด เป็นต้น ทุกระบบภายในร่างกายจะทำหน้าที่อย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ร่างกายมีชีวิตอย่างปกติสุข หากระบบใดหยุดทำหน้าที่ก็จะทำให้เกิดอาการผิดปกติของร่างกาย สังคมก็เช่นเดียวกัน สังคมประกอบไปด้วยระบบต่างๆ เช่น ระบบครอบครัว ระบบเศรษฐกิจ ระบบศาสนา ระบบการเมืองการปกครอง ฯลฯ ซึ่งแต่ละระบบมีโครงสร้างและหน้าที่เฉพาะ แต่ละระบบจะทำหน้าที่เพื่อให้สังคมดำเนินไปอย่างราบรื่น โดยหลักแห่งความเชื่อมโยงและการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างสถาบันสังคม เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการเมือง ฯลฯ มีการเกี่ยวพันและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สังคมตามสภาพธรรมชาติเป็นสังคมที่กลมกลืนและปรองดอง เพราะสถาบันต่างๆ ทำหน้าที่ขจัดความขัดแย้งและรักษาความสมดุลของสังคมเอาไว้นั่นเอง สังคมตามสภาพธรรมชาตินั้นปราศจากความขัดแย้ง แม้แต่สงครามภายในและระหว่างชนเผ่าของแอฟริกา ก็ได้รับการ

อธิบายจากนักทฤษฎีหน้าที่นิยม เช่น แมกซ์ กลั๊กแมน กล่าวว่าหน้าที่สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างสมาชิกในเผ่าเพื่อเตรียมพร้อมและร่วมมือกันต่อสู้กับเผ่าอื่น

สุรยุท หลิมตระกูล (2544: 36-37) ได้อธิบายความสัมพันธ์ของระบบต่างๆ ในสังคมโดยใช้ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural Functionalism Theory) ไว้ดังนี้ สังคมเป็นระบบกระทำการชนิดหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยระบบย่อยสำคัญ 6 ประการ คือ ระบบครอบครัว/ เครือญาติ ระบบการศึกษา ระบบสาธารณสุข ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมืองการปกครอง และระบบความเชื่อหรือศาสนา โดยถือว่า ระบบสังคมก็เช่นเดียวกับระบบอื่นๆ กล่าวคือ จะต้องทำหน้าที่ต่างๆ อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้เพื่อการดำรงอยู่ของแต่ละสังคม หมายความว่า จะต้องมีการทำงานเพื่อความอยู่รอด สามารถแข่งขันต่อสู้ พัฒนา หรือปรับตัวตนเองให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างดีพอสมควร รวมทั้งสามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างได้เมื่อมีความจำเป็นเพื่อการอยู่รอด และในการนี้ ระบบย่อยทั้ง 6 ของสังคมก็จะทำหน้าที่ของตนเองเช่นเดียวกับระบบใหญ่ ซึ่งนอกจากจะกระทำหน้าที่ของตนเองให้ได้ผลดีแล้ว ระบบย่อยต่างๆ เหล่านี้ ยังต้องร่วมมือหรือประสานงานกับระบบย่อยอื่นๆ เพื่อให้การทำหน้าที่ของระบบใหญ่ดำเนินไปอย่างราบรื่น เพื่อความคงอยู่ยืนยาว พร้อมทั้งสามารถพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าไปได้

ดังนั้น ความสม่ำเสมอหรือความเป็นระบบของการทำหน้าที่ จึงเป็นประเด็นสำคัญของแนวคิดนี้ เพราะหากปราศจากความสม่ำเสมอหรือความเป็นระเบียบในการทำหน้าที่แล้วระบบต่างๆ ก็อาจดำรงอยู่ได้ ความเป็นระเบียบหรือความสม่ำเสมอของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาด้านธรรมชาติ หรือลักษณะสำคัญประจำตัวของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ และทราบถึงความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น โดยสามารถคาดการณ์ว่าอะไรจะเกิดขึ้นได้บ้างในอนาคต

จุฑาพรรณี (จามจุรี) ผดุงชีวิต (2550: 220) นำเสนอว่า ในสังคมชนบทหรือชุมชนกสิกรรมที่ผู้คนในชุมชนต่างรู้จักมักคุ้นกันดีทั้งหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอายุต่างๆ จะมีความสนิทสนมกลมเกลียวกัน ต่างจากในสังคมเมืองหลวงที่ความคุ้นเคยอาจถูกจำกัดอยู่เพียงเฉพาะกลุ่มที่มีความเป็นสมาชิกภาพร่วมกันในบางลักษณะเท่านั้น อาจกล่าวได้ว่า ทุกสังคมวัฒนธรรมมีการแบ่งสมาชิกของตนตามอายุ ซึ่งอาจใช้ลักษณะทางชีวภาพเป็นตัวแบ่งเสียส่วนใหญ่ กลุ่มเด็กเล็กและ

กลุ่มคนชราอาจถูกมองว่า เป็นเพียงกลุ่มวัฒนธรรมร่วม (Co-Culture) ที่อยู่ใต้วัฒนธรรมหลักของ คนหนุ่มสาวหรือคนวัยทำงานในชุมชนหรือสังคมนั้นๆ

เราจึงสามารถศึกษาโครงสร้างของสังคมหรือความสัมพันธ์ของคนในสังคม โดยดูจาก หน้าที่ของพฤติกรรมต่างๆ ว่า มีส่วนช่วยในการสร้างความเป็นปึกแผ่นและรักษาความสมดุลของ สังคมได้อย่างไรบ้าง ตัวอย่างเช่น การอธิบายพิธีกรรม ความเชื่อและเทพนิยายต่างๆ ของชาวอัน ดามันว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบศาสนา ซึ่งมีหน้าที่เสริมสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของ คนในสังคม พิธีกรรมช่วยเสริมสร้างอารมณ์ร่วมและช่วยควบคุมความประพฤติของสมาชิกสังคม ให้อยู่ในกรอบของจารีตประเพณี กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ พิธีกรรมมีหน้าที่หลักในการช่วยบำรุงรักษา ความสามัคคีกลมเกลียวระหว่างสมาชิกสังคม ส่วนการตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจนั้น เป็นหน้าที่รองลงมาของพิธีกรรม

ทัลคอตต์ พาร์สันส์ (Talcott Parsons อ้างถึงใน สุภางค์ จันทวานิช, 2553: 165-167) ได้ อธิบายถึง ระบบสังคมและหน้าที่ โดยอธิบายความหมายหน้าที่ หมายถึง กลุ่มของกิจกรรมที่ ดำเนินไปเพื่อสนองความต้องการของระบบสังคม พาร์สันส์เห็นว่า สังคมเป็นระบบ ในระบบนี้มี หน้าที่ คือ มีการกระทำกิจกรรม แต่กิจกรรมนี้ทำเป็นกลุ่มๆ และทำเพื่อตอบสนองความต้องการ ของระบบ เช่น ระบบสังคมมีความต้องการให้ใครมาเลี้ยงดูเด็กก็ต้องมีกลุ่มกิจกรรมหนึ่ง สำหรับ ดูแลเด็กเล็กและโรงเรียน เป็นต้น ระบบสังคมต้องการคนดูแลเรื่องสุขภาพ ก็จะมีกลุ่มกิจกรรมหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นโรงพยาบาลหรือคลินิก ซึ่งต่างก็มีหน้าที่ของกลุ่ม โดยพิจารณาจากหน้าที่พื้นฐานสี่ ประการ (AGIL) ประกอบด้วย การปรับตัว (Adaptation) การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) การบูรณาการ (Integration) การรักษาแบบแผน (Pattern Maintenance)

สุภางค์ จันทวานิช (2553: 140, 144) อธิบายโครงสร้างสังคมว่า ประกอบไปด้วยสถาบัน สังคมที่ไม่ได้เกิดจากเจตนาของผู้กระทำ แต่เกิดจากความจำเป็นของสถานการณ์เกี่ยวกับหน้าที่ และโครงสร้างในสังคม โดยโครงสร้างสังคมจะประกอบไปด้วย สถาบันสังคม 6 สถาบัน ซึ่งมีหน้าที่ ต่างกันไป ได้แก่ สถาบันครอบครัว ทำหน้าที่ผลิตและเลี้ยงดูสมาชิก สถาบันพิธีกรรม ทำหน้าที่ ควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ สถาบันการเมือง เช่น ประชาธิปไตย อนาธิปไตย สถาบันศาสนา มีหลัก คำสอนให้มนุษย์ยึดถือ สถาบันอาชีพ ทำให้เกิดการแบ่งงานเป็นส่วนๆ ในสังคม และสถาบัน เศรษฐกิจ มีการแบ่งระบบเป็นระบบทาส ระบบศักดินา และแรงงานเสรี เป็นต้น

นอกจากทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่จะอธิบายสังคมด้วยการศึกษาถึงบทบาทหน้าที่ของสถาบันหรือระบบต่างๆ ในสังคมแล้ว ยังเน้นความสำคัญในการศึกษาบทบาทหน้าที่ของปัจเจกบุคคล โดยมีแนวคิดทางสังคมว่าด้วยช่วงอายุ (The Social Construction of Age) เป็นเกณฑ์อีกประการหนึ่งในการศึกษาและวิเคราะห์เพื่อจัดประเภทกลุ่มหรือระบบทางสังคมในแง่มุมต่างๆ ดังที่ สุชา จันทน์เอม (2542: 1) อธิบายจุดประสงค์ที่สำคัญอย่างยิ่งในการศึกษาชุมชนหรือสังคมโดยใช้จิตวิทยาพัฒนาการ อันได้แก่ การทำความเข้าใจบุคคลทั้งที่เป็นส่วนบุคคลและการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อที่จะได้มีการประสานงานกันได้อย่างราบรื่น การเข้าใจถึงสติปัญญา ลักษณะของอารมณ์ ความต้องการของบุคคลแต่ละวัย ย่อมจะช่วยให้บุคคลปรับตัวเข้ากันได้ดีขึ้น จิตวิทยาพัฒนาการ นับว่าเป็นประโยชน์แก่บุคคลทุกประเภท เพราะจะช่วยให้ทำงานร่วมกันได้อย่างราบรื่น

จุฑาทพวรรณ์ (จามจุรี) ผดุงชีวิต (2550: 220) อธิบายการใช้อายุเป็นแนวคิดในการแบ่งกลุ่มหรือระบบสังคมของประชาชนในชุมชนหรือสังคมออกเป็นกลุ่ม ดังนั้น กลุ่มอายุจึงเป็นปัจจัยในการสร้าง อัตลักษณ์และเป็นเรื่องที่สามารถสะท้อนให้เห็นความแตกต่างทางวัฒนธรรม (Cultural Differentiation) กล่าวคือ กลุ่มอายุที่แตกต่างกันมักสะท้อนให้เห็นรูปแบบการใช้ชีวิต ค่านิยม แนวทางการปฏิบัติในสังคม สถานภาพทางสังคม ความคาดหวังทางสังคม การยอมรับทางสังคมที่แตกต่าง และมีรายละเอียดปลีกย่อยต่างออกไป

อนึ่ง นักจิตวิทยาพัฒนาการได้แบ่งช่วงชีวิตของมนุษย์ออกเป็นวัยต่างๆ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้สะดวกต่อการศึกษาและอธิบายพฤติกรรมในวัยนั้นๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น หรือเพื่ออธิบายลักษณะเฉพาะวัยที่เด่นชัดหรือแตกต่างไปจากวัยอื่น ดังนั้นการแบ่งช่วงอายุในการแบ่งวัยตามความคิดของนักจิตวิทยาอาจแตกต่างกันไปบ้างประมาณ 1-2 ปี เช่น บางท่านอาจเริ่มต้นวัยแรกตั้งแต่ปฏิสนธิหรือก่อนคลอด ในขณะที่บางท่านอาจเริ่มตั้งแต่แรกคลอด เป็นต้น โดยการแบ่งวัยที่ใกล้เคียงกับลักษณะพัฒนาการของคนไทยมากที่สุดคือ แนวคิดของลูลลา โคล (Luella Cloe อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2538: 29-30) ดังนี้

1. วัยทารก	แรกคลอด - 2 ปี
2. วัยเด็กตอนต้น	2 - 6 ปี
3. วัยเด็กตอนกลาง	6 - 11 ปี (หญิง) 6 - 13 ปี (ชาย)
4. วัยเด็กตอนปลาย	11 - 1 ปี (หญิง) 13 - 15 ปี (ชาย)

5. วัยรุ่นตอนต้น	13 - 15 ปี (หญิง) 15 - 17 ปี (ชาย)
6. วัยรุ่นตอนกลาง	15 - 18 ปี (หญิง) 17 - 19 ปี (ชาย)
7. วัยรุ่นตอนปลาย	18 - 21 ปี (หญิง) 19 - 21 ปี (ชาย)
8. วัยผู้ใหญ่ตอนต้น	21 - 35 ปี
9. วัยผู้ใหญ่ตอนกลาง	35 - 50 ปี
10. วัยผู้ใหญ่ตอนปลาย	50 - 65 ปี
11. วัยชราตอนต้น	65 - 75 ปี
12. วัยชรา	75 ปี ขึ้นไป

จากการทบทวนวรรณกรรมสรุปได้ว่า ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่มองว่า สังคมเปรียบได้กับร่างกายมนุษย์ที่ประกอบไปด้วยระบบหรืออวัยวะต่างๆ ซึ่งมีหน้าที่แตกต่างกันออกไป โดยระบบหรืออวัยวะต่างๆ เหล่านี้มีความสัมพันธ์กันเป็นโครงสร้าง โครงสร้างสังคม (Social Structure) โดยในแต่ละระบบจะประกอบไปด้วย “สถาบัน” (Institutions) ต่างๆ ได้แก่ ระบบครอบครัว/เครือญาติ ระบบการศึกษา ระบบสาธารณสุข ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมืองการปกครอง ระบบความเชื่อและศาสนา แต่ละสถาบันจะทำหน้าที่ร่วมกันอย่างใกล้ชิดทำให้โครงสร้างสังคมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อรักษา “ความสมดุล” (Equilibrium) ไว้

การศึกษาโครงสร้างของสังคมหรือความสัมพันธ์ของคนในสังคมจึงสามารถวิเคราะห์ได้จากบทบาทหน้าที่ของพฤติกรรมต่างๆ ของประชาชนว่ามีส่วนร่วมในการสร้างความเป็นปึกแผ่นและรักษาความสมดุลให้สังคมของตนอย่างไร นอกจากนี้ ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ยังอธิบายการรวมกลุ่มและองค์กรทางสังคม ด้วยลักษณะพื้นฐานสำคัญ 4 ประการ คือ ประการแรก มีการกำหนดเงื่อนไขและคุณสมบัติของสมาชิก ประการที่สอง สมาชิกของกลุ่มหรือองค์กรวางอยู่บนเจตนารมณ์หรือผลประโยชน์ร่วม ประการที่สาม กลุ่มหรือองค์กรมีรูปแบบหรือโครงสร้างที่ชัดเจน และประการที่สี่ สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรมและมีความรู้สึกภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหรือองค์กร

ทั้งนี้ การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีดีกับาตรพระร้อยทางเรือจะใช้วิธีการเลือกกลุ่มประชากร/กลุ่มตัวอย่างโดยใช้การจัดกลุ่มโดยพิจารณาจากบทบาทหน้าที่ของกลุ่มกิจกรรมทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนเลียบคลองมอญโดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภทตาม

ระบบสังคมอันประกอบไปด้วยระบบการเมืองการปกครอง ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนและตัวแทนจากหน่วยงานรัฐ ระบบความเชื่อและศาสนา อันได้แก่ ผู้นำทางศาสนาและผู้นำจิตวิญญาณ และระบบการศึกษา อันได้แก่ ครูวิชาชีพในท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้าน และจัดกลุ่มอายุโดยยึดหลักพัฒนาการแบ่งช่วงวัยในการศึกษาตามแนวคิดของลูลา โคล แต่เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพและเพื่อความเข้าใจในเอกลักษณ์เฉพาะวัยให้ครอบคลุมตามขอบเขตของการศึกษา โดยแบ่งเป็น 3 ช่วงวัย ได้แก่ วัยเด็กและวัยรุ่น: 11 - 21 ปี, วัยผู้ใหญ่: 22 - 65 ปี และวัยชรา 66 - 75 ปี

2.6 งานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วรทิพย์ มีมาก (2531) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเพื่อพัฒนานโยบายและแผนงานทางวัฒนธรรมในการอนุรักษ์วัฒนธรรม: ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มหนุ่มสาว จังหวัดเชียงใหม่” โดยการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่มีความผูกพันและมีการดำเนินงานเกี่ยวกับวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง อันได้แก่ กลุ่มหนุ่มสาว การวิจัยทำโดยการสุ่มตัวอย่างแบบพื้นที่ในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 8 อำเภอ อำเภอละ 100 คน โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามที่ผ่านการหาค่าความเชื่อมั่นแล้ว แบบสอบถามประกอบด้วยตัวแปร 10 ตัว คือ ความหมายของการอนุรักษ์วัฒนธรรม วัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มหนุ่มสาว การรับรู้เกี่ยวกับระดับของการกำหนดนโยบายและแผนงานการอนุรักษ์วัฒนธรรม ลักษณะของวัฒนธรรม อุปสงค์ของกลุ่มหนุ่มสาว อุปทานของกลุ่มหนุ่มสาว ค่านิยมของกลุ่มหนุ่มสาว ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของกลุ่มหนุ่มสาว นโยบายรัฐและการสนับสนุนจากรัฐ ข้อมูลที่ได้จะนำมาวิเคราะห์โดยอาศัยค่าทางสถิติเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ

ผลจากการวิจัย พบว่า การอนุรักษ์วัฒนธรรม หมายถึง การดำเนินงานเพื่อให้วัฒนธรรมสามารถอยู่รอดเพื่อเป็นมรดกตกทอดต่อไปได้ ลักษณะของวัฒนธรรมไทย ได้แก่ การขาดเสถียรภาพ ขาดความต่อเนื่องในการอนุรักษ์ มีการเรียนรู้อย่างบกพร่องและผิวเผิน ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของบุคคลได้ มีการปรับตัวต่ำและขาดการประสานงานในอนุรักษ์ วัตถุประสงค์ของการเข้าไปร่วมกิจกรรมกลุ่มหนุ่มสาวเพื่อสร้างความสามัคคี กลุ่มหนุ่มสาวจะรับรู้นโยบายและแผนงานในระดับของกลุ่มตนเองเป็นส่วนน้อย อุปสงค์ของกลุ่มหนุ่มสาว คือ ต้องการที่จะรักษาและฟื้นฟูวัฒนธรรมโดยไม่ต้องมีการผสมผสานและการเลียนแบบวัฒนธรรมอื่น

อุปทานของกลุ่มหนุ่มสาว คือ มีความเต็มใจที่จะช่วยเหลือในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ในขณะที่ความเสียหายยังไม่มากพอ และหนุ่มสาวมีความเป็นปัจเจกชนนิยมค่อนข้างสูง ค่านิยมทางวัตถุและทางจิตใจของกลุ่มหนุ่มสาวมีความแตกต่างกัน ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของกลุ่มหนุ่มสาวค่อนข้างดี ควรให้กลุ่มหนุ่มสาวหรือองค์กรประชาชนกับหนุ่มสาวเป็นผู้อนุรักษ์วัฒนธรรม โดยรัฐบาลคอยช่วยเหลือสนับสนุน และรัฐไม่ควรเข้ามาดำเนินงานวัฒนธรรมเองทั้งหมด เท่าที่ผ่านมา รัฐไม่ได้ให้การสนับสนุนการอนุรักษ์วัฒนธรรมและกลุ่มหนุ่มสาวเท่าที่ควร

นิพนธ์ จันดาร์ักษ์ (2536) ทำการศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในประเทศไทย” โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระหว่างวันที่ 21 พฤษภาคม 2536 ถึงวันที่ 6 ธันวาคม 2536 จำนวน 183 คน จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การทดสอบแบบที่ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว สหสัมพันธ์เพียร์สัน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุ

ผลการศึกษา พบว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในประเทศไทย ในระดับปานกลาง คะแนนการมีส่วนร่วมเฉลี่ยเท่ากับ 68.52 จากคะแนนเต็ม 117 คะแนน โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในต่างจังหวัดมีส่วนร่วมมากกว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในกรุงเทพมหานคร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่สมัครรับเลือกตั้งที่มีปัญหาการขาดแคลนน้ำบ่อยมีส่วนร่วมมากกว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่อื่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีภูมิลำเนาในชนบท มีส่วนร่วมมากกว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีภูมิลำเนาในเมือง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาการขาดแคลนน้ำบ่อยมีส่วนร่วมมากกว่ากลุ่มอื่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีส่วนร่วมมากกว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภาคกลาง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดกลุ่มพรรคเล็ก (พรรคกิจสังคม พรรคเสรีธรรม พรรคเอกภาพ พรรคมวลชน และพรรคประชากรไทย) และพรรคชาติไทย มีส่วนร่วมมากกว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคอื่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคฝ่ายค้านมีส่วนร่วมมากกว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคฝ่ายรัฐบาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีมีส่วนร่วมมากกว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่เคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เคยเป็นกรรมาธิการวิสามัญพิจารณา พ.ร.บ.

งประมาณฯ มีส่วนร่วมมากกว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่เคยเป็นกรรมาธิการฯ และความรู้ด้านปัญหาการขาดแคลนน้ำมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ปฏฐฎฎฎ จันทรฎฎฎฎฎฎฎ (2541) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมกรเปิดรับสื่อ ความรู้จิตสำนึกกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในจังหวัดเลย” เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกรเปิดรับสื่อเกี่ยวกับข่าวสารการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ความรู้จิตสำนึกกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในจังหวัดเลย ประชากร คือประชาชนที่อยู่ในเขตจังหวัดเลย 12 อำเภอกับอีก 2 กิ่งอำเภอ และทำการเลือกตัวแทนประชากรจากอำเภอนาดัง อำเภอดงหลวง และกิ่งอำเภอเอราวัณ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้มากที่สุด รวมกลุ่มตัวอย่างจำนวน 480 คน โดยการใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือการแจกแจงความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ยเพื่อใช้อธิบายข้อมูลส่วนตัว พฤติกรรมกรเปิดรับสื่อเกี่ยวกับข่าวสารทั่วไป พฤติกรรมกรเปิดรับสื่อเกี่ยวกับข่าวสารการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ จิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ส่วนการทดสอบสมมติฐานใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันและการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ถดถอยพหุคูณซึ่งประมวลผลโดยคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การเปิดรับสื่อเกี่ยวกับข่าวสารการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เป็นที่มาของการเกิดความรู้ จิตสำนึก และการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ทั้งสิ้น ดังนั้นควรมีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ผ่านสื่อต่างๆ ให้เพิ่มมากขึ้น โดยมีรูปแบบที่น่าสนใจ รั้าใจ ชวนติดตาม และควรรหาวิธีการแปลกใหม่ อาทิเช่น นำเสนอในรูปแบบสารคดี หรือละครสั้น ควรเสนอข่าวสารที่เน้นหนักไปในทางรูปธรรม สอนให้ประชาชนสามารถปฏิบัติตามได้ ควรมีรูปภาพประกอบต่อเนื่องโยเป็นขั้นตอน ควรเป็นรูปแบบหรือวิธีการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมและสามารถย้อนกลับไปซักถามเพื่อเพิ่มความเข้าใจได้เช่น มีการถาม-ตอบปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพื่อชิงรางวัลทางโทรศัพท์หรือทางไปรษณีย์ มีการจัดส่งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรป่าไม้ออกเยี่ยมเยียนพบปะประชาชนอย่างสม่ำเสมอเพื่อไปอบรมให้ความรู้ ให้คำปรึกษา สาริตและมีการเลือกตัวแทนจากเพื่อนบ้านหรือผู้นำหมู่บ้าน

เข้าร่วมอบรมเพื่อให้บุคคลดังกล่าวกลับมาเป็นผู้ช่วยวิทยากรให้ความรู้ร่วมกับเจ้าหน้าที่ จะทำให้ได้ผลดี บรรลุวัตถุประสงค์เพราะมีความใกล้ชิดสนิทสนมและประชาชนให้ความไว้วางใจ ไม่ต่อต้านกับข้อมูลข่าวสารความรู้ที่ได้รับ นอกจากนี้ควรมีการจัดทำแผ่นพับ เอกสารทางราชการ และโปสเตอร์ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไปแจกจ่ายเผยแพร่ให้แก่ประชาชนเพื่อเสริมความรู้ ความเข้าใจ ตอกย้ำข่าวสารหลังจากที่ประชาชนได้รับผ่านสื่อมวลชนและสื่อบุคคล

ยุพา กาฬเนตร, ประทับใจ สีงา และ ประสิทธิ์ พวงบุตร (2544) ศึกษา “ประเพณีอีสานในเชิงอนุรักษ์และเผยแพร่” มุ่งการศึกษาแนวความคิดเห็นของท่านผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันการศึกษาต่างๆ เกี่ยวกับประเพณีอีสาน ในด้านการเรียนรู้วิถีชีวิต การมองเห็นคุณค่าและประโยชน์ การนำมาปรับใช้ในวิถีชีวิต การอนุรักษ์และเผยแพร่ โดยประเด็นสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ คือนำผลการวิจัยไปปรับใช้ให้เท่าทันกับค่านิยมสังคมในปัจจุบัน และเป็นพื้นฐานการศึกษาประเพณีอีสาน ประชากรเป้าหมาย คือ บุคลากรในสถาบันศึกษา ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานการศึกษาการศาสนาและการกีฬาและวัดในพื้นที่เป้าหมาย ภายในเขตจังหวัดอุบลราชธานี อำนาจเจริญ ยโสธร ร้อยเอ็ดและมหาสารคาม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถาม ชนิดมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ ที่คณะผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเพื่อหาความถี่ ทั้ง 4 ด้าน คือ การเรียนรู้วิถีชีวิต การมองเห็นคุณค่าและประโยชน์ การนำมาปรับใช้ในวิถีชีวิต การอนุรักษ์และเผยแพร่ แบบสอบถามมีค่าจำแนกรายข้อ ระหว่างหลักสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยคิดเป็นร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลของการวิจัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเพณีอีสานเชิงอนุรักษ์และเผยแพร่ โดยส่วนรวมเห็นด้วยระดับมาก พิจารณาเป็นรายข้อ ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์และเผยแพร่เห็นว่า ชุมชนควรมีการสร้างผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านการนำมาปรับใช้ในวิถีชีวิตเห็นว่าประเพณีอีสานมีผลต่อการให้ทานและเสียสละเพื่อชุมชน ด้านการมองเห็นคุณค่าและประโยชน์เห็นว่า ชุมชนควรให้ความสำคัญและส่งเสริม และด้านการเรียนรู้วิถีชีวิตเห็นว่า ได้รับการปลูกฝังประเพณีอีสานจากชุมชน สรุปได้ว่า ประเพณีอีสานควรสร้างผู้ทรงคุณวุฒิหรือวิทยากรประจำท้องถิ่นตามประเพณีบุญต่างๆ ดังนี้ ด้านการอนุรักษ์และเผยแพร่ ได้แก่ บุญเข้ากรรม บุญคุณลาน บุญข้าวฉี่ และบุญข้าสะระเบ็ก ด้านการนำไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน ได้แก่ บุญข้าสะระเบ็ก ด้านการมองเห็นคุณค่าและประโยชน์ ได้แก่ บุญเข้ากรรม บุญคุณลาน บุญข้าวฉี่ และบุญข้าสะระเบ็ก ทั้ง

4 ด้าน ดังกล่าว ควรสร้างผู้ทรงคุณวุฒิหรือวิทยากรประจำท้องถิ่น ทั้งนี้ เพื่อที่จะส่งเสริม อนุรักษ์ การเผยแพร่ และให้ประเพณีอีสานดำรงคงอยู่ตลอดไป

สุรยุทธ หลิมตระกูล (2544) ทำการศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้: ศึกษาเฉพาะกรณีป่าชุมชนบ้านห้วยสะพาน ตำบลหนอง โรง อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาให้ทราบถึงพัฒนาการของการ จัดการป่าชุมชน ระดับการมีส่วนร่วม และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การสังเกต แบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำท้องถิ่นทั้งที่ เป็นทางการและไม่เป็นทางการและการสัมภาษณ์กลุ่ม ประกอบกับการใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการใช้แบบสอบถาม สอบถามหัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 216 คน ประมวลผลข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการ วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย การทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยโดยใช้ t-test และ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณโดยการกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า พัฒนาการของการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานเกิด จากปัจจัยที่เกี่ยวข้องกัน 2 ประการ ได้แก่ การต่อต้านการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติจาก บุคคลภายนอก และความต้องการรักษาทรัพยากรป่าไม้ไว้ในชุมชนเพื่อสนองความต้องการ เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคน้ำ กระบวนการในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนในช่วงแรกใช้ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ การเคารพผู้อาวุโส และความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรม ต่อมาเมื่อ มีการบุกรุกจากบุคคลภายนอก ได้ปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ในการรักษาป่า โดยการจัดตั้งองค์กรชุมชน รักษาป่านำไปสู่ความเป็นประชาคมที่เข้มแข็งในที่สุด ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานมี 3 ประการ ได้แก่ การมีผู้นำที่ จริงใจและเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม การที่ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้สูง และการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ผลการศึกษาเชิงปริมาณ พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างในการ อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพาน อยู่ในระดับต่ำถึงปานกลาง เนื่องจากในขั้นตอน การมีส่วนร่วม ขั้นตอนการวางแผน การติดตามและประเมินผลมักจำกัดอยู่ในกลุ่มผู้นำท้องถิ่น

โดยประชาชนส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนของการปฏิบัติตามแผนและการรับผลประโยชน์
เท่านั้น ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ เพศ
อาชีพหลัก ความรู้สึกเป็นเจ้าของป่าชุมชน และการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน รองมา ได้แก่
ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน และการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ส่วนปัจจัยอื่นๆ ที่มีอิทธิพลต่อ
การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนที่ดินทำ
กิน การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน

พระครูวิมลจิตติสุนทร (2548) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรม
ประเพณี 12 เดือนที่เอื้อต่อวิถีชีวิตชุมชนโดยความร่วมมือของชุมชนตำบลช่อแฮและตำบลป่าแดง
อำเภอเมือง จังหวัดแพร่” มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาสภาพเดิมของชุมชน การสืบค้นประเพณี
12 เดือน การรวบรวมองค์ความรู้วัฒนธรรมประเพณี และการสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี
12 เดือน ที่เอื้อต่อวิถีชีวิตชุมชน โดยอาศัยความร่วมมือของชุมชนตำบลช่อแฮและตำบลป่าแดงใน
การดำเนินงาน ใช้วิธีการศึกษาเอกสารและผลงานที่เกี่ยวข้อง การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ การ
รวบรวมข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและการสร้างข้อสรุปจากข้อมูลตามสภาพจริง

การสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี 12 เดือนที่เอื้อต่อวิถีชีวิตชุมชนจะเกิดขึ้นได้
อย่างมีประสิทธิภาพหากได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายในชุมชน โดยมีข้อเสนอแนะถึงผู้มีส่วน
เกี่ยวข้อง ดังนี้ สำหรับโรงเรียนควรให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีตามความเหมาะสม
และควรบรรจุองค์ความรู้วัฒนธรรมประเพณีและการสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี 12 เดือน
ที่เอื้อต่อวิถีชีวิตชุมชนในหลักสูตรการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกและสร้างความรู้ความ
เข้าใจในท้องถิ่น สำหรับผู้นำชุมชน ควรเข้าร่วมงานประเพณีและเชิญชวนลูกบ้านเข้าร่วมงานด้วย
เนื่องจากผู้นำชุมชนมีศักยภาพลูกบ้านนับถือและศรัทธา หากผู้นำหมู่บ้านเป็นแกนนำ ลูกบ้าน
มักจะเข้าร่วมงานตาม สำหรับวัด ควรปลูกจิตสำนึกให้ชาวบ้านที่มาร่วมงานทำบุญในโอกาสต่างๆ
เช่น วันพระ ฯลฯ โดยพูดถึงเรื่องความสำคัญของประเพณี ประโยชน์ของงานประเพณีที่เอื้อต่อวิถี
ชีวิต โดยวัดหรือผู้เกี่ยวข้องควรประชาสัมพันธ์งานประเพณีในสื่อทุกรูปแบบ คือ เสียงตามสายใน
หมู่บ้าน เสียงตามสายของเทศบาลตำบลช่อแฮ หอกระจายข่าวของวัด สถานีอนามัยและโรงเรียน
วัดควรออกหนังสือเชิญร่วมงานในประเพณีที่สำคัญ จัดให้มีการแจ้งข่าวในการประชุมหรือ
ชาวบ้านมาทำบุญที่วัด การใช้รถออกประชาสัมพันธ์ วิทยูกระจายเสียง หนังสือพิมพ์ แต่งตั้ง

คณะกรรมการดำเนินงาน เพื่อให้งานดำเนินไปตามเป้าหมาย พระสงฆ์ต้องพัฒนาวัดและประเพณีปฏิบัติตนให้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาประชาสัมพันธ์ถ่ายทอดประเพณีต่างๆ โดยจัดทำหนังสือ แผ่นพับ จัดตั้งชมรมขึ้น เช่น “ชมรมรักษาระเพณีตำบลช่อแฮและตำบลป่าแดง” เป็นต้น สำหรับเทศบาลตำบลช่อแฮ ควรบรรจุโครงการงานประเพณีของหมู่บ้านในแผนปฏิบัติงานประจำปีหรือแผนระยะยาวเพื่อสนับสนุนงบประมาณในการจัดทำเสนอองค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบลป่าแดงควรสนับสนุนโครงการงานประเพณีในหมู่บ้านและเสนอการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ ควรบรรจุวัฒนธรรมประเพณี 12 เดือน ที่เอื้อต่อวิถีชีวิตชุมชนในปฏิทินการท่องเที่ยวเพื่อช่วยเผยแพร่วัฒนธรรมและประเพณีดังกล่าวให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น สำหรับทุกหมู่บ้านควรมีโครงการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่โดดเด่นของหมู่บ้าน เพื่อกระตุ้นให้ชาวบ้านมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่นของตน และสำหรับผู้ปกครองควรนำบุตรหลานเข้าร่วมงานประเพณีทุกครั้งที่มาร่วมงาน เพื่อสร้างจิตสำนึกรักษ์และหวงแหน

กิ่งแก้ว บัวเพชร (2548) ทำการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนศิ่วรง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช” โดยกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ปัจจัยที่ทำให้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนประสบผลสำเร็จ และเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ทำให้ชุมชนจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างต่อเนื่อง โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant interview) และการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group interview)

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนศิ่วรงเป็นพื้นที่ที่มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน มี 3 ระยะ คือ ระยะเริ่มต้นจัดการท่องเที่ยว (ก่อนพ.ศ.2539-2542) ระยะที่ 2 (ปีพ.ศ.2542-2545) และระยะปัจจุบัน (ปีพ.ศ.2545-2549) แต่ละระยะประกอบด้วยขั้นตอนการมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามและประเมินผล การรับผลประโยชน์ ในขั้นตอนการมีส่วนร่วมนั้น มีความแตกต่างกัน คือ ระยะเริ่มต้นได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน

(มูลนิธิโกลด์คิมทองและมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม) ในด้านแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนได้เรียนรู้แนวทางจากชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยว จัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านศรีวงมาบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนและให้ชาวบ้านร่วมเป็นสมาชิก ระยะเวลาที่ 2 ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชาวบ้านร่วมปฏิบัติตามแผนงานแต่การวางแผนและการติดตามประเมินผลเป็นหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐโดยตรง นอกจากนี้ มีสถาบันการศึกษามาให้ความรู้ภาษาอังกฤษกับสมาชิกชมรมและชาวบ้านให้สื่อสารกับนักท่องเที่ยวต่างประเทศได้ และทำวิจัยมาตรฐานการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนร่วมกับนักวิจัยชุมชนในระบอบปัจจุบัน ทำให้มีการปรับกระบวนการทำงานและพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ส่วนปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ประกอบด้วยปัจจัยภายในที่เป็นจุดแข็ง ได้แก่ ทุนทางธรรมชาติ ทุนมนุษย์ ทุนสังคมและวัฒนธรรม ทุนทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐาน และทุนการเงิน ปัจจัยภายในที่เป็นจุดอ่อน ได้แก่ การจัดแบ่งการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในชุมชน ความขัดแย้งในการทำงานของคณะกรรมการการบริหารจัดการชมรม และปัจจัยภายนอกที่เป็นโอกาส ได้แก่ แผนและนโยบายในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กระแสความนิยมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และเทคโนโลยี ปัจจัยภายนอกที่เป็นภัยคุกคาม ได้แก่ การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ปัญหาจากนักท่องเที่ยว ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกทำให้การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในแต่ละระยะมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงให้มีศักยภาพที่เหมาะสมกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชมรมการท่องเที่ยวสามารถแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการทำงานได้ดี แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อให้ชุมชนจัดการท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง ชาวบ้านจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง อาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาสนับสนุน สามารถถ่ายทอดความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแก่ชาวบ้านในชุมชนและนักท่องเที่ยวได้

พระมหานุกูญเรื่อง อายุวัฒนมงคล (2550) การศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนฝั่งหินต่อการอนุรักษ์ประเพณีสืบชะตาแบบล้านนา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา หลักการ วิธีการ ขั้นตอนของประเพณีสืบชะตาแบบล้านนา ตลอดถึงความเชื่อ ค่านิยม หลักธรรมอันเป็นประโยชน์

ที่ปรากฏในประเพณีสืบชะตาแบบล้านนา และศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการอนุรักษ์ประเพณีสืบชะตา ปัญหา อุปสรรคของการอนุรักษ์ประเพณีสืบชะตาแบบล้านนา โดยมีกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชากรในชุมชนฝั่งหมิ่น อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย จำนวน 72 รูป/คน ใช้การเก็บข้อมูลด้วยวิธีการจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง เครื่องบันทึก วิดีโอ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์และจัดระบบให้เป็นหมวดหมู่โดยใช้การเทียบเคียงกับแนวคิดทฤษฎีและนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนฝั่งหมิ่นยังคงมีส่วนร่วมต่อการอนุรักษ์ประเพณีสืบชะตาแบบล้านนา ยังมีความเชื่อ ความคิด วิถีชีวิตและยังคงปฏิบัติตามประเพณีดั้งเดิม ถึงแม้ว่าจะมีเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยส่งเสริมความเป็นอยู่ให้มีความสะดวกสบายขึ้น แต่ชุมชนฝั่งหมิ่นยังคงพึ่งพาธรรมชาติซึ่งได้จากประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้จากวัฒนธรรมเดิมในท้องถิ่น อันประกอบไปด้วย ภูมิปัญญาในด้านต่างๆ ที่ได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นเก่าซึ่งเป็นบรรพบุรุษ และขณะเดียวกันก็ได้ถ่ายทอดวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและความเชื่อสู่ชนรุ่นหลังจึงทำให้เกิดการปฏิบัติที่สืบเนื่องกันมาในชุมชนจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างอาจลดความสำคัญลง ทั้งนี้เนื่องจากสิ่งแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยและอิทธิพลของความเจริญทางสังคมและเศรษฐกิจที่กำลังแผ่ขยายเข้ามาในชุมชนที่ละเล็กละน้อย แต่ประเพณีสืบชะตาแบบล้านนาก็ยังคงมีการปฏิบัติเป็นประจำตลอดมาในชุมชนฝั่งหมิ่น

นางค์ จิรภัตตานนท์ (2549) ทำการศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว: กรณีศึกษาป่าชายเลนเขตบางขุนเทียน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว โดยทำการศึกษาในพื้นที่บริเวณป่าชายเลน เขตบางขุนเทียน จังหวัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่บริเวณแหล่งท่องเที่ยวที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 390 ตัวอย่าง โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ สถิติเชิงพรรณนาเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ การกระจายความถี่ อัตราร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุดและค่าสูงสุด และสถิติเชิงอนุมานเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามและตัวแปรอิสระ ได้แก่ การวิเคราะห์การถดถอยอย่างง่าย การวิเคราะห์ความถดถอยพหุ และการวิเคราะห์ความถดถอยพหุแบบคัดเลือกเพิ่ม

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวบริเวณป่าชายเลนบางขุนเทียนอยู่ในระดับต่ำ โดยลักษณะการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างสูงที่สุด ได้แก่ การปลูกต้นไม้ชายเลนในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวเพื่อทดแทนบริเวณที่เกิดความเสียหายให้อยู่ในสภาพเดิม และลักษณะการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างต่ำที่สุด ได้แก่ การติดต่อประสานงานเพื่อขอความร่วมมือหรือขอรับทุนสนับสนุนงบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์จากเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือองค์กรเอกชนต่างๆ โดยมีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้น ได้แก่ การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติป่าชายเลน และการมีตำแหน่งทางสังคมในชุมชน กับตัวแปรตาม ได้แก่ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติป่าชายเลนเขตบางขุนเทียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และมีทิศทางเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้

พูลศักดิ์ ชูพานิชสกุล (2550) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกิจกรรมการพัฒนาของเทศบาลเมืองอูตรดิตถ์” กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกิจกรรมการพัฒนาของเทศบาลเมืองอูตรดิตถ์ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่มีสิทธิ์เลือกตั้งที่มีภูมิลำเนาและพักอาศัยอยู่จริงในพื้นที่เขตความรับผิดชอบของเทศบาลเมืองอูตรดิตถ์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

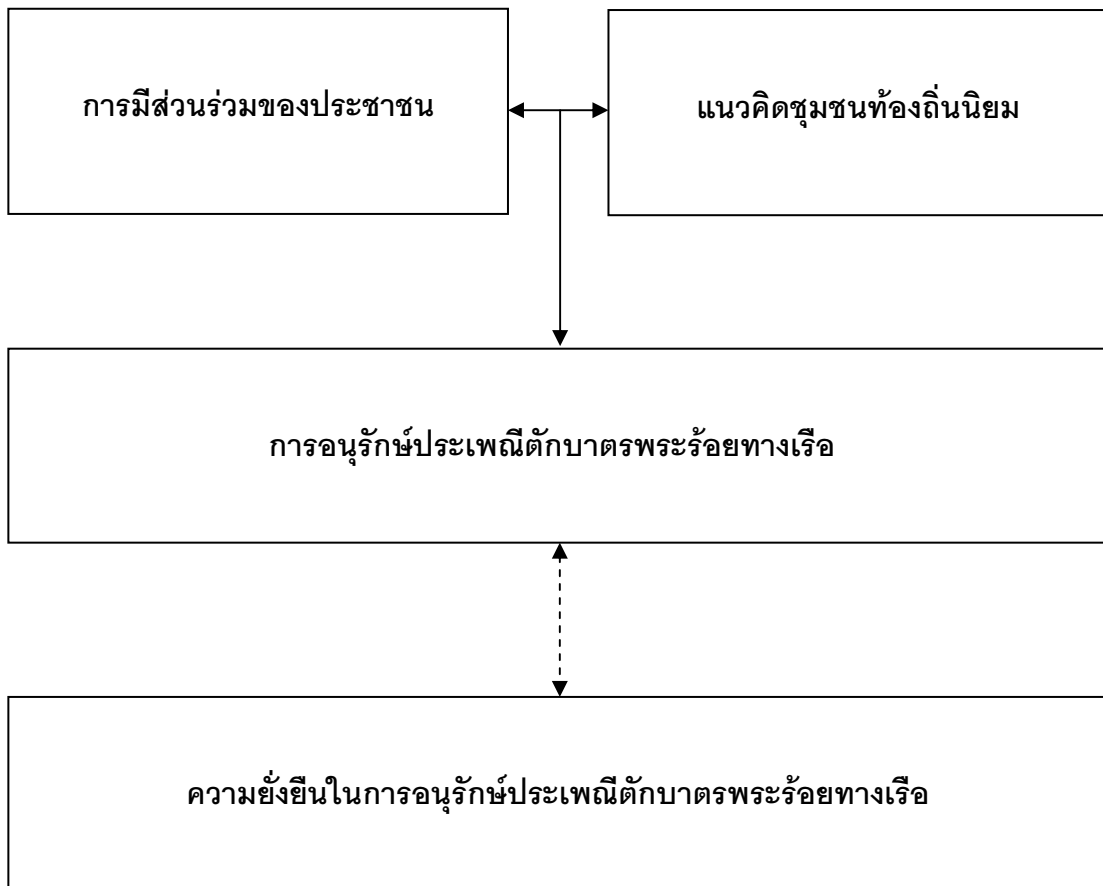
ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมการพัฒนาเทศบาลเมืองอูตรดิตถ์ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม ด้านสังคมและเศรษฐกิจ ด้านการเมืองและการบริหาร ในภาพรวมอยู่ในระดับต่ำทุกด้าน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมด้านการเมืองและการบริหารอยู่ในระดับต่ำสุด ระดับการมีส่วนร่วมด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมและระดับการมีส่วนร่วมด้านสังคมและเศรษฐกิจมีส่วนร่วมอยู่ในระดับต่ำ จากมากไปน้อยตามลำดับ ข้อเสนอแนะของประชาชนผู้ตอบแบบสอบถาม ต้องการให้เทศบาลเมืองอูตรดิตถ์ดูแลปรับปรุงด้านกายภาพและสภาพแวดล้อม และด้านสังคมเศรษฐกิจ เป็นลำดับแรก รองลงมาคือ ต้องการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการบริหารงานของเทศบาลเมืองอูตรดิตถ์

สุวัฒน์ ลือยงวัฒนา (2552) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดงนามน จังหวัดกาฬสินธุ์” โดยศึกษาการมีส่วนร่วม

ร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และเพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ กลุ่มตัวอย่าง คือ หัวหน้าหรือตัวแทนครัวเรือน จำนวน 237 คน ซึ่งเป็นประชาชนในท้องที่ตำบลโคกสมบุญ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีชุมชนอยู่ติดกับแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าดงนามน ได้แก่ บ้านนามล บ้านจิวงาม และบ้านดอนสวรรค์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมุติฐาน ใช้การวิเคราะห์การถดถอยทางพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดงนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยรวมและเป็นรายด้าน 4 ด้าน คือ การมีส่วนร่วมด้านการวางแผน การมีส่วนร่วมด้าน การดำเนินงาน การมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมด้านการตรวจสอบติดตาม ประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง การสนับสนุนจากภาคเอกชน การสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และความต้องการใช้ประโยชน์จากป่าของประชาชน ส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดงนามน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนการสนับสนุนจากภาครัฐการ ไม่ส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดงนามนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งหมายถึง การสนับสนุนจากภาครัฐการไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดงนามน แต่อย่างใด โดยสรุปคือ ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดงนามน ในทุกขั้นตอนอยู่ในระดับปานกลาง จึงควรที่ทุกภาคส่วนจะเพิ่มระดับการสนับสนุนที่มีต่อประชาชนให้สูงขึ้น อันจะส่งผลให้ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดงนามนเพิ่มขึ้นด้วย

2.7 กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาในระดับ รูปแบบ และแนวทางการมีส่วนร่วมของ ประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ในการอนุรักษ์ ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ และศึกษาแนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมต่อการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ โดยมีกลุ่มประชากรเป้าหมาย กลุ่ม ตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดทำข้อมูลและวิเคราะห์ผล การศึกษา ดังต่อไปนี้

3.1 ประชากรเป้าหมาย

ประชากรในการศึกษาวิจัย คือ ประชาชนอายุ 11-75 ปี ซึ่งปัจจุบันพักอาศัยอยู่ในชุมชน เลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร จำนวน 491 คน

3.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้มาจากการคำนวณจำนวนของกลุ่มตัวอย่างตาม สูตรของ Taro Yamane โดยสมมติค่าสัดส่วนเท่ากับ 0.5 และที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

$$n = 491 / 1 + 491 (0.05) (0.05)$$

$$n = 220.43$$

$$n = 221$$

โดยกำหนดให้

n = ขนาดตัวอย่างที่คำนวณได้

N = จำนวนประชากรที่ทราบค่า

e = ค่าความคลาดเคลื่อนที่จะยอมรับได้ (Allowable Error)

(Sampling Error) ในที่นี้ กำหนดให้ไม่เกิน 0.05

จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยได้จากการสุ่มตัวอย่าง ดังนี้

3.2.1 สุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ได้แก่ ประชาชนผู้มีอายุ 11-75 ปี ซึ่งปัจจุบันอาศัยอยู่ในชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ซึ่งสามารถสื่อสารและให้ข้อมูลในการตอบแบบสำรวจการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จำนวน 221 คน

3.2.2 สุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ บุคคลที่สามารถสื่อสารและแสดงความคิดเห็น ตลอดจนสะท้อนแนวคิดและมุมมองของตนต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มได้ ดังนี้

- กลุ่มเด็กและวัยรุ่น: ประชาชนอายุ 11-21 ปี จำนวน 8 คน
  - กลุ่มผู้ใหญ่: ประชาชนอายุ 21-65 ปี จำนวน 6 คน
  - กลุ่มผู้สูงอายุ: ประชาชนอายุ 66 - 75 ปี จำนวน 6 คน
  - กลุ่มผู้นำท้องถิ่นทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จำนวน 8 คน
- ได้แก่ ประธานชุมชน รองประธานชุมชน กรรมการชุมชน ไวยาวัจกรณิกานนำเยาวชน ปราชญ์ชุมชน ครูท้องถิ่น เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น
- กลุ่มเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 2 คน
- ได้แก่ เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตลาดกระบัง เจ้าหน้าที่กองการท่องเที่ยว

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยแบ่งได้ เป็น 2 ประเภท คือ

3.3.1 เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสำรวจการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ (ภาค ผนวก ก)

3.3.2 เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ประเด็นการสนทนากลุ่ม และประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การทบทวนวรรณกรรม (Literature Review)

ผู้วิจัยกำหนดหัวข้อ จุดประสงค์ และขอบเขตในการศึกษา จากนั้นจึงค้นคว้าข้อมูล เอกสารวิชาการ แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นที่ต้องการศึกษา เพื่อทำความเข้าใจถึงนิยาม ความหมาย และสาระสำคัญต่างๆ ได้แก่ แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี แนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมและชุมชนเข้มแข็ง แนวคิดความยั่งยืนทางสังคมและวัฒนธรรม ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างกรอบแนวคิดและกำหนดแนวทางในการศึกษาวิจัย

2. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

ผู้วิจัยสังเกตปรากฏการณ์หรือกิจกรรมต่างๆ ของประชาชน จากการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือประจำปี พ.ศ.2554 ทั้งก่อนและหลังวันอาทิตย์ที่ 16 ตุลาคม ตามกำหนดการดังต่อไปนี้

2.1 ช่วงเช้า: การตักบาตรพระร้อยทางเรือ

2.2 ช่วงสาย: พิธีถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์

2.3 ช่วงบ่าย: การแข่งขันเรือพาย

3. การสำรวจ (Survey)

เพื่อศึกษาระดับ รูปแบบ และแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสำรวจการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือจากกลุ่มตัวอย่าง อันได้แก่ ประชาชนผู้มีอายุ 11 - 75 ปี ซึ่งปัจจุบันอาศัยอยู่ในชุมชนเลียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง แขวง ทับยาว กรุงเทพมหานคร จากนั้น นำข้อมูลที่ได้จากแบบสำรวจมาคำนวณหาค่าเฉลี่ยร้อยละและสรุปอันดับในแต่ละระดับ รูปแบบ และแนวทางในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ รวมทั้งจัดอันดับเพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยร้อยละของแต่ละกลุ่มอายุเพื่อดูว่ากลุ่ม

อายุใดมีส่วนร่วมในแต่ละระดับ รูปแบบ และแนวทางในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตัดบาตรพระร้อยทางเรืออย่างไร

4. การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

เพื่อศึกษาและรวบรวมแนวคิด การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตัดบาตรพระร้อยทางเรือ แนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยม และการวางแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตัดบาตรพระร้อยทางเรือ โดยผู้วิจัยใช้อายุเป็นเกณฑ์แบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น 3 ช่วงวัย ตามหลักพัฒนาการแบ่งช่วงวัยตามแนวคิดของลูลา โคล (Luella Cloe) ดังต่อไปนี้

4.1 กลุ่มเด็กและวัยรุ่น: ประชาชนอายุ 11-21 ปี	จำนวน 8 คน
4.2 กลุ่มผู้ใหญ่: ประชาชนอายุ 21-65 ปี	จำนวน 6 คน
4.3 กลุ่มผู้สูงอายุ: ประชาชนอายุ 66 - 75 ปี	จำนวน 6 คน

5. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

เพื่อศึกษาและรวบรวมแนวคิด การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตัดบาตรพระร้อยทางเรือ แนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยม และการวางแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตัดบาตรพระร้อยทางเรือ โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) ซึ่งล้วนแต่เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตัดบาตรพระร้อยทางเรือ กลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์เชิงลึกครั้งนี้ประกอบไปด้วย

- 5.1 ประธานชุมชนเลียบคลองมอญ
- 5.2 รองประธานชุมชนเลียบคลองมอญ
- 5.3 กรรมการชุมชนเลียบคลองมอญ
- 5.4 ไวยาวัจกรณ์ชุมชนเลียบคลองมอญ
- 5.5 แกนนำเยาวชนชุมชนเลียบคลองมอญ
- 5.6 ประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญ
- 5.7 ครูท้องถิ่นชุมชนเลียบคลองมอญ
- 5.8 เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นลาดกระบัง

5.9 ตัวแทนฝ่ายปกครอง สำนักงานเขตลาดกระบัง

5.10 นักพัฒนาการท่องเที่ยวชำนาญการ กองการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร

3.5 การจัดทำข้อมูลและวิเคราะห์ผลการศึกษา

นำข้อมูลที่ได้จากการใช้แบบสำรวจ แบบบันทึก การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มมาจัดระบบให้เป็นหมวดหมู่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ สำหรับวิธีการวิเคราะห์ผลการศึกษา ผู้วิจัยใช้การเทียบเคียงกับแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาวิจัยนำเสนอในรูปแบบของสถิติและการบรรยายเชิงพรรณนา

บทที่ 4

ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ: กรณีศึกษาชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบังกรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัย โดยมีเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสำรวจการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก และนำเสนอผลการศึกษาวิจัยด้วยวิธีพรรณนา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในด้านระดับ รูปแบบ และแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จากแบบสำรวจการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ นำเสนอผลการศึกษาได้ดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างแยกตามกลุ่มอายุ

n = 221

กลุ่มอายุ	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ยร้อยละ
เด็กและวัยรุ่น (11-21 ปี)	42	19.00
ผู้ใหญ่ (22-65 ปี)	143	64.71
ผู้สูงอายุ (66-75 ปี)	36	16.29
รวม	221	100.00

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของประชากรปัจจุบันในชุมชนประกอบไปด้วย กลุ่มเด็กและวัยรุ่น อายุระหว่าง 11-21 ปี จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 19.00 กลุ่มผู้ใหญ่ อายุระหว่าง 22-65 ปี จำนวน 143 คน คิดเป็นร้อยละ 64.71 และกลุ่มผู้สูงอายุ อายุระหว่าง 66-75 ปี จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 16.29

4.1 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

จากการสำรวจระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ อันได้แก่ กลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ และกลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ มีส่วนร่วมในระดับของการมีส่วนร่วม นำเสนอได้ดังนี้

ตารางที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

n = 221

ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	กลุ่มที่ 1 (11-21 ปี)	กลุ่มที่ 2 (22-65 ปี)	กลุ่มที่ 3 (66-75 ปี)	ค่าเฉลี่ย ร้อยละ
<u>ระดับที่ 1</u> การมีส่วนร่วมในการรับรู้ และเสนอความคิดเห็น	41.07	48.43	69.44	48.76
<u>ระดับที่ 2</u> การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และเสนอแนะวิธีการดำเนินงาน	3.27	11.98	18.05	11.26
<u>ระดับที่ 3</u> การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด	32.62	53.65	63.90	52.31
<u>ระดับที่ 4</u> การมีส่วนร่วมในการติดตาม การตรวจสอบและประเมินผล	11.11	51.53	52.78	44.04

จากตารางที่ 2 พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ในระดับที่ 3 คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด คิดเป็นร้อยละ 52.31 รองลงมาคือ ระดับที่ 1 การมีส่วนร่วมในการรับรู้และเสนอความคิดเห็น คิดเป็นร้อยละ 48.76 ระดับที่ 4 การมีส่วนร่วมในการติดตาม การตรวจสอบและประเมินผล คิดเป็นร้อยละ 44.04 และระดับที่ 2 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเสนอแนะวิธีการดำเนินงาน คิดเป็นร้อยละ 11.26 ตามลำดับ

4.2 รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นพฤติกรรมหรือกิจกรรมการมีส่วนร่วมที่บุคคลแสดงออกตามระดับขั้นหรืออันดับของการมีส่วนร่วม นำเสนอผลการศึกษาดังนี้

ตารางที่ 3 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ในระดับที่ 1 การมีส่วนร่วมในการรับรู้และเสนอความคิดเห็น

n = 221

รูปแบบการมีส่วนร่วมในระดับ	กลุ่มที่ 1	กลุ่มที่ 2	กลุ่มที่ 3	ค่าเฉลี่ย
ร่วมรับรู้และเสนอความคิดเห็น	(11-21 ปี)	(22-65 ปี)	(66-75 ปี)	ร้อยละ
1. ร่วมรับฟังการชี้แจงหรือการแจ้งข่าว การจัดงานประเพณีตักบาตร พระร้อยทางเรือ	85.71	92.31	97.22	91.86
2. ร่วมรับฟังการชี้แจงหรือการแจ้งข่าว การจัดการประชุมเพื่อจัดงาน ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	71.43	78.32	83.33	82.35

ตารางที่ 3 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ในระดับที่ 1 การมีส่วนร่วมในการรับรู้และเสนอความคิดเห็น (ต่อ)

n = 221

รูปแบบการมีส่วนร่วมในระดับ ร่วมรับรู้และเสนอความคิดเห็น	กลุ่มที่ 1 (11-21 ปี)	กลุ่มที่ 2 (22-65 ปี)	กลุ่มที่ 3 (66-75 ปี)	ค่าเฉลี่ย ร้อยละ
3. ร่วมเป็นกรรมการหรือผู้เกี่ยวข้อง ในการจัดการประชุมเพื่อจัดงาน ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	4.76	11.89	13.88	10.86
4. ร่วมประชุมและเสนอความคิดเห็น ในการประชุมเพื่อจัดงานประเพณี ตักบาตรพระร้อยทางเรือ	2.38	11.19	13.88	9.95

จากตารางที่ 3 พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในระดับที่ 1 การมีส่วนร่วมในการรับรู้และเสนอความคิดเห็น ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบที่ 1 การร่วมรับฟังการชี้แจงหรือการแจ้งข่าวการจัดการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จำนวน 203 คน คิดเป็นร้อยละ 91.86 โดยกลุ่มอายุที่มีส่วนร่วมในรูปแบบที่ 1 มากที่สุดคือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 97.22 รองลงมาคือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 92.31 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 85.71

รูปแบบรองลงมาที่ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมในระดับที่ 1 คือ รูปแบบที่ 2 ร่วมรับฟังการชี้แจงหรือการแจ้งข่าวการจัดการประชุมเพื่อจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จำนวน 172 คน คิดเป็นร้อยละ 82.35 โดยกลุ่มอายุที่มีส่วนร่วมในรูปแบบที่ 2 มากที่สุด คือ กลุ่มที่

3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 83.33 รองลงมาคือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 78.32 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 71.43

รูปแบบที่ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามีส่วนร่วมในระดับที่ 1 มากเป็นอันดับสาม คือ รูปแบบที่ 3 ร่วมเป็นกรรมการหรือผู้เกี่ยวข้องในการจัดการประชุมเพื่อจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จำนวน 24 คน โดยกลุ่มอายุที่มีส่วนร่วมในรูปแบบ 3 มากที่สุดคือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 10.86 รองลงมา ได้แก่ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 11.89 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 4.76

และรูปแบบที่ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามีส่วนร่วมในระดับที่ 1 น้อยที่สุด คือ รูปแบบที่ 4 ร่วมประชุมและเสนอความคิดเห็นในการประชุมเพื่อจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 9.95 โดยกลุ่มอายุที่มีส่วนร่วมในรูปแบบที่ 4 มากที่สุดคือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 13.88 รองลงมาคือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 11.19 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.38

ตารางที่ 4 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ในระดับที่ 2 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเสนอแนะวิธีการดำเนินงาน

n = 221

รูปแบบการมีส่วนร่วมในระดับ ร่วมตัดสินใจและเสนอแนะ วิธีการดำเนินงาน	กลุ่มที่ 1 (11-21 ปี)	กลุ่มที่ 2 (22-65 ปี)	กลุ่มที่ 3 (66-75 ปี)	ค่าเฉลี่ย ร้อยละ
1. ร่วมเสนอแผนการดำเนินงาน ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	7.14	18.18	30.56	18.10

ตารางที่ 4 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ในระดับที่ 2 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเสนอแนะวิธีการดำเนินงาน (ต่อ)

n = 221

รูปแบบการมีส่วนร่วมในระดับ ร่วมตัดสินใจและเสนอแนะ วิธีการดำเนินงาน	กลุ่มที่ 1 (11-21 ปี)	กลุ่มที่ 2 (22-65 ปี)	กลุ่มที่ 3 (66-75 ปี)	ค่าเฉลี่ย ร้อยละ
2. ร่วมตัดสินใจเลือกแผนการดำเนินงาน ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่ เหมาะสม	2.38	13.29	16.67	11.76
3. ร่วมเสนอกิจกรรมที่จะจัดขึ้นในงาน ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	4.76	16.78	19.44	14.93
4. ร่วมพิจารณาและตัดสินใจเลือก กิจกรรมที่เหมาะสมในงานประเพณี	2.38	9.80	13.88	9.05
5. ร่วมเสนอแนวทางการประสานงาน และการแก้ปัญหาในการดำเนินงาน ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	2.38	9.09	13.88	8.60
6. ร่วมตัดสินใจเลือกแนวทางการ ประสานงานและการแก้ปัญหาใน การดำเนินงานที่เหมาะสม	2.38	9.09	13.88	8.60
7. ร่วมเสนอแนวทางการใช้ทรัพยากร ที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดใน การดำเนินงานประเพณีตักบาตร	2.38	9.80	16.67	9.50

ตารางที่ 4 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ในระดับที่ 2 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเสนอแนะวิธีการดำเนินงาน (ต่อ)

n = 221

รูปแบบการมีส่วนร่วมในระดับ ร่วมตัดสินใจและเสนอแนะ วิธีการดำเนินงาน	กลุ่มที่ 1 (11-21 ปี)	กลุ่มที่ 2 (22-65 ปี)	กลุ่มที่ 3 (66-75 ปี)	ค่าเฉลี่ย ร้อยละ
8. ร่วมตัดสินใจเลือกแนวทางการใช้ ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดเป็น ประโยชน์สูงสุดในการดำเนินงาน ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	2.38	9.80	16.67	9.50

จากตารางที่ 4 พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในระดับที่ 2 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเสนอแนะวิธีการดำเนินงาน ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบที่ 1 ร่วมเสนอแผนการดำเนินงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 18.10 โดยกลุ่มอายุที่มีส่วนร่วมในรูปแบบที่ 1 มากที่สุดคือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 30.56 รองลงมาคือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 18.18 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.14

รูปแบบรองมาที่ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมในระดับที่ 2 คือ รูปแบบที่ 3 ร่วมเสนอกิจกรรมที่จะจัดขึ้นในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 14.93 โดยกลุ่มอายุที่มีส่วนร่วมมากที่สุด คือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ

19.44 รองลงมาคือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 16.78 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 4.76

รูปแบบที่ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามีส่วนร่วมในระดับที่ 2 มากเป็นอันดับสาม คือ รูปแบบที่ 2 ร่วมตัดสินใจเลือกแผนการดำเนินงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่เหมาะสม จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 11.76 โดยกลุ่มอายุที่มีส่วนร่วมในรูปแบบที่ 2 มากที่สุดคือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67 รองลงมาคือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 13.29 และ กลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.38

รูปแบบที่ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามีส่วนร่วมในระดับที่ 2 เป็นอันดับสี่ มี 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบที่ 7 ร่วมเสนอแนวทางการใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด และ รูปแบบที่ 8 ร่วมตัดสินใจเลือกแนวทางการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดเป็นประโยชน์สูงสุดในการดำเนินงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ผู้ตอบแบบสำรวจมีเท่ากันที่จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 9.50 กลุ่มอายุที่มีส่วนร่วมในรูปแบบที่ 7 และรูปแบบที่ 8 มากที่สุดคือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67 รองลงมาคือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 9.80 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.38

รูปแบบที่ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามีส่วนร่วมในระดับที่ 2 มากเป็นอันดับหก คือ รูปแบบที่ 4 ร่วมพิจารณาและตัดสินใจเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 9.05 โดยกลุ่มอายุที่มีส่วนร่วมในรูปแบบที่ 4 มากที่สุด คือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 13.88 รองลงมาคือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 9.80 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.38

และรูปแบบที่ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามีส่วนร่วมในระดับที่ 2 น้อยที่สุด มี 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบที่ 5 ร่วมเสนอแนวทางการประสานงานและการแก้ปัญหาในการดำเนินงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ และรูปแบบที่ 6 ร่วมตัดสินใจเลือกแนวทางการประสานงานและแก้ปัญหาในการดำเนินงานที่เหมาะสม ผู้ตอบแบบสำรวจมีจำนวนเท่ากัน คือ 19 คน คิดเป็นร้อยละ 8.60 โดยกลุ่มอายุที่มีส่วนร่วมในรูปแบบที่ 5 และรูปแบบที่ 6 มากที่สุด คือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 13.88 รองลงมาคือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 9.09 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.38

ตารางที่ 5 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ในระดับที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

n = 221

รูปแบบการมีส่วนร่วมในระดับรวม ดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมาย	กลุ่มที่ 1 (11-21 ปี)	กลุ่มที่ 2 (22-65 ปี)	กลุ่มที่ 3 (66-75 ปี)	ค่าเฉลี่ย ร้อยละ
1. ร่วมระดมบุคลากร (คน) เพื่อดำเนินงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	4.76	19.58	16.67	26.24
2. ร่วมจัดสรรวัสดุสิ่งของเพื่อดำเนินงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	7.14	38.46	52.78	34.84
3. ร่วมประสานงานเพื่อดำเนินงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	4.76	12.59	22.22	12.67
4. ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อดำเนินงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	2.38	11.19	16.67	10.41
5. ร่วมบริจาคเงินเพื่อดำเนินงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	38.10	89.51	88.89	79.64
6. ร่วมลงแรงเพื่อดำเนินงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	40.48	51.49	86.11	54.75
7. ร่วมบริจาควัสดุสิ่งของเพื่อดำเนินงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	38.10	49.65	77.78	52.04
8. ร่วมให้ข้อมูลการดำเนินงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือแก่ครอบครัว ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง	57.14	83.92	91.67	80.09

ตารางที่ 5 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ในระดับที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (ต่อ)

n = 221

รูปแบบการมีส่วนร่วมในระดับรวม ดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมาย	กลุ่มที่ 1 (11-21 ปี)	กลุ่มที่ 2 (22-65 ปี)	กลุ่มที่ 3 (66-75 ปี)	ค่าเฉลี่ย ร้อยละ
9. ร่วมเชิญชวนผู้ที่สนใจเข้าร่วมในวัน งานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	61.90	86.01	88.89	81.90
10. เข้าร่วมในวันงานประเพณีตักบาตร พระร้อยทางเรือ	71.43	94.41	97.22	90.50

จากตารางที่ 5 พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ในระดับที่ 3 การมีส่วนร่วมดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามีส่วนร่วมในรูปแบบที่ 10 การเข้าร่วมในวันงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จำนวน 200 คน คิดเป็นร้อยละ 90.50 โดยกลุ่มอายุที่มีส่วนร่วมในรูปแบบ 3.10 มากที่สุดคือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 97.22 รองลงมาคือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 135 คน คิดเป็นร้อยละ 94.41 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 71.43

รูปแบบรองลงมาที่ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามีส่วนร่วมในระดับที่ 3 คือ รูปแบบที่ 9 ร่วมเชิญชวนผู้ที่สนใจเข้าร่วมในวันงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จำนวน 181 คน คิดเป็นร้อยละ 81.90 โดยกลุ่มอายุที่มีส่วนร่วมในรูปแบบที่ 9 มากที่สุด คือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 88.89 รองลงมาคือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 86.01 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 61.90

รูปแบบที่ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามีส่วนร่วมในระดับที่ 3 มากเป็นอันดับสาม คือ รูปแบบที่ 8 ร่วมให้ข้อมูลการดำเนินงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือแก่ครอบครัว ชุมชน และผู้ที่สนใจ จำนวน 177 คน คิดเป็นร้อยละ 80.09 โดยกลุ่มอายุที่มีส่วนร่วมในรูปแบบที่ 8 มากที่สุดคือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 91.67 รองลงมาคือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 120 คน คิดเป็นร้อยละ 83.92 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 57.14

รูปแบบที่ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามีส่วนร่วมในระดับที่ 3 มากเป็นอันดับสี่ คือ รูปแบบที่ 5 ร่วมบริจาคเงินเพื่อดำเนินงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จำนวน 176 คน คิดเป็นร้อยละ 79.64 โดยกลุ่มอายุที่มีส่วนร่วมในรูปแบบที่ 5 มากที่สุดคือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 128 คน คิดเป็นร้อยละ 89.51 รองลงมา คือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 88.89 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 38.10

รูปแบบที่ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามีส่วนร่วมในระดับที่ 3 มากเป็นอันดับห้า คือ รูปแบบที่ 6 ร่วมลงแรงเพื่อดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จำนวน 121 คน คิดเป็นร้อยละ 54.75 โดยกลุ่มอายุที่มีส่วนร่วมในรูปแบบที่ 6 มากที่สุดคือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 86.11 รองลงมาคือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 51.49 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 40.48

รูปแบบที่ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามีส่วนร่วมในระดับที่ 3 มากเป็นอันดับหก คือ รูปแบบที่ 7 ร่วมบริจาควัสดุสิ่งของเพื่อดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จำนวน 115 คน คิดเป็นร้อยละ 52.04 โดยกลุ่มอายุที่มีส่วนร่วมในรูปแบบที่ 7 มากที่สุดคือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 77.78 รองลงมาคือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 49.65 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 38.10

รูปแบบที่ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามีส่วนร่วมในระดับที่ 3 มากเป็นอันดับเจ็ด คือ รูปแบบที่ 2 ร่วมจัดสรรวัสดุสิ่งของเพื่อดำเนินงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 34.84 โดยกลุ่มอายุที่มีส่วนร่วมในรูปแบบที่ 2 มากที่สุดคือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 52.39 รองลงมาคือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 38.46 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.14

รูปแบบที่ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามีส่วนร่วมในระดับที่ 3 มากเป็นอันดับแปด คือ รูปแบบที่ 1 ร่วมระดมบุคลากรเพื่อดำเนินงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 26.24 โดยกลุ่มอายุที่มีส่วนร่วมในรูปแบบ 1 มากที่สุดคือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 19.58 รองลงมาคือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 4.76

รูปแบบที่ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามีส่วนร่วมในระดับที่ 3 มากเป็นอันดับเก้า คือ รูปแบบที่ 3 ร่วมประสานงานเพื่อดำเนินงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 12.67 โดยกลุ่มอายุที่มีส่วนร่วมในรูปแบบ 3 มากที่สุดคือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 22.22 รองลงมาคือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 12.59 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 4.76

และรูปแบบที่ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามีส่วนร่วมในระดับที่ 3 น้อยที่สุด คือ รูปแบบที่ 4 ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อดำเนินงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 10.41 โดยกลุ่มอายุที่มีส่วนร่วมในรูปแบบ 3.4 มากที่สุดคือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67 รองมาคือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 11.19 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.38

ตารางที่ 6 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ในระดับที่ 4 การมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงาน

n = 221

รูปแบบการมีส่วนร่วมในระดับร่วม	กลุ่มที่ 1 (11-21 ปี)	กลุ่มที่ 2 (22-65 ปี)	กลุ่มที่ 3 (66-75 ปี)	ค่าเฉลี่ย ร้อยละ
1. ร่วมประเมินผลการดำเนินงาน ภายหลังการจัดงานประเพณี ตักบาตรพระร้อยทางเรือ	4.76	35.00	33.33	28.96
2. ร่วมจัดกลุ่มพูดคุย แลกเปลี่ยนผล การดำเนินงานภายหลังการจัดงาน ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	16.67	72.03	69.44	61.09
3. ร่วมให้ข้อเสนอแนะ คำติชมถึงผล การดำเนินงานภายหลังการจัดงาน ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	11.90	47.55	55.56	42.08

จากตารางที่ 6 พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ในระดับที่ 4 การมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงาน ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามีส่วนร่วมในรูปแบบที่ 2 ร่วมจัดกลุ่มพูดคุย แลกเปลี่ยนผลการดำเนินงาน ภายหลังการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จำนวน 135 คน คิดเป็นร้อยละ 61.09 โดยกลุ่มอายุที่มีส่วนร่วมในรูปแบบที่ 2 มากที่สุดคือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 103 คน คิด

เป็นร้อยละ 72.03 รองลงมาคือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 69.44 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67

รูปแบบรองลงมาที่ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามีส่วนร่วมในระดับที่ 4 คือ รูปแบบที่ 3 ร่วมให้ข้อเสนอแนะ คำติชมถึงผลการดำเนินงานภายหลังการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 42.08 โดยกลุ่มอายุที่มีส่วนร่วมในรูปแบบ 4.3 มากที่สุด คือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 55.56 รองมา คือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 47.55 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 11.90 และรูปแบบที่ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามีส่วนร่วมในระดับที่ 4 น้อยที่สุด คือ รูปแบบที่ 1 ร่วมประเมินผลการดำเนินงานภายหลังการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 28.96 โดยกลุ่มอายุที่มีส่วนร่วมในรูปแบบที่ 1 มากที่สุด คือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 35.00 รองมาคือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 4.76

4.3 แนวทางการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

แนวทางการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ เป็นข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นของประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญที่มีต่อการสนับสนุน ส่งเสริม หรือสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนในชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ เพื่อให้ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือได้รับการรักษาและปฏิบัติสืบต่อเป็นมรดกทางสังคมของท้องถิ่น จากการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มประชากรเป้าหมายต่อแนวทางการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ นำเสนอผลได้ดังนี้

ตารางที่ 7 แนวทางการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

n = 221

แนวทางการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	กลุ่มที่ 1 (11-21 ปี)	กลุ่มที่ 2 (22-65 ปี)	กลุ่มที่ 3 (66-75 ปี)	ค่าเฉลี่ย ร้อยละ
1. เผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร กิจกรรมงาน ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	73.81	93.71	97.22	90.50
2. รับฟังความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับงาน ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	64.29	74.83	88.89	75.11
3. เปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้ามีส่วนร่วม ในกิจกรรมงานประเพณีตักบาตร พระร้อยทางเรือ	73.81	88.11	94.44	86.43
4. สนับสนุนให้ทุกภาคส่วนเข้าร่วม กิจกรรมงานประเพณีตักบาตร พระร้อยทางเรืออย่างอิสระและ เท่าเทียมกัน	71.43	87.41	94.44	86.88
5. กระตุ้น / เชิญชวนให้ผู้สนใจเข้าร่วม กิจกรรมงานประเพณีตักบาตร พระร้อยทางเรือตามความสนใจ ที่หลากหลาย	66.67	89.51	91.67	85.52

จากตารางที่ 7 พบว่า แนวทางการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่ประชาชนส่วนใหญ่เห็นควรให้ปฏิบัติมากที่สุด มี 2 แนวทาง ได้แก่ แนวทางที่ 1 การเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร กิจกรรมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือให้แก่ผู้ที่สนใจ และแนวทางที่ 4 การสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนเข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรืออย่างอิสระและเท่าเทียมกัน จำนวน 200 คน คิดเป็นร้อยละ 90.50 โดยกลุ่มอายุที่เลือกแนวทางการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร กิจกรรมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือให้แก่ผู้ที่สนใจมากที่สุดคือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 97.22 รองลงมาคือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 134 คน คิดเป็นร้อยละ 93.71 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 73.81 และกลุ่มอายุที่เลือกการสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนเข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรืออย่างอิสระและเท่าเทียมกันมากที่สุดคือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 94.44 รองลงมาคือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 135 คน คิดเป็นร้อยละ 94.01 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 71.43

แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่ประชาชนส่วนใหญ่เห็นควรให้ปฏิบัติรองมา คือ แนวทางที่ 3 การเปิดโอกาสให้ผู้ที่สนใจเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จำนวน 191 คน คิดเป็นร้อยละ 86.43 โดยกลุ่มอายุที่เลือกแนวทางดังกล่าวนี้มากที่สุดคือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 94.44 รองลงมาคือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 126 คน คิดเป็นร้อยละ 88.11 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 73.81

แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่ประชาชนส่วนใหญ่เห็นควรให้ปฏิบัติเป็นอันดับสี่ คือ แนวทางที่ 5 การกระตุ้นหรือเชิญชวนให้ผู้สนใจเข้าร่วมในกิจกรรมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือตามความสนใจที่หลากหลาย จำนวน 189 คน คิดเป็นร้อยละ 85.52 โดยกลุ่มอายุที่เลือกแนวทางดังกล่าวนี้มากที่สุดคือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 91.67 รองลงมาคือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 128 คน คิดเป็นร้อยละ 89.51 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 66.67

และแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ที่ประชาชนส่วนใหญ่เห็นควรให้ปฏิบัติเป็นอันดับสุดท้าย คือ แนวทางที่ 2 การรับฟังความคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ จำนวน 166 คน คิดเป็นร้อยละ 75.11 โดยกลุ่มอายุที่เลือกแนวทางดังกล่าวนี้มากที่สุดคือ กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุ (66-75 ปี) จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 88.89 รองลงมาคือ กลุ่มที่ 2 ผู้ใหญ่ (22-65 ปี) จำนวน 107 คน คิดเป็นร้อยละ 74.83 และกลุ่มที่ 1 เด็กและวัยรุ่น จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 64.29

4.4 แนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

แนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ความรู้สึกของบุคคล ต่อชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ เช่น ความภูมิใจ ความเป็นกลุ่มก้อน และ/หรือ ความผูกพันต่อพื้นที่และวิถีชีวิตของคนในชุมชนนั้นๆ เป็นต้น ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ลักษณะดังกล่าวได้แสดงออกหรือปรากฏ ผ่านพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ผลการศึกษา พบว่า

ประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรืออย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยมีระดับและรูปแบบการมีส่วนร่วมที่คล้ายคลึงกับอดีต ได้แก่ การมีส่วนร่วมในระดับที่ 3 คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ รูปแบบที่ 10 การเข้าร่วมในวันงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ทั้งนี้ พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือได้แสดงหรือปรากฏผ่านพฤติกรรมการมีส่วนร่วมใน 2 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 การสะท้อนถึงความรักความผูกพันในถิ่นกำเนิด

ประชาชนในชุมชนเลียบคลองมอญส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่มีถิ่นกำเนิดในพื้นที่แห่งนี้มา ตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ กล่าวคือ ปู่ย่าตายายได้เดินทางอพยพเข้ามาจับจองพื้นที่ตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 5 เพื่อทำการเกษตรและสร้างครอบครัว ณ ชุมชนเลียบคลองมอญ จนถึงปัจจุบัน สาเหตุสำคัญที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่แห่งนี้ไม่อพยพโยกย้ายไปอยู่ที่อื่นเนื่องจากความรักความผูกพันในแผ่นดินถิ่นกำเนิดและความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ความเป็นมอญ กล่าวคือ ประชาชนในชุมชนแห่งนี้ ยึดถือว่า พื้นที่ที่ตนเองอาศัยอยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นแผ่นดินที่บรรพบุรุษได้ลงทุนลงแรงเดินทาง

อพยพเข้ามาเพื่อจับจองเป็นเจ้าของ เกิดเป็นมรดกตกทอดที่ส่งต่อมาให้ลูกหลานได้มีที่อยู่ที่ดี มี
เรือกสวนไร่นา สร้างแผ่นดิน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่ตนเองและครอบครัวมาตั้งแต่อดีต

นอกจากนั้น ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนแห่งนี้ยังมีความเกี่ยวดองทางสายเลือดวงศ์วาน
มีความผูกพันเป็นเครือญาติกันไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เนื่องจากในสมัยแรกเริ่มตั้งรกรากประชาชน
ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาวไทยเชื้อสายมอญที่อพยพมาจากถิ่นฐานเดียวกัน คือ จากจังหวัด
สมุทรปราการและจังหวัดสมุทรสาคร ส่งผลให้มีความรู้จักคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี และเมื่อชาวไทย
เชื้อสายมอญอพยพเข้ามาตั้งรกรากอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันเป็นจำนวนมาก ประกอบกับ
ความคิดความเชื่อและค่านิยมในการแต่งงานในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ส่งผลให้เกิดความเกี่ยว
ดองทางสายเลือด ความผูกพันในพื้นที่และความสัมพันธ์เครือญาติประกอบกับความคิดความเชื่อ
ของชาวไทยเชื้อสายมอญในเรื่องของการนับถือผีบรรพบุรุษอย่างเคร่งครัดส่งผลต่อวิถีชีวิต มุมมอง
ค่านิยม และทัศนคติในการดำรงชีวิต ความรักความผูกพันในถิ่นฐานและภาคภูมิใจในความเป็น
มอญได้ฝังอยู่ในรากฐานจิตใจของชาวไทยเชื้อสายมอญในชุมชนแห่งนี้อย่างเข้มแข็ง ดังที่ รามัญ
สาระพันธุ์ (สัมภาษณ์ 12 มกราคม 2555) ได้ให้เหตุผลที่ประชาชนในชุมชนเลียบคลองมอญยัง
เลือกที่จะอาศัยอยู่ในชุมชนเลียบคลองมอญในปัจจุบันว่า

“เกือบ 100% ของคนชุมชนนี้เป็นคนท้องถิ่นดั้งเดิม สาเหตุที่เขาไม่ยอม
ย้ายออกไปมันมีหลายสาเหตุนะ หนึ่ง เขามีพื้นดิน (ที่ดิน) ที่นี้ สอง เขามีอาชีพ
อยู่ที่นี่ (เกษตรกรรม) สาม เขาอยากให้ลูกหลานเขาเติบโตอยู่ที่นี่ เพราะญาติพี่น้อง
เขาก็อยู่ที่นี่ คนที่นี่เขาจะนิยมสร้างบ้านเป็นครอบครัวใหญ่ คือ ถ้าแต่งงานก็
จะเอาเขยเอาสะใภ้เข้าบ้าน มาสร้างบ้านอยู่รวมกันในที่เดียวกัน มันเลยแน่น
แฟ้น มันเลยผูกพัน”

หรือที่ สุพล คุณหอม (สัมภาษณ์ 13 มกราคม 2555) กล่าวว่า

“คนในชุมชนเราผูกพันกัน ญาติตายายเราก็อยู่รวมกันมาเรื่อยๆ ปีแล้ว
อย่างครอบครัวพี่ ต้นตระกูลมีกำเนิดอยู่ที่นี่เลยนะ ตั้งหลักปักฐานกันที่นี่ คนใน
ชุมชนก็เหมือนๆ กันเลยไม่ค่อยมีใครย้ายออกหรอก ส่วนใหญ่เขาก็จะปลูกบ้าน

ใหม่ให้ดูดีขึ้น มันเพราะเรามีอาชีพกันอยู่ที่นี้ มีที่ดินที่นี้ จริงๆ ที่ดินก็มีคนขายนะ แต่เขาแบ่งขายบางส่วน เก็บส่วนหนึ่งไว้เอง”

สอดคล้องกับ เกศินี งามเลิศ (สัมภาษณ์ 13 มกราคม 2555) ที่ว่า

“อยู่ในชุมชน มันเหมือนเราอยู่รวมกันกับพี่น้อง รู้จักกันหมดมีงานอะไร ไม่ต้องแจกการ์ดเชิญ ใช้บอกปากต่อปากแล้วทุกคนก็มาเอง และทุกบ้านอย่างครอบครัวพี่ก็มีที่ดินอยู่ที่นี้”

และ ทศนีย์ ศิริใหญ่ (สัมภาษณ์ 16 มกราคม 2555) กล่าวถึงเรื่องดังกล่าวว่า

“ความผูกพัน ความเป็นพี่น้อง พี่น้องเขาจะไม่ย้ายไปไหนไกล ไม่ทิ้งกัน ไป คือในชุมชนเราเป็นพี่น้องกันหมดเลย อย่างบ้านพี่มันจะวนรอบไปด้วยบ้าน น้ำ น้ำ น้ำ เป็นบรรดาญาติพี่น้อง บ้านป่า บ้านน้ำ เวลาทำอะไรที่หนึ่ง เวลาเทศกาลทำขนมจีน ทำน้ำพริก เอ้า แม่ใส่ถุงมา เอาไปแจกญาติพี่น้องได้กินกัน”

ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ความรักความผูกพันในถิ่นกำเนิดของประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญที่ส่งผลให้มีการเข้าร่วมอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือมาจาก 2 ส่วน ได้แก่

1. ความรักความผูกพันในฐานะแหล่งพักอาศัย และแหล่งทำมาทำกิน
ในลักษณะ “วิถีเกษตรกรรม”
2. ความรักความผูกพันในฐานะสายสัมพันธ์ทางเครือญาติ

เหล่านี้ ส่งผลต่อแนวคิดและค่านิยมในการตัดสินใจเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการร่วมมือร่วมใจกันดูแลรักษามรดกตกทอดทางสังคมและวัฒนธรรม อันได้แก่ กิจกรรมหรือประเพณีทางพระพุทธศาสนาตามความคิดความเชื่อดั้งเดิมของบรรพบุรุษในปรากฏอยู่บนผืนแผ่นดินของตน ดังปรากฏให้เห็นได้จากพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

รูปแบบที่ 2 การสะท้อนถึงภาคภูมิใจในความเป็นมอญ

ในอดีตแม้ประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญทราบดีว่า ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ เป็นประเพณีที่กำเนิดและดำรงอยู่ในแผ่นดินของตนมาช้านาน หากแต่การเข้ามีส่วนร่วมงาน ประเพณีก็ยังคงยึดติดอยู่ในมุมมองของความคิดความเชื่อทางศาสนาเท่านั้น กล่าวคือ งาน ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นกิจกรรมทางศาสนาซึ่งถือเป็นงานบุญใหญ่ประจำปีของ ประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญและประชาชนในชุมชนใกล้เคียงที่ยึดถือปฏิบัติกันมาในสมัย บรรพบุรุษ ในฐานะพุทธศาสนิกชนผู้ศรัทธาอย่างแรงกล้าในพระพุทธศาสนา อันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจ ประชาชนส่วนใหญ่จึงเห็นการเข้ามีส่วนร่วมในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ เป็นพฤติกรรมทางศาสนา เป็นกิจกรรมที่ดำเนินไปเพื่อทำนุบำรุงและสืบทอดพระพุทธศาสนา ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติจะได้รับอานิสงส์ผลบุญแก่ตนเอง ครอบครัว และเครือญาติในช่วงชีวิตหลังความตายและในโลกกายภาคหน้า กล่าวได้ว่า เป็นพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างผลประโยชน์ทางจิตใจ อันได้แก่ การพบพานกับความสงบสุขทางใจในชาตินี้ และเป็นเครื่องมือที่จะนำพาเราไปพบกับความสงบสุขในชาติหน้า เป็นต้น ดังนั้น หากผู้ใดมีเวลาว่างเว้นจากกิจธุระใดๆ ก็จะเดินทางไปร่วมงาน

แต่ในปัจจุบัน การเข้ามาของภายนอกได้ทำให้มุมมองและทัศนคติที่ประชาชนในชุมชนเลียบคลองมอญมีต่อประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเปลี่ยนแปลงไป การที่หน่วยงานต่างๆ และประชาชนภายนอกได้เข้ามามีส่วนร่วมในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ รวมทั้งความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารและระบบการศึกษา ประกอบกับกระแสการเปลี่ยนทางสังคมและวัฒนธรรมที่คืบคลานเข้ามาในชุมชนเลียบคลองมอญ ทั้งการเจริญเติบโตของนิคมอุตสาหกรรมลาดกระบัง การเปลี่ยนจากวิถีชีวิตเกษตรกรรมไปสู่การเป็นแรงงานรับจ้างในโรงงาน เหล่านี้ส่งผลให้ประชาชนในชุมชนเลียบคลองมอญเกิดการตื่นตัวและหันกลับมาช่วยกันสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนของตน เกิดเป็นความตระหนักรู้ในคุณค่าและแก่นแท้ของความเป็นมอญที่สมควรแก่การอนุรักษ์ไว้ ดังที่ รามัญ สาระพันธ์ (สัมภาษณ์ 12 มกราคม 2555) กล่าวว่า

“จริงๆ มันก็เหมือนเป็นการทำไปตามความเชื่อที่เห็นพ่อแม่ทำมา แต่ก่อนบางคนอาจจะยังไม่รู้หรือว่ามันเป็นผลที่ส่งไปสู่การอนุรักษ์ แต่ทุกวันนี้ดูแล้วเขาภูมิใจนะ ที่เราบอกว่ามันเป็นประเพณีของชาวรามัญ ชาวบ้านเขาก็คิดว่า เออ

เป็นประเพณีของชาวรามัญมันต้องมีชาวรามัญไปซิ มันเป็นตัวกระตุ้น เราก็ต้องช่วยกันกระตุ้นกัน และชาวบ้านเขามีต่อมความเป็นมอญอยู่ในชีวิต มันได้ผลนะ มันทำให้คนเข้าร่วมมากขึ้น ถึงตอนนี้ภาษามอญการเขียนมอญมันจะไม่มี แต่การกระตุ้นเชิงเอกลักษณ์ อย่างการใช้หงส์เป็นสัญลักษณ์ความเป็นมอญตามวัดตามบ้านเรือน การสวดมนต์หรือการฟังกเทศนาด้วยภาษามอญ การได้ยินผู้เฒ่าผู้แก่พูดคุยภาษามอญ มันก็ช่วยกระตุ้นความรู้สึก เราก็เชื่อว่ามันเป็นความอนุรักษ์ในความเป็นมอญได้แล้ว การจัดงานพระร้อยเป็นประจำทุกปีเนี่ยมันก็คือเป็นการอนุรักษ์ที่สำคัญเลยนะ ถ้าไม่จัดนี่แค่ 2 ปี คนก็คงลืมแล้ว หรือลองเปลี่ยนมาตักบาตรแบบเดินดี ก็จบแล้ว คนก็ลืมตักบาตรพระร้อยทางเรือแล้ว ชาวบ้านเองเขาไม่เห็นด้วยกับการตักบาตรเดินเลยนะ เพราะมันไม่ใช่ประเพณีเก่าแก่ของเรา คือตอนนี้เขาเห็นแล้วว่าตักบาตรพระร้อยทางเรือ คนมาเยอะ คนดูเยอะ คนยกย่องข้างนอกเห็น สีสอง ชาวบ้านเขาดีใจ เขาก็เข้ามีส่วนร่วมมากขึ้น”

สอดคล้องกับทัศนีย์ ศิริใหญ่ (สัมภาษณ์ 16 มกราคม 2555) กล่าวถึงความภูมิใจในความเป็นมอญของตนและชุมชน ไว้ว่า

“ที่คนในชุมชนเขาออกมาช่วยมาช่วยกันจัดงานก็เพื่อสืบทอดประเพณีให้คนรุ่นลูกหลานได้เห็นว่บรรพบุรุษเขามีประเพณีแบบนี้มา เราก็ต้องช่วยสืบทอดต่อๆ กันไป ถ้าไม่มีคนจัดงานประเพณีก็จะหายไปเลย ชาวบ้านเค้าก็กลัวกันนะ ส่วนมาก เขาเลยมีส่วนร่วม อย่างรับส้ารับจริงๆ ก็รับทั้งหมดทุกบ้านนะ แต่ก็มีบางบ้านที่ต้องดูว่าแล้วแต่สะดวก ถ้าสะดวกก็จะรับกันตลอดทุกปี คือขนาดคนข้างนอกเขายังเห็นความสำคัญ ถ้าเราไม่เห็นความสำคัญ เราก็อายเขาอะ เพราะเราเป็นคนในชุมชน เป็นเจ้าของเอง เราก็ต้องอนุรักษ์ ชาวบ้านเขาจะมากันเต็มที”

หรือที่ ฉาย จ้อยชู (สัมภาษณ์ 14 มกราคม 2555) กล่าวว่า

“เพราะความกลัวว่าประเพณีมันจะสูญนี้แหละที่ทำให้ชาวบ้านไปร่วมงานเยอะขึ้น แล้วยิ่งตอนนี้คนมันมากเข้า พวกต่างจังหวัดที่มาพักอยู่ตามหอ

ตามอะไรแถวนี้เขาก็สนใจมางานกันเยอะแยะ เมื่อก่อนมีแต่คนพื้นบ้าน คนก็น้อย เดี่ยวนี้คนมากกว่าสมัยก่อนเยอะ แล้วเดี๋ยวนี้ที่ชาวบ้านเขาไปเนี่ยก็ไปเพราะมันเป็นประเพณีด้วยนะ ไม่ใช่ไปเพราะไปทำบุญอย่างเดียว ไปมากกว่างานบุญปกติเลย แล้วอย่างการที่ได้ออกทีวีออกข่าวมันก็ทำให้ชาวบ้านภูมิใจและอยากมาให้ปีต่อไปนะ”

นอกจากนี้ สุปล คุณหอม (สัมภาษณ์ 13 มกราคม 2555) ยังกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

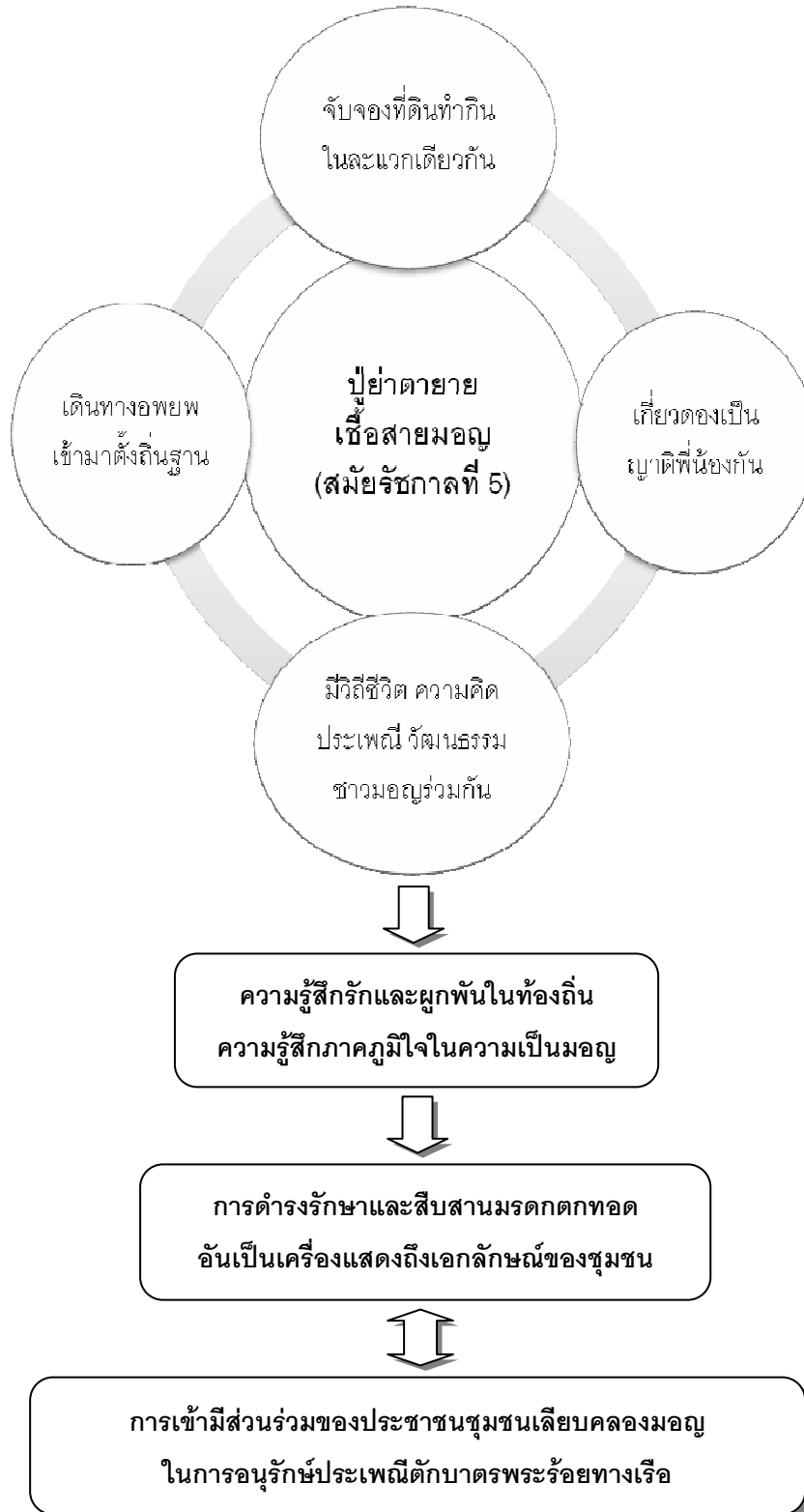
“ชาวบ้านทั่วไป เวลาไปบอกบุญรับสำหรับเขาก็รับกันทุกเจ้า เขาก็เตรียมสำหรับเตรียมกับข้าวมากัน บางเจ้าก็เตรียมเงินใส่ซองมาถวายพระ ทุกอย่างเป็นความสมัครใจ ทำด้วยใจไม่มีกฎเกณฑ์บังคับ ทุกวันนี้ชาวบ้านไปร่วมงานมากขึ้น คิดว่าคงเพราะเห็นคนข้างนอกมาร่วมเยอะๆ เป็นตัวกระตุ้น เพราะเดี๋ยวนี้การเดินทางต่างคล่องไม่ลำบากเหมือนแต่ก่อน รถเข้าถึง คนข้างนอกก็มาร่วมงานดักบาตร ชาวบ้านก็บังคับก็ขอให้คนมาเยอะ มาช่วยกันเยอะๆ สื่อนี้ก็ดี เข้ามาช่วยส่งเสริม เราก็ไม่ต้องลำบาก รัฐเขาก็มาให้คำแนะนำ มาลงแรงช่วย ชาวบ้านเขาก็ยิ่งสนใจ ยิ่งเข้ามาช่วยงาน”

ด้วยเหตุที่ประเพณีดักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นประเพณีของชาวมอญ ดังนั้นประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญในฐานะชาวไทยเชื้อสายมอญจึงยินดีและเต็มใจเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมของตน การตระหนักรู้ในคุณค่าความดีงามของประเพณีดักบาตรพระร้อยทางเรือจึงส่งผลให้ประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีดักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในแต่ละปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการชักชวนลูกหลานในครอบครัวเข้าร่วมงานประเพณีดักบาตรพระร้อยทางเรือ การกระตุ้นเตือนกันในหมู่เครือญาติ และเพื่อนร่วมชาติพันธุ์ได้สร้างความเข้มแข็งในการเป็นชุมชนเจ้าของประเพณีวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่มายาวนาน

ทั้งนี้ การตระหนักรู้ว่าประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรืออันมีเอกลักษณ์โดดเด่นของตนนั้น ได้หลงเหลืออยู่เพียงแห่งเดียวในกรุงเทพมหานครยิ่งกระตุ้นความรู้สึกภาคภูมิใจที่คนรุ่นหลังอย่าง เรายังคงสามารถสืบทอดประเพณีของบรรพบุรุษชาวอมญไไว้ได้ยาวนานจนถึงปัจจุบัน ความรู้สึก นี้ก็คิดเหล่านี้เป็นแรงผลักดันให้ประชาชนเห็นถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมเกิดเป็นทุนทางสังคมและ วัฒนธรรมของชุมชนอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างความร่วมมือร่วมใจของประชาชน ส่งต่อ เป็นสู่การเข้าร่วมกระบวนการที่เกิดจากกลุ่มคนหรือประชาชนในชุมชน โดยร่วมกันแสดง ความ คิดเห็น ร่วมกันวางแผน ร่วมกันตัดสินใจ และร่วมกันดำเนินงานให้บรรลุผลตามที่ได้กำหนด เป้าหมายร่วมกันไว้ โดยเฉพาะการเข้ามีส่วนร่วมในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของตน อย่างเต็มกำลังความสามารถด้วยความสมัครใจ ซึ่งผลที่ได้แตกต่างจากการที่ภาครัฐหรือ ภาคเอกชนผลักดันให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ภาครัฐหรือภาคเอกชนเป็นคนวางแผนจัด ขึ้น เพราะการมีส่วนร่วมที่แท้จริงต้องเป็นสิ่งที่ประชาชนในชุมชนเข้าใจตรงกันว่าเป็นกิจกรรมที่ เป็นไปเพื่อส่วนร่วม โดยที่ประชาชนนั้นเป็นผู้คิดริเริ่มก่อตั้ง เป็นผู้วางแผนหรือออกแบบกิจกรรม รวมทั้งเป็นผู้คิดหาวิธีการดำเนินงานโดยชุมชน เพื่อประโยชน์ของชุมชนเอง ดังภาพจำลองแนวคิด ชุมชนท้องถิ่นนิยมของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายมอญชุมชนเลียบคลองมอญต่อการมีส่วนร่วมในการ อนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ดังต่อไปนี้

ผังแนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายมอญชุมชนเลียบคลองมอญ

ต่อการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

4.5 อภิปรายผลการศึกษา

การอภิปรายผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการอภิปรายตามวัตถุประสงค์และประเด็นสำคัญในการศึกษาวิจัย โดยมีการอภิปราย ดังนี้

4.5.1 ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ คือ กิจกรรมตักบาตรเทโวโรหณะตามความเชื่อทางพุทธศาสนา เกิดขึ้นโดยประชาชนชาวไทยเชื้อสายมอญในชุมชนเลียบคลองมอญและประชาชนในละแวกใกล้เคียง เข้าร่วมกับวัดสุทธาโกชน์ ซึ่งประกอบด้วยเจ้าอาวาส คณะกรรมการวัด และคณะกรรมการชุมชน การจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเริ่มขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ.2437 มีวัดสุทธาโกชน์เป็นศูนย์กลางและศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ในอดีตการดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นไปตามหลักประเพณีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนโดยจะกระทำกันในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 คือ หลังจากวันออกพรรษาแล้วหนึ่งวัน ภายใต้ความคิดความเชื่อทางศาสนา กล่าวคือ คำว่า “เทโว” ย่อมาจาก “เทโวโรหณะ” แปลว่า การเสด็จลงจากเทวโลก การตักบาตรเทโวโรหณะเป็นเสมือนการระลึกถึงวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากการโปรดพระพุทธมารดาในเทวโลกและจำพรรษาอยู่ ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นเวลา 1 พรรษา และเมื่อออกพรรษาแล้ว พระองค์จึงเสด็จกลับมายังโลกมนุษย์มาประทับ ณ เมืองสังกัสสะ ครั้งนั้น เหล่าบรรดาพุทธศาสนิกชนผู้มีความศรัทธาเลื่อมใสเมื่อทราบข่าวการเสด็จกลับมาของพระพุทธองค์ต่างพร้อมใจกันมารอตักบาตรรับเสด็จกันอย่างเนืองแน่นจนกลายเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนทุกวันนี้

ในส่วนของงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวชุมชนเลียบคลองมอญนั้นมีความคล้ายคลึงกับการจัดงานตักบาตรเทโวโรหณะที่จัดขึ้นภายหลังเทศกาลออกพรรษาของวัดและชุมชนต่างๆ ในประเทศไทย บางพื้นที่เรียกว่าประเพณีตักบาตรพระร้อย มีจุดประสงค์เพื่อทำนุบำรุงและสืบทอดพระพุทธศาสนา รวมถึงการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวของประชาชนในชุมชน โดยมีสิ่งที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ คือ รูปแบบจัดกิจกรรมตักบาตรพระร้อยที่ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศ ที่ตั้งของชุมชน และวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนนั้นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนริมน้ำที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์พิเศษแตกต่างออกไปด้วยการตักบาตรพระร้อย “ทางเรือ” นั้นเป็นเพราะวิถีชีวิตของประชาชนที่ผูกพันกับสายน้ำโดยมีเรือเป็นพาหนะหลักในการ

ดำรงชีวิต ในอดีตชุมชนริมน้ำเกือบทุกแห่งในประเทศไทย โดยเฉพาะในลุ่มแม่น้ำภาคกลางและกรุงเทพมหานครจึงปรากฏรูปแบบการตักบาตรพระร้อยทางเรือให้พบเห็นอยู่มาก แต่ความเจริญก้าวหน้าทางการคมนาคมโดยการสร้างถนนได้ทำให้การคมนาคมทางน้ำลดความสำคัญลงไป ส่งผลต่อบทบาทของแม่น้ำและเรือในวิถีชีวิตของประชาชนชาวน้ำลดน้อยลงตามไปด้วย นั่นเพราะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ รูปแบบความสัมพันธ์ และการปะทะสังสรรค์ทางสังคมระหว่างกันของสิ่งต่างๆ ในโครงสร้างสังคม รวมทั้งความสัมพันธ์กับปัจจัยที่ไม่ใช่ทางสังคมด้วย เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องหรือส่งผลต่อวิถีชีวิต สถานภาพ บทบาทหน้าที่ ระเบียบแบบแผน ค่านิยม รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน

4.5.2 การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า ประชาชนในชุมชนเลียบคลองมอญมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ โดยมีหลักฐานคือ ระยะเวลาในการร่วมมือร่วมใจกันดำเนินการจัดงานประเพณีอย่างต่อเนื่องยาวนานมาเป็นเวลาถึง 117 ปี ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความยั่งยืนในการดำรงรักษาประเพณีดั้งเดิมของชุมชน ดังนั้น การศึกษาในครั้งนี้จึงมุ่งค้นหาว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนเลียบคลองมอญอยู่ในระดับการมีส่วนร่วม รูปแบบการมีส่วนร่วม และมีความคิดเห็นต่อแนวทางการมีส่วนร่วมอย่างไร โดยในการสำรวจว่าประชาชนคนใดเข้ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือหรือไม่นั้น ไม่จำเป็นต้องมีพฤติกรรมการเข้ามีส่วนร่วมในทุกระดับหรือรูปแบบ หากแต่เป็นผู้ที่เข้ามีส่วนร่วมในระดับและ/หรือรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งก็ถือว่าเป็นผู้มีส่วนร่วมแล้ว

การศึกษายังพบว่า ประชาชนในชุมชนเลียบคลองมอญส่วนใหญ่เข้ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรืออย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นวัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ หรือวัยผู้สูงอายุ ซึ่งล้วนแล้วแต่เข้ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือด้วยกันทั้งสิ้น โดยการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่พบมากที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในระดับที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมาย โดยเฉพาะการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับวันงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ อันได้แก่ การบริจาคเงิน แรงงาน และวัสดุอุปกรณ์ การเข้าร่วมในวันงานประเพณี และการชักชวนครอบครัว

และผู้ที่มีสนใจเข้าร่วมในวันงาน ตามลำดับ และการมีส่วนร่วมในรูปแบบที่ 10 การเข้ามีส่วนร่วมในวันงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรื่อนั้น ถือเป็นการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม โดยทั่วไปของชุมชนในฐานะผู้เกี่ยวข้องหรือในฐานะสมาชิกของชุมชน เพราะในฐานะหน่วยทางสังคม ชุมชนถือเป็นระบบย่อยที่มีศักยภาพในการจัดให้มีสิ่งต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนทั้งทางกาย ทางใจ และทางสังคม มากกว่าระบบครอบครัวหรือกลุ่มเครือญาติที่มีขนาดเล็กเกินไป และไม่มีสถาบันทางสังคมที่สมบูรณ์เพียงพอ ส่วนระบบที่ใหญ่กว่านี้ เช่น กลไกของรัฐก็มีขนาดใหญ่โตและซับซ้อนเกินไปจนเข้าไม่ถึงอารมณ์ความรู้สึกของประชาชน ชุมชนจึงถือเป็นการรวมตัวกันของปัจเจกบุคคลที่ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่เพียงลำพังเพื่อตอบสนองความต้องการและความอยู่รอดของตน ดังนั้น การทำงานแบบมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ระดับโรงเรียน ระดับชุมชน ระดับองค์กรหรือระดับประเทศนั้น จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในกระบวนการพัฒนาปัจจุบัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมได้ช่วยให้ผู้เข้าร่วมเกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของและทำให้ผู้เข้าร่วมยินยอมปฏิบัติตาม และรวมถึงตกลงร่วมดำเนินการอย่างสมัครใจ เต็มใจ และสบายใจ

4.5.3 การมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือสามารถแบ่งออกเป็น 2 ช่วงเวลา ดังนี้

4.5.3.1 ช่วงที่ 1 ปี พ.ศ.2437 - พ.ศ.2549 การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของประชาชนในระดับการมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความคิดเห็น พบว่า ช่วงเริ่มแรกของการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนเลียบคลองมอญในปี พ.ศ. 2437 เป็นการดำเนินตามหลักประเพณีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนบนฐานความคิดความเชื่อทางพุทธศาสนา ซึ่งรับรู้ร่วมกันว่าเป็นวันสำคัญทางศาสนาที่เรียกว่า เป็น “งานบุญปี” หรือ “งานบุญใหญ่” โดยผู้เข้าร่วมงานประเพณีส่วนใหญ่คือ ประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญและประชาชนในละแวกใกล้เคียง และด้วยความที่ชาวไทยเชื้อสายมอญมีคุณลักษณะสำคัญในการเป็นผู้เชื่อมโยงศรัทธาและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด เป็นผลให้ประชาชนในชุมชนเลียบคลองมอญซึ่งในอดีตเรียกได้ว่าเป็นชาวไทยเชื้อสายมอญแท้ทั้งสิ้นมีความตั้งใจและมุ่งมั่นที่เปิดรับ รับรู้ และเสนอความคิดเห็นเข้าเป็นส่วนหนึ่งในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรืออย่างสม่ำเสมอเพื่อทำบุญทำทาน อุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว

ด้วยเหตุที่การจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นกิจกรรมทางศาสนาที่ถือเป็นงานบุญใหญ่ประจำปีของประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญและชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียงที่จัดกันมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ทำให้ประชาชนในชุมชนทราบกันดีว่า งานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือจะจัดขึ้นในวันอาทิตย์แรกของเทศกาลออกพรรษา และทราบถึงกำหนดการดำเนินงานในวันงานประเพณีเป็นอย่างดีว่า ในงานจะประกอบไปด้วยกิจกรรมอะไร ในช่วงใด และมีขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมอย่างไรบ้าง ประชาชนส่วนใหญ่กล่าวตรงกันว่า “ไม่จำเป็นต้องดูป้ายประกาศหรือฟังประกาศอะไรหรอก ใครๆ ก็รู้ ลูกเด็กเล็กแดงยังรู้เลยว่ามึงงานวันไหน งานบ้านเราแท้ๆ ใครไม่รู้ก็น่าแปลกใจ บางทีก็อาจหลงลืมหรือสับสนเรื่องวันที่ที่ชัดเจนในแต่ละปี เพราะบางทีก็ไม่ได้ดูปฏิทิน แต่ก็ได้รับข่าวสารกำหนดการจากท่านเจ้าอาวาสหรือกรรมการวัดเวลามาทำบุญหรือทำงานที่วัดช่วยเตือน” สอดคล้องกับผลการศึกษาว่า ประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญส่วนใหญ่เข้ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในระดับการรับรู้ โดยการร่วมรับฟังการชี้แจงหรือการแจ้งข่าวการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในเรื่องของกำหนดการวันงานที่แน่นอน และร่วมรับฟังการชี้แจงกำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่กำหนดการประชุมจนถึงกำหนดการในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในวันงานประเพณี เช่น กำหนดเวลาในการลงชื่อเข้าร่วมของสำหรับคาวหวานจำนวนกว่า 100 ชุด เพื่อถวายเป็นภัตตาหารเพลให้แก่พระภิกษุที่มารับบาตรทางเรือในตอนเช้า โดยในส่วนของกองสำหรับคาวหวาน ครูในท้องถิ่นผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานของวัด (ปราณีต หนอง, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2555) เล่าว่า “เรื่องของสำหรับนี้ไม่ยากเลย ขอแค่บอกว่า งานมีวันไหน ปีนี้มีให้ชาวบ้านรับและของสำหรับกี่ชุด แป็บเดียวไม่ต้องกลัวไม่มีเหลือ ยิ่งปีหลังๆ นี้ของเต็มทุกครั้ง ของเต็มเร็วมาก เต็มจนบางที่ชาวบ้านอยากจะขอเพิ่ม ยิ่งพอมีคนนอกมาดูมาสนใจ ชาวบ้านยิ่งดีใจยิ่งชอบยิ่งอยากเอาสำหรับดีๆ สวยๆ ของดินตระกูลออกมาให้คนข้างนอกเค้าเห็นว่า คนมอญเรามีของดี เป็นเรื่องที่น่าภาคภูมิใจกับวงศ์ตระกูล”

การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของประชาชนในระดับการร่วมตัดสินใจและเสนอแนะวิธีการดำเนินงาน รวมถึงในระดับการมีส่วนร่วมดำเนินการให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ พบว่า ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หน้าที่ในการวางแผนการดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือจะเป็นของคณะกรรมการวัด ซึ่งประกอบไปด้วย ไวยาวัจกรณ์ และผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนชาวบ้าน ผู้

หลักผู้ใหญ่ในชุมชน เป็นต้น ต่อมาในช่วงปี พ.ศ.2548 คณะกรรมการวัดสุทธาโภชน์ผู้ประสานงานหลักในการดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อย อันประกอบไปด้วย ท่านเจ้าอาวาสคนปัจจุบันเป็นประธานการประชุม ไวยาวจรณ์ ประธานและคณะกรรมการชุมชนเลียบคลองมอญ ตัวแทนจากชุมชนใกล้เคียง ผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ครูในท้องถิ่น เป็นต้น ได้สังเกตเห็นว่า ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้งานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นที่รู้จักออกไปในวงกว้าง จึงมอบหมายให้ท่านประธานชุมชนเลียบคลองมอญ ว่าที่ รต.รามัญ สารพันธ์ุ และครูประจำท้องถิ่น นางปราณีต อนงค์ เป็นตัวแทนหลักในการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก โดยเริ่มจากการประชาสัมพันธ์และการชักชวนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์งานทางด้านวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวให้เข้ามาทำความรู้จักและเข้ามีส่วนร่วมในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ โดยหน่วยงานภาครัฐที่ตอบรับและเข้ามาสนับสนุนการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรืออย่างเป็นทางการ คือ สำนักงานเขตลาดกระบัง สภาวัฒนธรรมลาดกระบัง กองการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร และสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ส่งผลให้ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนเลียบคลองมอญได้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย มีประชาชนทั่วไปจากภายนอกสนใจและเข้ามาร่วมงานมากขึ้นในปีต่อๆ มา

4.5.3.2 ช่วงที่ 2 ปี พ.ศ.2550 - ปัจจุบัน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในระดับการมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความคิดเห็น พบว่า การจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนเลียบคลองมอญได้รับความช่วยเหลือด้านการประชาสัมพันธ์และการอำนวยความสะดวกในด้านการจัดเตรียมงานจากหน่วยงานรัฐเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ประชาชนทั้งภายในและภายนอกชุมชนเลียบคลองมอญได้ร่วมรับรู้ร่วมรับฟังการชี้แจงข่าวสาร รวมถึงกำหนดการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ และกำหนดการประชุมเพื่อดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรืออย่างทั่วถึง

4.5.4 นอกเหนือจากความร่วมมือร่วมใจของประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญและชุมชนใกล้เคียงที่ยังคงผนึกกำลังกันจัดงานประเพณีตักบาตรทางเรือเหมือนเช่นทุกปีแล้ว ชุมชนแห่งนี้ยังได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะกำลังสำคัญในการสนับสนุนการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรืออย่างสำนักงานเขตลาดกระบังที่เข้ามามีส่วนร่วมอำนวยความสะดวกในทุกๆ ด้าน ทั้งการขุดลอกคูคลองเพื่อความสะอาดด้านการคมนาคมทางน้ำ การส่งกำลังคนเข้ามา

ช่วยประชาชนในชุมชนทำความเข้าใจและจัดเตรียมสถานที่ก่อนงาน และการประสานงานเจ้าหน้าที่ตำรวจและทหารเข้ามาดูแลความเรียบร้อยในวันงาน รวมถึงการประชาสัมพันธ์ข่าวสาร การจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือให้หน่วยงานและสำนักข่าวจำนวนมากได้รู้จักและสนใจเข้ามานำเสนอข่าวความเป็นมา ความสำคัญ และความน่าสนใจของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในฐานะประเพณีดั้งเดิมที่ยังคงรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญเพียงแห่งเดียวในกรุงเทพมหานครมาจนถึงปัจจุบัน

การเผยแพร่เรื่องราวดังกล่าวทั้งทางวิทยุโทรทัศน์และทางอินเทอร์เน็ต ทำให้งานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นที่รู้จักออกไปเป็นวงกว้าง มีหน่วยงานและบุคคลที่สนใจเข้าร่วมงานกว่าเท่าตัวของจำนวนประชาชนในชุมชนเลียบคลองมอญและพื้นที่ใกล้เคียง ริมสองฝั่งคลองลำปลาทิวแน่นขนัดไปด้วยชาวบ้านและนักท่องเที่ยวผู้มีจิตศรัทธาและเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีทั้งประชาชนทั่วไปที่เดินทางมาจากพื้นที่ใกล้เคียงและประชาชนที่เดินทางมาจากทั่วสารทิศ

4.5.5 จากเดิมที่ประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญมองว่า ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นประเพณีทางศาสนาที่ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นกิจกรรมที่ดำเนินไปเป็นประจำทุกปีเพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบไป ประชาชนจึงเข้าร่วมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในฐานะพุทธศาสนิกชน อันถือเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่จัดขึ้นโดยมีวัดเป็นหลักในการดำเนินงาน ร่วมกับตัวแทนของประชาชนในชุมชนและตัวแทนจากชุมชนใกล้เคียงรวมตัวกันในฐานะคณะกรรมการวัด โดยตัวแทนส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมทั้งประชาชนที่ไม่มีตำแหน่งหน้าที่ทางสังคมแต่เป็นผู้ใกล้ชิดกับกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ในชุมชนอยู่เป็นประจำ

ความเป็นไปของการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือดำเนินต่อมาเป็นเวลากว่า 117 ปี โดยความร่วมมือของวัดและชุมชน แต่ในระยะเวลา 4 ปีให้หลังที่ผ่านมา (พ.ศ. 2550 จนถึงปัจจุบัน) การเข้ามาของภายนอก ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานรัฐและประชาชนทั่วไปผู้สนใจในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือได้เดินทางเข้ามาร่วมงานเป็นจำนวนกว่าเท่าตัวของจำนวนประชาชนในชุมชน ส่งผลให้ชาวชุมชนแห่งนี้ตระหนักถึงความสำคัญและให้คุณค่ากับ“ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ” ในฐานะประเพณีที่แสดงถึง “เอกลักษณ์ความเป็นมอญ” ซึ่งยังคงหลงเหลือ

อยู่เพียงแห่งเดียวในกรุงเทพมหานคร เกิดเป็นการตระหนักรู้คุณค่าของประเพณีในฐานะมรดกตกทอดที่ดั่งงามสมควรแก่การอนุรักษ์ไว้เพื่อให้คงอยู่ต่อไปเป็นสมบัติสืบทอดไปยังลูกหลาน เกิดเป็นความตั้งใจและใส่ใจในการเข้าร่วมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเพิ่มมากขึ้นในปีต่อไป เพื่อตอบสนองของความต้องการในการอนุรักษ์ตนเอง และ/หรือ เอกลักษณะที่แสดงถึงการมีอยู่ของตนเองและพวกพ้อง ช่วงเวลาในการมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น สอดคล้องกับแนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุผลสำคัญ 3 ประการ คือ

ประการที่ 1 ประชาชนในชุมชนเลียบคลองมอญส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนไทยเชื้อสายมอญ หรือ “ชาวมอญ” สันนิษฐานว่า บรรพบุรุษได้เดินทางอพยพมาตั้งถิ่นฐาน ณ ชุมชนเลียบคลองมอญ ตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 5 เพื่อจับจองที่ดินทำการเกษตร และด้วยความรักความผูกพันกับผืนแผ่นดิน รวมถึงความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ความเป็นมอญ ทำให้ประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญส่วนใหญ่พอใจที่จะดำเนินชีวิตอยู่ในพื้นที่แห่งนี้ พร้อมทั้งยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางประเพณีและวัฒนธรรมของบรรพบุรุษไว้ จนส่งผลมาถึงปัจจุบัน เป็นแรงจูงใจและเครื่องกระตุ้นเตือนให้ชาวไทยเชื้อสายมอญในชุมชนแห่งนี้ได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประชาชนและชุมชน

ประการที่ 2 การมีมรดกตกทอดทั้งมิติเชิงพื้นที่ และมิติเชิงวัฒนธรรม กล่าวคือ ประชาชนในชุมชนแห่งนี้ ยึดถือว่า พื้นที่ที่ตนเองอาศัยอยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นแผ่นดินที่บรรพบุรุษได้เดินทางอพยพโยกย้ายเข้ามาเพื่อจับจองเป็นเจ้าของเกิดเป็นมรดกตกทอดที่ส่งต่อมาให้ลูกหลานได้มีที่อยู่ ที่กิน มีเรือกสวนไร่นา สร้างผลผลิตสร้างอาชีพสร้างรายได้ให้แก่ตนเองและครอบครัวมาตั้งแต่อดีต โดยประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่จะเกี่ยวดองเป็นญาติกันไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เนื่องจากในสมัยเริ่มแรกเป็นกลุ่มชาวไทยเชื้อสายมอญที่อพยพมาจากถิ่นฐานเดียวกัน คือ จากสมุทรปราการและสมุทรสาครเป็นส่วนใหญ่ มีความรู้จักคุ้นเคยกันและเมื่ออพยพเข้ามาตั้งรกรากอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันมีความคิดความเชื่อเหมือนกันโดยเฉพาะความนิยมในการแต่งงานในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ทำให้ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่มีความเกี่ยวดองเป็นเครือญาติกัน

ประการที่ 3 ทุนทางสังคม ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ และความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายมอญในเรื่องของการนับถือผีบรรพบุรุษ สนับสนุนให้การดำรงวิถีชุมชนดำเนินไปอย่างเข้มแข็ง

ส่งผลต่อวิถีชีวิต มุมมองและทัศนคติในการดำรงชีพของประชาชนในชุมชนและทำให้ประชาชนในพื้นที่แห่งนี้ผูกพันกับถิ่นฐานดั้งเดิมและความเป็นมอญของตนอย่างมั่นคง และด้วยประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นประเพณีที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นซึ่งมีมาตั้งแต่อดีตทำให้ประชาชนในชุมชนแห่งนี้ร่วมมือกันเข้าร่วมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยอยู่อย่างสม่ำเสมอ

4.5.6 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในแต่ละระดับและรูปแบบมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันออกไปตามประสบการณ์ส่วนบุคคล สภาพสังคมของแต่ละบุคคล และ/หรือ กลุ่ม ดังนี้

ตัวอย่างพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับที่ 1 การมีส่วนร่วมในการรับรู้และเสนอความคิดเห็น รูปแบบที่ 1 การร่วมรับฟังการชี้แจงหรือการแจ้งข่าวการจัดการงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ได้แก่ การมีส่วนร่วมรับรู้จากการรับฟังเสียงตามสายภายในวัดสุทธาโกชนที่ประกาศแจ้งกำหนดการจัดการงานประเพณี การมีส่วนร่วมรับรู้จากการอ่านป้ายประกาศแจ้งกำหนดการจัดการงานประเพณีซึ่งมีให้พบเห็นได้ตามที่พบปะสังสรรค์ของประชาชนในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง เช่น หน้าวัดสุทธาโกชน หน้าร้านค้า หน้าร้านอาหาร หรือการมีส่วนร่วมรับรู้จากการบอกกันปากต่อปากในชุมชน ทั้งจากกรรมการวัด กรรมการชุมชน หรือรับรู้ต่อกันมาในหมู่เครือญาติหรือเพื่อนบ้าน เป็นต้น

ตัวอย่างพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ในระดับที่ 1 การมีส่วนร่วมในการรับรู้และเสนอความคิดเห็น ในรูปแบบที่ 2 ร่วมรับฟังการชี้แจงหรือการแจ้งข่าวการจัดการประชุมเพื่อจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ได้แก่ การรับฟังเสียงตามสายภายในวัดสุทธาโกชนที่ประกาศแจ้งกำหนดการประชุมเพื่อวางแผนการดำเนินการจัดงานประเพณี การอ่านจดหมายเวียนที่ส่งไปตามบ้านของประชาชนในชุมชน การบอกกันปากต่อปากในชุมชน ทั้งจากกรรมการวัด กรรมการชุมชน หรือการสื่อสารในหมู่เครือญาติหรือเพื่อนบ้าน เป็นต้น

จากพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทั้งสองรูปแบบดังกล่าวพบได้ในประชาชนทุกกลุ่มอายุ ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการรับรู้กำหนดการจัดกิจกรรมงานประเพณีซึ่งสามารถต่อยอดในการเข้ามามีส่วนร่วมในระดับและรูปแบบอื่นๆ ต่อไป การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับการรับรู้ในปัจจุบันจึงถือว่า มีประสิทธิภาพมาก แต่ชุมชนอาจเพิ่มแนวทางในการสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

ในการรับรู้ได้มากยิ่งขึ้น ด้วยการพัฒนาระบบการสื่อสารภายในชุมชนให้ครอบคลุมและทั่วถึง โดยใช้การสื่อสารที่สะดวกรวดเร็วและสามารถตรวจสอบได้ว่าประชาชนได้รับรู้ข่าวสารหรือไม่ ด้วยการมอบหมายให้คณะกรรมการชุมชนแบ่งเขตพื้นที่ที่ใช้เพื่อการกระจายข่าวและตรวจสอบความทั่วถึงในเขตพื้นที่ของตนได้อย่างเป็นระบบ

4.5.7 พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนเลียบคลองมอญมีส่วนร่วมน้อย ได้แก่ พฤติกรรมในระดับและรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับการร่วมแสดงความคิดเห็นหรือการร่วมตัดสินใจ ไม่ว่าจะเป็นการเสนอหรือการเลือกแผนการดำเนินงาน แนวทางการดำเนินงาน แนวทางแก้ปัญหา หรือความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับประเด็นต่างๆ ในการดำเนินงาน เป็นต้น โดยในแต่ละระดับและรูปแบบจะมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในระดับที่ 1 การมีส่วนร่วมในการรับรู้และเสนอความคิดเห็น ในรูปแบบที่ 3 ร่วมเป็นกรรมการหรือผู้เกี่ยวข้องในการจัดการประชุมเพื่อจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ได้แก่ การเต็มใจสมัครเป็นคณะกรรมการวัด กรรมการชุมชน หรือประชาชนทั่วไปผู้ต้องการเข้าเป็นส่วนหนึ่งในการประชุมเพื่อร่วมรับรู้รับฟัง ร่วมนำเสนอความคิดเห็น ร่วมพิจารณา และร่วมตัดสินใจ และตัวอย่างพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในระดับที่ 1 การมีส่วนร่วมในการรับรู้และเสนอความคิดเห็น รูปแบบที่ 4 ร่วมประชุมและเสนอความคิดเห็นในการประชุมเพื่อจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ได้แก่ การสมัครใจเข้าร่วมประชุมและเสนอความคิดเห็นของประชาชนในการประชุมเพื่อจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ โดยไม่ต้องคำนึงถึงตำแหน่งหน้าที่เป็นสำคัญ เพราะการประชุมวางแผนการดำเนินงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนทุกเพศทุกวัยสามารถเข้าร่วมประชุมและเสนอความคิดเห็น พบได้ในกลุ่มประชาชนวัยผู้ใหญ่และผู้สูงอายุซึ่งดำรงตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม เช่น คณะกรรมการวัด คณะกรรมการชุมชน เป็นต้น

พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในระดับที่ 2 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเสนอแนะวิธีการดำเนินงาน ทั้ง 8 รูปแบบ ได้แก่

รูปแบบที่ 1 ร่วมเสนอแผนการดำเนินงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ การร่วมเสนอรายชื่อผู้รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม ร่วมเสนอกำหนดการ ลำดับขั้นในการดำเนินงาน หรือระยะเวลาการทำกิจกรรมในช่วงต่างๆ รูปแบบที่ 2 ร่วมตัดสินใจเลือกแผนการดำเนินงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่เหมาะสม โดยใช้สติปัญญาพิจารณาเลือกแผนการดำเนินงานที่เหมาะสมตามหลักเหตุและผล รูปแบบที่ 3 ร่วมเสนอกิจกรรมที่จะจัดขึ้นในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ การร่วมเสนอให้เพิ่มกิจกรรมประเภทการเล่นในท้องถิ่นหรือการเล่นดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายมอญมาแสดงให้ผู้ร่วมงานรับชมและเปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้ามามีส่วนร่วม เช่น การเล่นสะบ้า การเล่นผีอีจู้ และ รูปแบบที่ 4 ร่วมพิจารณาและตัดสินใจเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมในงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ โดยใช้สติปัญญาพิจารณาเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมตามหลักเหตุและผล

รูปแบบที่ 5 ร่วมเสนอแนวทางการประสานงานและแก้ปัญหาในการดำเนินงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ การร่วมเสนอแนวทางให้ประธานชุมชนเลียบคลองมอญเป็นผู้ไกล่เกลี่ยหากเกิดเหตุทะเลาะวิวาท และส่งต่อให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหากเกิดกรณีบานปลาย รูปแบบที่ 6 ร่วมตัดสินใจเลือกแนวทางการประสานงานและการแก้ปัญหาในการดำเนินงานที่เหมาะสมโดยใช้สติปัญญาพิจารณาเลือกแนวทางการประสานงานและการแก้ปัญหาในการดำเนินงานที่เหมาะสมตามหลักเหตุและผล รูปแบบที่ 7 ร่วมเสนอแนวทางการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำเนินงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ การร่วมเสนอแนวทางในการจัดเตรียมพื้นที่หน้าวัดที่มีอยู่อย่างจำกัดให้ประชาชนใส่บาตรริมสองฝั่งคลอง โดยคำนึงถึงความปลอดภัยและความสะดวกสบายเพื่อรองรับประชาชนที่สนใจเข้ามาร่วมงาน และ รูปแบบที่ 8 ร่วมตัดสินใจเลือกแนวทางการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดเป็นประโยชน์สูงสุดในการดำเนินงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ โดยใช้สติปัญญาพิจารณาเลือกแนวทางการใช้ทรัพยากรที่เหมาะสมตามหลักเหตุและผล

ดังนั้น แนวทางในการสนับสนุน ส่งเสริม หรือสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในระดับและรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับการร่วมแสดงความคิดเห็นหรือการร่วมตัดสินใจดังที่ได้กล่าวมานั้น ควรต้องเน้นย้ำและทำความเข้าใจว่าประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ เป็นประเพณีที่เกิดขึ้นโดยชุมชนเพื่อชุมชน ดังนั้นจึงเป็นสิทธิ

และหน้าที่ของทุกคนในการร่วมกันดูแลรักษา และต้องสร้างความเข้าใจว่า การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีไม่ใช่หน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือจำเป็นว่าคนที่ทำหน้าที่ดูแลรักษาต้องเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งหรือบทบาทหน้าที่ทางสังคมเท่านั้น เพราะแก่นแท้ความหมายของประเพณีและวัฒนธรรมคือ สิ่งดีงามที่มีประโยชน์อันเกิดขึ้นจากความคิดและการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมที่สั่งสมและส่งต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เป็นเครื่องแสดงถึงความเจริญก้าวหน้าของชุมชนหรือสังคมนั้นๆ และมีอยู่เป็นอยู่เพื่อจรรโลงจิตใจแก่คนรุ่นหลัง ลูกหลานทุกคนในท้องถิ่นต่างเป็นส่วนหนึ่งของผลผลิตที่ตกทอดกันมาผ่านประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน ทุกคนจึงควรมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาประเพณีและวัฒนธรรมของตนในฐานะที่เป็นผู้รับและจะกลายเป็นบรรพบุรุษผู้ส่งต่อและสร้างความเป็นมนุษย์ให้กับลูกหลานในอนาคต

4.5.8 การจัดประเภทประชาชนในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ซึ่งเป็นการพิจารณาจากการศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมของประชาชน กล่าวคือ “อายุ” ไม่มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ เพราะทุกกลุ่มอายุเข้ามีส่วนร่วมในระดับและรูปแบบคล้ายคลึงกัน แต่สิ่งที่ส่งผลให้ระดับหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมแตกต่างกันในหมู่ประชาชน คือ “บทบาทและหน้าที่ทางสังคม” ของประชาชนโดยพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือแบ่งประชาชนออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้นำในชุมชน ทั้งผู้นำแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งมีส่วนร่วมในทุกระดับและรูปแบบที่แตกต่างไปจากกลุ่มที่สอง คือ กลุ่มประชาชนทั่วไป ซึ่งส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการเข้าร่วมวันงานประเพณี

อนึ่ง กลุ่มผู้นำชุมชน คือ ประชาชนในชุมชนที่ได้รับการยอมรับและเสนอแต่งตั้งจากประชาชนทั่วไป โดยบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งให้มีตำแหน่งทางสังคมในชุมชนนั้นต้องยอมรับตำแหน่งด้วยความสมัครใจ เนื่องจากกิจการงานต่างๆ ที่มาพร้อมกับตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับจะไม่มีค่าตอบแทนเป็นเงินเดือนให้ ถือเป็นผู้เสียสละทำงานเพื่อชุมชนของตนด้วยความเต็มใจ โดยประชาชนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มผู้ใหญ่ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการร่วมรับรู้ ร่วมเสนอความคิดร่วมตัดสินใจ โดยการร่วมประชุมและร่วมปฏิบัติงานในฐานะคณะกรรมการวัดสุทธาโภชน์ ผู้ดำเนินงานและประสานงานประเพณีตักบาตรพระร้อยเรือ โดยคณะกรรมการวัดจะมีทั้งผู้ที่ดำรง

ตำแหน่งอย่างเป็นทางการ เช่น ประธานชุมชน รองประธาน คณะกรรมการชุมชน เจ้าหน้าที่ พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นลาดกระบัง และกลุ่มผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ เช่น ประชาชนชาวบ้าน ไวยาจกรณ์ ครูในท้องถิ่น ผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชน เป็นต้น

4.5.9 จากการศึกษาวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มผู้ใหญ่ (อายุ 22-65 ปี) และกลุ่มผู้สูงอายุ (อายุ 66-75 ปี) เป็นกลุ่มที่เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ มากกว่ากลุ่มเด็กและวัยรุ่น (อายุ 11-21 ปี) อาจเป็นเพราะความคาบเกี่ยวในด้านแนวคิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือที่ได้รับอิทธิพลจากความทรงจำในอดีต กล่าวคือ ได้เห็นภาพการปฏิบัติสืบต่อกันมาของพ่อแม่ปู่ย่าตายายอย่างใกล้ชิด ในขณะที่เดียวกันก็ได้รับอิทธิพลจากความเป็นปัจจุบัน คือ ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของประเพณีพร้อมๆ กับความต้องการที่จะเป็นแบบอย่างในการเข้าร่วมปฏิบัติเพื่อส่งต่อพฤติกรรมและความรู้สึกนึกคิดที่จะห่วงแหนประเพณีให้ลูกหลาน

กล่าวได้ว่า กลุ่มผู้ใหญ่และกลุ่มผู้สูงอายุมีโอกาส (Opportunity) ในการสนับสนุนและในการร่วมดำเนินการเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือต่อไปในอนาคต เพราะการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเปรียบเสมือนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านพฤติกรรมการแสดงออกของผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ใกล้ชิดกับประเพณี ซึ่งส่วนใหญ่คือ กลุ่มผู้อาวุโส เป็นการส่งประเพณีวัฒนธรรมโดยอาศัยความร่วมมือสมัย การเข้าร่วมปฏิบัติจริง ไม่ว่าจะเป็นการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมตรวจสอบ เป็นรูปแบบการเรียนรู้ผ่านแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอด ถือได้ว่า เป็นการถ่ายโอนถ่ายทอดแนวคิด ภูมิรู้ ภูมิวัฒนธรรมของชุมชนตามแนวคิดการจัดการความรู้ คือ เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เพื่อสร้างความเข้าใจอย่างถ่องแท้ และสามารถนำมาปฏิบัติสืบต่อกันไปได้

4.5.10 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของประชาชนกลุ่มเด็กและวัยรุ่น พบว่า เด็กและวัยรุ่นที่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มผู้ใหญ่และกลุ่มผู้สูงอายุจึงได้รับอิทธิพลทางความคิดในการเข้าเป็นส่วนหนึ่งในประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากความผูกพันในสายสัมพันธ์เครือญาติ เกิดเป็นกระบวนการกลมเกลียวทางสังคม แต่อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของเด็กและวัยรุ่นยังคงเน้นในเรื่องของความบันเทิงและความสนุกสนาน ดังนั้นรูปแบบและแนวทางในการสนับสนุน ส่งเสริมให้ประชาชนกลุ่มนี้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือจึงควรสร้างการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่ความบันเทิงควบคู่ไปกับสาระความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ ความเป็นมาและความสำคัญของวิถีชีวิตและประเพณีวัฒนธรรม ชุมชนแก่เด็กและวัยรุ่นในลักษณะของ Edutainment (บันเทิงศึกษา) หรือการจัดทำหลักสูตรชุมชน หรือหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในชีวิตประจำวัน

4.5.11 การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชาชนชุมชนเลียบคลองมอญผู้พร้อมใจกันมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นผลมาจากมุมมองหรือทัศนคติของประชาชนในปัจจุบันที่มีต่อประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือซึ่งแตกต่างไปจากอดีต กล่าวคือ จากในอดีตที่ประชาชนมองประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในฐานะประเพณีทางพระพุทธศาสนา เปลี่ยนมาเป็นการมองประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในฐานะเครื่องแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของชุมชน แต่ในส่วนของระดับและรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือยังคงเป็นเช่นเดิม กล่าวคือ ประชาชนส่วนใหญ่จะเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของวันงาน ในลักษณะของการรับรู้กำหนดการจัดงาน ทำบุญบริจาคเงิน บริจาคแรงงาน บริจาควัสดุ อุปกรณ์ในการจัดงาน แต่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน การตัดสินใจในเรื่องต่างๆ เพราะถือว่ามีคณะกรรมการวัด คณะกรรมการชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจจากตนเองและชุมชนให้รับผิดชอบหน้าที่ในการบริหารจัดการ การควบคุมดูแลและการดำเนินงานด้านต่างๆ ในฐานะผู้ดูแลการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรืออยู่แล้ว ดังนั้น จึงไม่จำเป็นต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในด้านการเสนอความคิดเห็นหรือการตัดสินใจแต่อย่างใด

4.5.12 การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชาชนในชุมชนผู้เข้ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือยังสะท้อนให้เห็นได้จากข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการสนับสนุน ส่งเสริม หรือสร้างแรงจูงใจในการเข้ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ โดยประชาชนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการปฏิบัติตามแนวทางสนับสนุน ส่งเสริม หรือสร้างแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือทั้ง 5 ประการ ได้แก่ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร กิจกรรมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือให้แก่ผู้สนใจ การรับฟังความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ การเปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ การสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนเข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรืออย่างอิสระและเท่า

เทียมกัน และการกระตุ้นเชิญชวนให้ผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือตามความสนใจที่หลากหลาย เนื่องจากทุกแนวทางสอดคล้องกับกระบวนการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งทุกวันนี้ประชาชนในชุมชนเองได้สังเกตเห็นถึงผลลัพธ์อันเกิดจากการนำแนวทางเหล่านี้ไปปฏิบัติจริงด้วยจำนวนประชาชนทั่วไปจากภายนอกที่เข้ามาร่วมงานมากขึ้นมาโดยตลอด ส่งผลให้ประชาชนในชุมชนเองเกิดความตื่นตัวในการเข้ามามีส่วนร่วม ประชาชนส่วนใหญ่จึงเห็นด้วยการแนวทางดังกล่าว

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ: กรณีศึกษาชุมชนเลียบบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงระดับ รูปแบบ และแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ และศึกษาแนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ โดยใช้แบบสำรวจการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม จากการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 221 คน สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. ประชาชนชุมชนเลียบบคลองมอญส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในระดับการมีส่วนร่วมดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมาย โดยมีรูปแบบของการเข้าร่วมในวันงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ส่วนแนวทางที่ประชาชนชุมชนเลียบบคลองมอญเสนอแนะและเห็นสมควรปฏิบัติมากที่สุด คือ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร กิจกรรมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือให้แก่ผู้สนใจ และสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนเข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรืออย่างอิสระและเท่าเทียมกัน เพื่อสร้างโอกาสหรือเปิดพื้นที่การยอมรับให้ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นที่ยอมรับของประชาชนในชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทั่วๆ ไป ซึ่งแนวทางดังกล่าวจะช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับและรูปแบบต่างๆ มากขึ้น และท้ายที่สุด การมีส่วนร่วมเหล่านั้นจะนำไปสู่การอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรืออย่างยั่งยืนต่อไป

2. การเข้ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของประชาชนขึ้นอยู่กับ การให้ความหมาย คุณค่า หรือมุมมอง ตลอดจนค่านิยมและอุดมการณ์ที่ประชาชนกำหนด

และยึดถือแตกต่างกันในแต่ละยุคสมัย สามารถอธิบายด้วยแนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมได้ 2 ลักษณะ คือ

2.1 การเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความรู้สึกรักและผูกพันในท้องถิ่น ปรากฏตั้งแต่แรกเริ่มจัด ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ในปี พ.ศ.2437-พ.ศ.2549

2.2 การเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความรู้สึกภาคภูมิใจในความเป็นมอญปรากฏชัดหลังการ เข้ามาของภายนอก ในปี พ.ศ.2550 จนถึงปัจจุบัน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับและรูปแบบการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน ทั้งนี้แนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมด้านความเป็นชาติพันธุ์มอญ ซึ่งมีความคิดความเชื่อและศรัทธาในพระพุทธศาสนามีส่วนสำคัญหรือเป็นปัจจัยหลักในการสนับสนุน ส่งเสริม หรือสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมภายใต้บริบททางสังคม ศักยภาพส่วนบุคคล และศักยภาพทางสังคม อย่างไรก็ตาม แนวโน้มในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนมีโอกาสนำไปสู่ความตระหนักและความสนใจเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมอื่นๆ ซึ่งอาจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงระดับและรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในเชิงบวกมากขึ้นจนนำไปสู่ความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชนในที่สุด

5.2 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ: กรณีศึกษาชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยเสนอแนะแนวทางสนับสนุน ส่งเสริม หรือสร้างแรงจูงใจของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรืออันจะนำไปสู่ความยั่งยืนต่อไปในอนาคต โดยผู้วิจัยแบ่งข้อเสนอแนะออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางสนับสนุน ส่งเสริม หรือสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ โดยผู้เกี่ยวข้องหรือชุมชนสามารถนำไปดำเนินการริเริ่มปฏิบัติหรือคิดต่อยอดต่อไป ดังนี้

1. การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือต้องเกิดจากความตระหนักรู้ในคุณค่าหรือความเป็นอยู่มีอยู่ของประเพณีและวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นภายในจิตใจและกลั่นกรองออกมาเป็นจิตสำนึกของประชาชนในชุมชน เนื่องจากการสร้างความเข้มแข็งไม่สามารถเกิดขึ้นด้วยการเติมเต็มปัจจัยภายนอก ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจ หรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเจริญเติบโตทางวัตถุเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องเกิดจากความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของประเพณี ดังนั้นผู้เกี่ยวข้องหรือชุมชนควรสื่อสารและสร้างแรงจูงใจผ่านสื่อหรือเครือข่ายชุมชนอย่างทั่วถึงและเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างเท่าเทียมกัน

2. การกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนสนใจเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ความสำคัญ และกิจกรรมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ เพื่อรับรู้ถึงคุณค่าประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ อันจะนำไปสู่การกระตุ้นเตือนให้ประชาชนทุกเพศทุกวัยเกิดความรู้สึกใกล้ชิดและผูกพันกับวิถีชีวิต ความคิดความเชื่อ และประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นจนกลายเป็นความรัก ความภูมิใจ และเกิดเป็นความหวงแหน โดยการเรียนรู้ต้องอาศัยความร่วมมือ การสนับสนุนและความช่วยเหลือจากหลายฝ่ายทั้งภาครัฐและภาคประชาชนอย่างเหมาะสม กล่าวคือ ภาคประชาชนจะไม่ร้องขอความช่วยเหลือจากภาครัฐจนเกินความจำเป็น สิ่งไหนที่ประชาชนเคยปฏิบัติได้ ปฏิบัติดีอยู่แล้ว ต้องคงไว้ซึ่งความดี หมั่นชื่นชมและให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ไม่มัวแต่รอคอยความช่วยเหลือจากภาครัฐเพียงอย่างเดียว เพราะถ้าภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมหรือควบคุมการดำเนินการจัดงานประเพณี ตักบาตรพระร้อยทางเรือ อาจส่งผลให้การเข้าถึงหรือการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนมีแนวโน้มลดน้อยลง เพราะประชาชนจะขาดความรู้สึกเป็นเจ้าของที่ต้องดูแลรักษาและสืบทอดประเพณีของตน ดังนั้น ผู้เกี่ยวข้องหรือชุมชนควรสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของชุมชนบนแนวคิดการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก

3. การสร้างแรงจูงใจในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือให้เกิดกับประชาชนทุกเพศทุกวัย ควรต้องเน้นย้ำและทำความเข้าใจว่าประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ เป็นประเพณีที่เกิดขึ้นโดยชุมชนเพื่อชุมชน ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของทุกคนที่ต้องร่วมกันดูแลรักษา และต้องสร้างความเข้าใจว่า ไม่ใช่หน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือจำเป็นว่าคนที่ทำหน้าที่ดูแลรักษาต้องเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งหรือบทบาทหน้าที่ทางสังคมโดยตรงเท่านั้น เพราะแก่นแท้ความหมายของ

ประเพณีและวัฒนธรรมคือ สิ่งดีงามที่มีประโยชน์อันเกิดขึ้นจากความคิดและการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมที่สั่งสมและส่งต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เป็นเครื่องแสดงถึงความเจริญก้าวหน้าของชุมชนหรือสังคมนั้นๆ และมีอยู่เป็นอยู่เพื่อจรรโลงจิตใจแก่คนรุ่นหลัง ลูกหลานทุกคนในท้องถิ่นต่างเป็นส่วนหนึ่งของผลผลิตที่ตกทอดกันมาผ่านประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน เห็นได้ชัดว่าทุกคนควรมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาประเพณีและวัฒนธรรมของตนในฐานะที่เป็นผู้รับและจะกลายเป็นบรรพบุรุษผู้ส่งต่อและสร้างความเป็นมนุษย์ให้กับลูกหลานในอนาคต ดังนั้น ผู้เกี่ยวข้องหรือชุมชนควรดำเนินการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดความรู้เรื่องวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ

4. การสนับสนุน ส่งเสริม หรือการสร้างแรงจูงใจในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ควรต้องกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้เรื่องความเป็นมอญแก่เด็กและเยาวชนในชุมชน รวมทั้งประชาชนทั่วไปที่สนใจ เพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ในคุณค่าของความเป็นมอญ เช่น การจัดกิจกรรมเปิดห้องเรียนเพื่อเสริมสร้างพื้นฐานทางวัฒนธรรม โดยเริ่มจากการสอนภาษามอญในชีวิตประจำวัน การแต่งกายหรือการละเล่นแบบมอญดั้งเดิม รวมทั้งการเรียนรู้นอกห้องเรียนอย่างการทำศึศึกษาวัฒนธรรมมอญดั้งเดิมของชุมชนชาวมอญในพื้นที่อื่น เช่น มอญพระประแดง มอญปากเกร็ด เป็นต้น ถือเป็น การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในหมู่มุสลิมชาวไทยเชื้อสายมอญในการแลกเปลี่ยนความรู้อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ความคิด ความเชื่อ และภาษาของชาวมอญร่วมกันอย่างเข้มแข็ง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายและ/หรือแนวทางในการเข้ามามีส่วนร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชาติอย่างชัดเจน โดยตระหนักรู้ถึงจุดยืนและขอบเขตการเข้ามามีส่วนร่วม กล่าวคือ ภาครัฐควรเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้สนับสนุนและผู้อำนวยความสะดวกให้การดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ไม่ใช่แกนนำหลักหรือผู้นำในการดำเนินงาน เพราะหากภาครัฐเข้ามาในฐานะผู้นำจะทำให้ประชาชนในชุมชนเกิดความไม่มั่นใจและขาดการดูแลตนเอง ส่งผลให้คล้อยตามในด้านารตัดสินใจและการวางแผนดำเนินงานต่างๆ ภายใต

อำนาจหน้าที่ของรัฐ และอาจทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งไม่ต้องการเข้าร่วมงาน เพราะหมดความรู้สึกว่างานประเพณีดังกล่าวพระร้อยทางเรือเป็นของตนอีกต่อไป

2. การเข้ามาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรอยู่ในฐานะผู้ร่วมปฏิบัติงานเพื่อเสริมในส่วนที่ขาดหายไปของชุมชน โดยการสร้างทัศนคติในเชิงบวกแทนทัศนคติในเชิงลบที่ประชาชนมีต่อหน่วยงานราชการ โดยเฉพาะในเรื่องของการใช้อำนาจในทางที่ผิด ภาครัฐควรอยู่ในสถานะของผู้สนับสนุนที่เตรียมพร้อมให้ความร่วมมือกับชุมชนในทุกๆ ด้าน ต้องระวังว่าการเข้ามาดำเนินงานของตนจะสร้างความรู้สึกแตกแยก แบ่งฝักแบ่งฝ่าย ระหว่างผู้นำชุมชนที่ร่วมมือกับรัฐ และประชาชนที่ไม่ต้องการให้รัฐเข้ามาจัดการดูแล รวมทั้งต้องควบคุมผู้มีอำนาจทางการเมืองที่ต้องการเข้ามาใช้ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนเป็นฐานเสียงในการดักดวงผลประโยชน์ หรือให้ความช่วยเหลือแบบย่นหมย่นแมวกับประชาชนผู้เป็นเจ้าของประเพณีและวัฒนธรรมเหล่านั้น

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุน ส่งเสริม และให้ความช่วยเหลือในการดำเนินการจัดกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะกิจกรรมการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพราะจิตสำนึกในการอนุรักษ์ต้องอาศัยการปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกเพื่อกระตุ้นเตือนให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าอย่างแท้จริงเพื่อสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนในการอนุรักษ์

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป

1. การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีดังกล่าวพระร้อยทางเรือ : กรณีศึกษาชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร พบว่า ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดงานประเพณีดังกล่าวพระร้อยเกิดขึ้นโดยความร่วมมือของวัดและชุมชน ซึ่งต่อมาชุมชนก็ได้รับความร่วมมือจากสำนักงานเขตลาดกระบัง สภาวัฒนธรรมลาดกระบัง กองการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในการสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือเพื่ออำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ การศึกษาไม่พบการสนับสนุนหรือการเข้าร่วมงานของภาคเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงงานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชน 4-5 แห่ง สิ่งที่น่าสนใจจะทำการศึกษาในครั้งต่อไป คือ การศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนในการ

อนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ เพื่อหาเหตุผลหรือข้อจำกัดที่ภาคเอกชนไม่สนใจในการมีส่วนร่วมและหาแนวทางให้ภาคเอกชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในด้านต่างๆ ต่อไป

2. การศึกษาวิจัยและพัฒนาชุดความรู้เรื่อง “ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ” รูปแบบบทเรียนออนไลน์ในลักษณะบันเทิงศึกษา (Edutainment) หรือการพัฒนาชุดความรู้ให้แพร่หลายในชุมชนเสมือนจริง (Social Media) เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการนำประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนมาประยุกต์ใช้ให้ประชาชนทั่วไปเข้าถึงได้อย่างหลากหลายในชีวิตประจำวัน

3. การศึกษาวิจัยและพัฒนาโครงการนำร่องเยาวชนต้นกล้าสืบสานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ เพื่อหาแนวทางสนับสนุน ส่งเสริม การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีของเด็กและวัยรุ่น ในฐานะบุคคลกลุ่มสำคัญที่จะสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไป

ทั้งนี้ หากสนใจเข้าศึกษาวิจัยหรือการเข้าเก็บข้อมูลในพื้นที่ควรติดต่อผ่านประธานชุมชนเลียบคลองมอญ ว่าที่ รต. รามัญ สารพันธ์ุ ณ ที่ทำการหมู่ 6 เลขที่ 267 ถ.เลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร หมายเลขโทรศัพท์ 081-452-1699

และหากต้องการศึกษาความเป็นมาและความน่าสนใจของชาวไทยเชื้อสายมอญ ณ ชุมชนเลียบคลองมอญเพิ่มเติม สามารถเข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นลาดกระบัง วัดสุทธาโกชน์ คลองลำปลาทิวฝั่งตะวันออก เลขที่ 132 หมู่ 7 แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นสถานที่เผยแพร่ประวัติความเป็นมา วิถีชีวิต ค่านิยม ความคิดความเชื่อ และประเพณี วัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายมอญในท้องถิ่นลาดกระบัง พิพิธภัณฑ์เปิดทำการในวันพุธถึงวันอาทิตย์ เวลา 08.00-16.30 น. หมายเลขโทรศัพท์ 02-360-6520

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรณีศึกษา ชมดี. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ: ศึกษาเฉพาะกรณี

โครงการสารคดี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์

ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะสังคมสงเคราะห์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524.

เกษม อุทยานิน. สังคมวิทยา. พระนคร: แผนกตำราและคำสอนคณะรัฐศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2506.

กาญจนา แก้วเทพ. การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สภาคทอลิกแห่ง

ประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, 2538.

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. สื่อเพื่อชุมชน การประมวลองค์ความรู้. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน

กองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.

กิ่งแก้ว บัวเพชร. การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน: กรณีศึกษาชุมชน

ศิรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ,

สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม, สถาบันวิจัยสังคม, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร. การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวง

สาธารณสุข, 2549.

กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว. คู่มือท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถาน

กรุงเทพมหานคร เขตลาดกระบัง. กรุงเทพมหานคร: พิกเซล แพลตฟอร์ม, ม.ป.ป.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. ชุมชนนิยม: ฝ่าวิกฤติชุมชนล่มสลาย. กรุงเทพมหานคร: ชัคเชส มีเดีย,

2544.

โกวิท พวงงาม. การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, 2553.

ชบวน พลตรี. มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, 2537.

คนางค์ จิรภัตตานนท์. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว:

กรณีศึกษาป่าชายเลนเขตบางขุนเทียน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชา

พัฒนามนุษย์และสังคม, สถาบันวิจัยสังคม, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

- จิตติ มงคลชัยอรัญญา. การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา. ใน เอกสารประกอบการเรียนภาควิชา
การพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
 กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- จุฑาพรรณ (จามจุรี) ผดุงชีวิต. วัฒนธรรม การสื่อสาร และอัตลักษณ์. กรุงเทพมหานคร:
 สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- จวีรัตน์ ราภา. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการพัฒนาสตรี หมู่บ้านในการป้องกันโรคเอดส์
กรณีศึกษาอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร
 สาขาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2539.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. การบริหารการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2526.
- ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์. มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร:
 สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- ชูชีพ เยาวพัฒน์. กิจกรรม Activity. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2553.
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภะ
 การพิมพ์, 2527.
- ทัศนีย์ ลักษณะานิชนชัย. หลักและวิธีการสังคมสงเคราะห์ 2. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร:
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- ทิพวรรณ สุวรรณโณ. การปรับตัวและการดำรงรักษาวัฒนธรรมในสภาพแวดล้อมใหม่ของ
ชาวอีสาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม,
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- นรินทร์ชัย พัฒนาพงศา. การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง. พิมพ์ครั้งที่ 2.
 กรุงเทพมหานคร: สิริลักษณ์การพิมพ์, 2547.
- นิเทศ ดินณะกุล. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร:
 สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- นิพนธ์ จันดารักษ์. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการแก้ปัญหา
การขาดแคลนน้ำในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร, คณะวิทยาศาสตร์,
 มหาวิทยาลัยมหิดล, 2536.

นิยม รัฐอมฤต และ วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ์. การปกครองส่วนภูมิภาค. กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520.

นิวัติ เรืองพานิช. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร:

เฉลิมวิชาการพิมพ์, 2523.

บุญยงค์ เกศเทศ. แอลอดวรรณกรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2536.

ปฎฐฎาง จันทรบุญเรือง. พฤติกรรมการเปิดรับสื่อ ความรู้ จิตสำนึกกับการมีส่วนร่วม

ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในจังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, ภาควิชาการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์, คณะวิทยาการจัดการ,
สถาบันราชภัฏเลย, 2541.

ปรัชญา ไพธิ์สุวรรณกิจ. วัฒนธรรมตามหลักการของวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร: พัฒนพิทยา,

2541.

ประกอบ โชประการ. วิวัฒนาการทางชนบประเพณีไทย สมัยกรุงศรีอยุธยา-รัตนโกสินทร์.

พระนคร: โอเดียนสโตร์, 2513.

ประพันธ์ ภัคดีกุล และคณะ. รูปแบบและปัจจัยในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วย

ศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสแควร์,
2549.

ประเวศ วะสี. ศักดิ์ศรีความเป็นคน ศักยภาพแห่งความสร้างสรรค์. พิมพ์ครั้งที่ 4.

กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน, 2540.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และ คณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.

กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย [สกว.], 2543.

พทยา สายหู. กลไกของสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์. การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2517.

พระครูวิมลภิตติสุนทร. การสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี 12 เดือนที่เอื้อต่อวิถีชีวิตชุมชน

โดยความร่วมมือของชุมชนตำบลช่อแฮและตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่:

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์. แพร่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สำนักงานภาค, 2548.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). นิติศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก จำกัด, 2539.

พระมหาบุญเรือง อายุวัฒน์มงคล. การมีส่วนร่วมของชุมชนฝั่งหมิ่นต่อการอนุรักษ์ประเพณี

สืบชะตาแบบล้านนา. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมศาสตร์

เพื่อการพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 2550.

พิจิตต์ รัตตกุล. ชีวิตไทยกับสายน้ำ = Bangkok Thai living on the river. กรุงเทพมหานคร:

ริเวอร์ไซด์ โฮมส์ ดีเวลลอปเม้นท์, 2548.

พูลศักดิ์ ชูพาณิชย์สกุล. การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกิจกรรมการพัฒนาของเทศบาลเมือง

อุตรดิตถ์. ภาคนิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาการบริหารและพัฒนาประชาคม

เมืองและชนบท, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, 2550.

ไพรัตน์ เดชะรินทร์. ทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:

วัชรินทร์การพิมพ์, 2516.

ยุพา กาฬเนตร, ประทับใจ ลีक्षा และ ประสิทธิ์ พวงบุตร. ประเพณีอีสานในเชิงอนุรักษ์และ

เผยแพร่. อุบลราชธานี: สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2544.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. หลักการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร:

ไทยอนุเคราะห์, 2526.

ยศ ลั่นตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

2544.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร:

นานมีบุ๊คส์, 2546.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2532.

วรทิพย์ มีมาก. การศึกษาเพื่อพัฒนานโยบายและแผนงานทางวัฒนธรรมในการอนุรักษ์

วัฒนธรรม: ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มหนุ่มสาวจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต. เชียงใหม่: ภาควิชารัฐศาสตร์, คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
2531.

วสุนทราม [สธธ.]. ความจำเป็นในการมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับการบริหารจัดการภาครัฐ
ยุคใหม่. [ออนไลน์]. 2552 แหล่งที่มา http://www.opdc.go.th/content.php?menu_id=5&content_id=708. [2552, 16 พฤศจิกายน]

เสฐียรโกเศศ. ประเพณีเบ็ดเตล็ด. พระนคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2508.

สถาบันไทยคดีศึกษา. การอนุรักษ์และฟื้นฟูงานเทศกาลและงานประเพณีต่างๆที่เกี่ยวข้องกับ
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.

เสน่ห์ จามริก. นโยบายกลวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข
มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

สุพัตรา สุภาพ. การขัดเกลาทางสังคม. ใน สังคมและวัฒนธรรม, โดย คณาจารย์ภาควิชา
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. พิมพ์ครั้งที่ 9.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

สุภางค์ จันทวานิช. ทฤษฎีสังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.

สุรยุทธ หลิมตระกูล. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากร
ป่าไม้: ศึกษาเฉพาะกรณีป่าชุมชนบ้านห้วยสะพาน ตำบลหนองโรง อำเภอพนมทวน
จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา,
สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี, 2544.

สุวัฒน์ ลีอยงวัฒนา. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าสงวน
แห่งชาติป่าดงนาาม จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชา
การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.

สมศักดิ์ สามีคศิริธรรม. การพัฒนา การจัดการความขัดแย้ง การมีส่วนร่วม และสังคมเข้มแข็ง.

กรุงเทพมหานคร: นิวส์ เมคเกอร์, 2551.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. วัฒนธรรมประจำชาติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน
คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2531.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550.

กรุงเทพมหานคร: กองการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2550.

เสาวภา ไพทยวัฒน์. พื้นฐานวัฒนธรรมไทย: แนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนา. ใน ตำราเอกสาร
วิชาการฉบับที่ 87 ภาคพัฒนาตำราและเอกสารวิชาการ. กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิต
เทศน์ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ, 2538.

ศิริรัตน์ แอดสกุล. การอ้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวมอญ: กรณีศึกษาชุมชนมอญ

บ้านม่วง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

อนูมานราชชน, พระยา. เรื่องวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: กรรมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ,
2496.

อานนท์ อภาภิรม. มนุษย์กับสังคม: สังคมและวัฒนธรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครหลวงฯ:

โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2515.

อุดม เขยกิจวงศ์ และคณะ. ศิลปะและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: แสงดาว, 2548.

อรทัย ทรงศรีสกุล. การวิจัยตรวจสอบ ยุทธศาสตร์กระบวนการมีส่วนร่วมสืบทอดประเพณี

ตานก้วยสลากเพื่อความยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลปรางค์กู่ อำเภอห้วยค้อ

จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 2551.

อรพินท์ สฟไชคชัย. การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน. ใน การประชุม

วิชาการประจำปี 2538 มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การมีส่วนร่วม,

1-16. 9-10 ธันวาคม 2538 ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ซิตี้ จอมเทียน จังหวัดชลบุรี, 2538.

ภาษาอังกฤษ

Cohen, John M. and Uphoff, Norman T. Participation's Place in Rural Development:

Seeking Clarity Through Specificity. World Development. Vol.8, 1980.

Keith, Davis. Human Behavior of Work-man Relations and Organization Behavior.

New York: McGraw-Hill Book, 1972.

Government of India. Himachal Pradesh Development Report. Himachal Pradesh:

State Plan Division, Planning Commission, 2010.

Tylor, Edward B. Primitive Culture. 7th edition. New York: Brentano's, 1871.

บรรณานุกรม

กวี รักรัษพลอริยคุณ. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนย่านตลาดพลู.

วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2545.

กาญจนา แก้วเทพ. สื่อสองวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: มุลนิธิภูมิปัญญา, 2539.

โกวิท พวงงาม. แนวคิดเกี่ยวกับท้องถิ่นและชุมชน. ใน ประมวลสาระชุดวิชาแนวคิดทางการเมืองและสังคม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2547.

จามะรี เชียงทอง. สังคมวิทยาการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2549.

จารีต สิริทิพา. การศึกษากฎมีปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษาประเพณีปักธงชัย เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม, 2546.

จินตนา กระบวนแสง. เรื่อง: วิถีชีวิตริมน้ำภาคกลาง. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2540.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

ชินส์ค สวรรณอัจฉริย. เครือข่ายทางสังคม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.

ชมรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย-รามัญ. ผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมไทย-ไทย. กรุงเทพมหานคร: เรือนบุญ, 2547.

ณวรรณ์ สายเชื้อ. แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น: กรณีศึกษาเมืองสงขลา. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

ทองเต็ม ช่อพฤกษ์. การวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาของชุมชนโดยใช้ทฤษฎีระบบในงานยุทธศาสตร์และการมีส่วนร่วม. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา, สถาบันราชภัฏเพชรบุรี, 2546.

นิยม รัฐอมฤต, พรชัย เทพปัญญา และ ชาญชัย ลวิตรังสิมา. การปกครองท้องถิ่นเปรียบเทียบอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส สหภาพโซเวียต. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520.

ปกรณัม ปรียากร. ทฤษฎี แนวคิด และกลยุทธ์เกี่ยวกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร:

คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2530.

ประคอง นิมมาเหมินท์. น้ำกับประเพณีพิธีกรรมพื้นบ้านไทย. ใน วารสารราชบัณฑิตยสถาน ฉบับเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2550.

ประเวศ วะสี. ยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม.

กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน, 2541.

ภคินท์ เอี่ยมเศรษฐี. รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ:

กรณีศึกษาสวนหินผางาม ตำบลปวนพุก กิ่งอำเภอหนองหิน จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, สถาบันราชภัฏเลย, 2544.

รัตน์สุดา ทองเจิม. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการงานประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว

ทางประวัติศาสตร์เวียงกุมกาม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, สาขาวิชาการ

ประชาสัมพันธ์, ภาควิชาการประชาสัมพันธ์, คณะนิเทศศาสตร์,

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

วันชัย วัฒนศัพท์. การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาองค์กร. ใน การสัมมนานายจ้างและลูกจ้าง

ภาครัฐวิสาหกิจ เรื่องระบบทวิภาคีกับการแก้ปัญหาแรงงานในรัฐวิสาหกิจ, 1-3.

6-8 มีนาคม 2546 ณ โรงแรมพญาแสนเตอร์ เมืองพญา ชลบุรี, 2546.

วิทย์ พิณคันเงิน. น้ำกับวิถีชีวิตไทย. ใน วารสารราชบัณฑิตยสถาน ฉบับเฉลิมพระเกียรติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา 80 พรรษา 5

ธันวาคม 2550. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2550.

เสฐียรโกเศศ. ประเพณีเนื่องในเทศกาล. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2516.

สนิท สมัครการ. มานุษยวิทยากับการพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2549.

สภาวัฒนธรรมเขตลาดกระบัง. วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น เขตลาดกระบัง. กรุงเทพมหานคร:

สำนักงานเขตลาดกระบัง, 2552.

สิทธิ์ ธีรภรณ์. แนวคิดพื้นฐานทางการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

สุชา จันทน์เอม. จิตวิทยาพัฒนาการ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2542.

สุภาวศ์ จันทวานิช. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา. น้ำ: บ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:
สมาคมสถาปนิกสยาม, 2539.

สมชาย พงษ์พัฒนาศิลป์ และ เผ่าพันธ์ ขอบน้ำตาล. (รวบรวม). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร
ไทย พุทธศักราช 2550 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) และ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2554.

กรุงเทพมหานคร: เจริญรัตน์การพิมพ์, 2554.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การศึกษาสังคมและวัฒนธรรม แนวความคิด วิธีวิทยา และทฤษฎี.

พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2552.

ศิริพร แก้วเก่า. ประเพณีและการละเล่นทางน้ำของไทย. กรุงเทพมหานคร: เอส.ที.พี. เวิลด์ มีเดีย,
2541.

อมรา พงศาพิชญ์. วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

อมร รักษาสัตย์ และ ชันติยา กรรณสูตร. ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การขายและการซื้อแห่งประเทศไทย, 2515.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสำรวจการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

แบบสำรวจ ฉบับที่ .....

แบบสำรวจการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ: กรณีศึกษา ชุมชนเลียบบคลองมอญ

แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

คำชี้แจง :

1. แบบสำรวจฯ ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการศึกษาวิจัยประกอบวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ: กรณีศึกษาชุมชนเลียบบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร” ของนางสาว นวมณต์ อุดมรัตน์ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ข้อมูลที่ได้รับจากท่านจะไม่ถูกนำไปเผยแพร่หรือใช้ในกิจการอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ โดยผู้วิจัยจะเก็บทุกข้อมูลเป็นความลับ และนำข้อมูลมาใช้เพื่อศึกษาภาพรวมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเท่านั้น โดยจะไม่มีผลต่อท่านหรือชุมชนของท่านในทางเสียหายหรือสร้างความเดือดร้อนใดๆ

คำอธิบาย:

กรุณาเติมข้อความในช่องว่างหรือทำเครื่องหมาย ลงใน ให้ตรงกับพฤติกรรม
หรือความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ส่วนที่ 1) ข้อมูลส่วนบุคคล

อายุ .....ปี

ส่วนที่ 2) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ระดับและรูปแบบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ
1. ระดับการมีส่วนร่วมในการรับรู้และเสนอความคิดเห็น		
1.1 ร่วมรับฟังการชี้แจงหรือการแจ้งข่าวการจัดงานประเพณีฯ		
1.2 ร่วมรับฟังการชี้แจงหรือการแจ้งข่าวการจัดการประชุมเพื่อจัดงานประเพณีฯ		
1.3 ร่วมเป็นกรรมการหรือผู้เกี่ยวข้องในการจัดการประชุมเพื่อจัดงานประเพณีฯ		
1.4 ร่วมประชุมและเสนอความคิดเห็นในการประชุมเพื่อจัดงานประเพณีฯ		
2. ระดับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเสนอแนะวิธีการดำเนินงาน		
2.1 ร่วมเสนอแผนการดำเนินงานประเพณีฯ		
2.2 ร่วมตัดสินใจเลือกแผนการดำเนินงานประเพณีฯ ที่เหมาะสม		
2.3 ร่วมเสนอกิจกรรมที่จะจัดขึ้นในงานประเพณีฯ		
2.4 ร่วมพิจารณาและตัดสินใจเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมในงานประเพณีฯ		
2.5 ร่วมเสนอแนวทางการประสานงานและการแก้ปัญหาในการดำเนินงาน		
2.6 ร่วมตัดสินใจเลือกแนวทางการประสานงานและการแก้ปัญหาที่เหมาะสม		
2.7 ร่วมเสนอแนวทางการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำเนินงาน		
2.8 ร่วมตัดสินใจเลือกแนวทางการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดเป็นประโยชน์สูงสุด		

ระดับและรูปแบบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ
3. ระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้		
3.1 ร่วมระดมบุคลากร (คน) เพื่อดำเนินงานประเพณีฯ		
3.2 ร่วมจัดสรรวัสดุสิ่งของเพื่อดำเนินงานประเพณีฯ		
3.3 ร่วมประสานงานเพื่อดำเนินงานประเพณีฯ		
3.4 ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อดำเนินงานประเพณีฯ		
3.5 ร่วมบริจาคเงินเพื่อดำเนินงานงานประเพณีฯ		
3.6 ร่วมลงแรงเพื่อดำเนินงานประเพณีฯ		
3.7 ร่วมบริจาควัสดุสิ่งของเพื่อดำเนินงานประเพณีฯ		
3.8 ร่วมให้ข้อมูลการดำเนินงานประเพณีฯ แก่ครอบครัว ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง		
3.9 ร่วมเชิญชวนผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมในวันงานประเพณีฯ		
3.10 เข้าร่วมในวันงานประเพณีฯ		
4. ระดับการมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงาน		
4.1 ร่วมประเมินผลการดำเนินงานภายหลังการจัดงานประเพณีฯ		
4.2 ร่วมจัดกลุ่มพูดคุย แลกเปลี่ยนผลการดำเนินงานภายหลังการจัดงานประเพณีฯ		
4.3 ร่วมให้ข้อเสนอแนะ คำติชมถึงผลการดำเนินงานภายหลังการจัดงานประเพณีฯ		
แนวทางการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ	ควรปฏิบัติ	ไม่ควรปฏิบัติ
1. เผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร กิจกรรมงานประเพณีฯ ให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง		
2. รับฟังความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับงานประเพณีฯ		
3. เปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ		
4. สนับสนุนให้ทุกภาคส่วนเข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีฯ อย่างอิสระและเท่าเทียมกัน		
5. กระตุ้น / เชิญชวนให้ผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีตามความสนใจที่หลากหลาย		

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณยิ่งในความร่วมมือน

นวมณท์ อุดมรัตน์

นิติระดับปริญญาโท

ภาคผนวก ข
แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก

ฉบับที่.....

แบบบันทึกสัมภาษณ์เชิงลึก

การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ:

กรณีศึกษา ชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

ส่วนที่ 1) ข้อมูลส่วนบุคคล

ชื่อ (นาย/นาง/นางสาว/เด็กชาย/เด็กหญิง).....

อายุ.....ปี ที่อยู่.....

โทรศัพท์.....ตำแหน่งทางสังคม.....

ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง.....ปี

ส่วนที่ 2) ประเด็นคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก

1. ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของชุมชน
2. ลักษณะประชากร สังคม และวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนเลียบคลองมอญ
3. ความเป็นมาและความสำคัญของการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ
4. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ
5. รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ
6. แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ
7. ชุมชนกับแนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ส่วนที่ 3) คำตอบของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ค
แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

กลุ่มที่.....

อายุ.....

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

การศึกษามีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ:

กรณีศึกษา ชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

ส่วนที่ 1) รายชื่อผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....
- 6.....
- 7.....
- 8.....
- 9.....
- 10.....

ส่วนที่ 2) ประเด็นคำถามการสนทนากลุ่ม

1. ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของชุมชน
2. ลักษณะประชากร สังคม และวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนเลียบคลองมอญ
3. ความเป็นมาและความสำคัญของการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ
4. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ
5. รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ
6. แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ
7. ชุมชนกับแนวคิดชุมชนท้องถิ่นนิยมในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ภาคผนวก ง

ข้อมูลทั่วไปของชุมชนเลียบคลองมอญ

ข้อมูลทั่วไปของชุมชนเลียบคลองมอญ

ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของชุมชน

จากหนังสือ “วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น เขตลาดกระบัง” ที่จัดทำโดยสภาวัฒนธรรมเขตลาดกระบังร่วมกับสำนักงานเขตลาดกระบัง (2552: 8-9) ได้เล่าถึงประวัติความเป็นมาของเขตลาดกระบังไว้ ดังต่อไปนี้

ที่มาของคำว่า “ลาดกระบัง” ยังไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัดเกี่ยวกับชื่อที่ใช้เรียก แต่จากการสันนิษฐานทางอักษรศาสตร์ทราบได้ว่า แต่เดิมนั้นเขตลาดกระบังมีสภาพที่อุดมสมบูรณ์ ประกอบไปด้วยคูคลองและสัตว์น้ำ เช่น ปลา มากมาย ชาวบ้านในแถบนั้นจึงมักจะใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำที่ประกอบไปด้วยฝื่อแพะร่างแหรูปกรวยแหลม ซึ่งมีชื่อเรียกเครื่องมือชนิดนี้ว่า “กระบัง” ใช้สำหรับกั้นทางน้ำไหลบังคับให้ปลาเข้าไปติดในร่างแหนั้น จึงเรียกท้องที่แห่งนี้เป็น “ลาดกระบัง” อีกประการหนึ่งจากคำบอกเล่าต่อๆ กันมา ทราบว่าท้องที่แห่งนี้แต่เดิมเป็นเชิงลาดและป่ารกทึบ มักจะมีสัตว์ป่า เช่น ช้าง เสือ ผ่านไปมาเสมอ จนทำให้พื้นที่พังทลาย ชาวบ้านจึงเรียกบริเวณนี้ว่า “ลาดพัง” ซึ่งต่อมาจึงเพี้ยนไปเป็น “ลาดกระบัง”

เขตลาดกระบังเป็นพื้นที่ชานเมืองฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานคร มีพื้นที่กว้างเป็นอันดับสองรองจากเขตหนองจอก จากทั้งหมด 50 เขตของกรุงเทพมหานคร โดยมีพื้นที่ประมาณ 123.859 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 77,406.1 ไร่ สภาพภูมิศาสตร์โดยทั่วไป เป็นที่ราบลุ่มคล้ายแอ่งกระทะ ประกอบไปด้วยทุ่งกว้างใหญ่ ประชาชนสองในสามประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยอาศัยคูคลองในพื้นที่ ซึ่งมีอยู่ทั้งสิ้น 46 คูคลอง เปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่หล่อเลี้ยงพืชพันธุ์เรื่อยมา และประชาชนโดยรอบยังได้อาศัยคูคลองเหล่านี้ในการสัญจรไปมาอีกด้วย คลองที่ยาวและใหญ่ที่สุดในเขตลาดกระบังคือ คลองประเวศบุรีรมย์ ซึ่งมีกำเนิดจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ให้ขุดขึ้นเพื่อเป็นรากฐานสำคัญในการตั้งถิ่นฐานและการประกอบอาชีพทำนาต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน

เขตลาดกระบังมีชุมชนอพยพเข้ามาตั้งรกรากเป็นจำนวนมาก ทั้งชาวมอญ ชาวมุสลิม ผวอกกับชุมชนที่อยู่ดั้งเดิม ทำให้เขตลาดกระบังมีประเพณีและการละเล่นที่โดดเด่นให้ศึกษา มากมาย เช่น ตักบาตรพระร้อยทางเรือ ตักบาตรน้ำผึ้ง แห่งสังฆตชะบ การเล่นสะบ้า เป็นต้น โดยชุมชนชาวมอญขนาดใหญ่ในเขตลาดกระบัง ได้แก่ ชุมชนเลียบคลองมอญ เป็นชุมชนประเภท ชานเมือง กำหนดเป็นชุมชนตามระเบียบกรุงเทพมหานครว่าด้วยกรรมการชุมชน พ.ศ.2534 เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ.2540 สภาพพื้นที่ของชุมชนเลียบคลองมอญในปัจจุบันยังคงเป็นชุมชน เกษตรกรรม นิยมทำนาข้าว บ่อปลา และปลูกผักผลไม้ ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ใน พื้นที่มาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษเป็นระยะเวลากว่า 100 ปี โดยนิยมปลูกบ้านเรือนเลียบไปตามริมสอง ฝั่งคลองมอญ การคมนาคมทางบกเพื่อมายังชุมชนใช้ถนนฉลองกรุง จากนั้นจึงเลี้ยวขวามานัด สุทธาโภชน์ และเลี้ยวซ้ายเข้าถนนเลียบคลองมอญ ส่วนการคมนาคมทางน้ำสามารถเดินทางจาก คลองประเวศบุรีรมย์ เรือมาถึงคลองลำปลาทิว แล้วเลี้ยวขวาเชื่อมเข้าคลองมอญ

ชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญแห่งนี้ เกิดขึ้นจากสภาวะการขยายตัวตามความเจริญของ บ้านเมืองในสมัยรัชกาลที่ 5 และการส่งเสริมของทางการให้บุกเบิกที่นาเพื่อเพิ่มพื้นที่นาสำหรับ ผลิตข้าวส่งออก เกิดเป็นนโยบายขุดคลองสายต่างๆ ระยะเวลาแรก การอพยพเข้ามาของประชาชนเป็น เพื่อการเดินทางเข้ามาทำการเกษตรโดยการชักชวนของรัฐ โดยให้สิทธิชาวบ้านที่ประสบปัญหา ขาดแคลนที่ดินทำกิน โดยเฉพาะชาวไทยเชื้อสายมอญจากพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการและ จังหวัดสมุทรสาครเข้ามาบุกเบิกที่ทำมาหากินด้วยการงดเว้นการเก็บภาษีหรือเก็บภาษีในอัตราที่ ลดหย่อนพิเศษกว่าภาษีในพื้นที่ทำนาเก่าๆ โดยประชาชนเหล่านี้ จะเดินทางมาทำนาเฉพาะในช่วง ฤดูทำนาเท่านั้น อาศัยปลูกกระท่อมเล็กๆ ไว้แค่เพียงพอกันแดดกันฝน พอหมดหน้านาก็กลับไปยัง ถิ่นฐานดั้งเดิมของตน มีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่อพยพมาอยู่อย่างถาวร ต่อมาเมื่อถนนหนทางเจริญ และสะดวกสบายมากขึ้น และที่สำคัญ การก่อตั้งวัดขึ้นในชุมชนเพื่อให้ประชาชนโดยเฉพาะชาว ไทยเชื้อสายมอญผู้ศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าใช้เป็นที่พักบพิธิทางศาสนาใน เทศกาลต่างๆ ได้อย่างดีพร้อม ทำให้ชาวไทยเชื้อสายมอญเหล่านั้นพากันลงหลักปักฐานในชุมชน เลียบคลองมอญตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

จุดเด่นของชุมชนเลียบคลองมอญคือ การเป็นชุมชนที่มีการอนุรักษ์ส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมชาวไทยเชื้อสายมอญมานานกว่า 100 ปี และใช้ประเพณีวัฒนธรรมเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและสร้างความสามัคคีของประชาชนในชุมชน ทั้งนี้ ชุมชนเลียบคลองมอญยังเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้และการบริหารจัดการกองทุนชุมชนเมืองในพื้นที่เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

ลักษณะทั่วไปของชุมชน สังคม และวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน

ชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร มีพื้นที่ประมาณ 600 ไร่ โดยมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	ชุมชนสุทธาโกชน์สุนทรอุปถัมภ์
ทิศใต้	ติดกับ	ชุมชนวัดพลมานีย์ ทางรถไฟสายตะวันออก
ทิศตะวันออก	ติดกับ	ชุมชนบ้านทับยาว
ทิศตะวันตก	ติดกับ	ชุมชนสุทธาวาส

ชุมชนเลียบคลองมอญ มีบ้านเรือนจำนวน 179 หลังคาเรือน 264 ครอบครัว ประชากรตามทะเบียนราษฎร์มีจำนวน 737 คน แบ่งตามระดับอายุได้ ดังต่อไปนี้

อายุ 0-10 ปี	จำนวน	124 คน
อายุ 11-75 ปี	จำนวน	491 คน
อายุ 76 ปี ขึ้นไป	จำนวน	122 คน

อาชีพหลักที่สำคัญของประชาชนในชุมชนเลียบคลองมอญคือ การทำนา โดยมีอาชีพเสริมคือ การรับจ้างทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับจ้างทำนาและการรับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมในนิคมอุตสาหกรรมลาดกระบัง ทั้งยังมีประชาชนที่ประกอบอาชีพต่างๆ ไป เช่น รับราชการ ค้าขาย และรับจ้างต่างๆ เป็นต้น โดยแบ่งสัดส่วนอาชีพและรายได้ของประชาชนในชุมชนเลียบคลองมอญได้ ดังต่อไปนี้

เกษตรกรรม	80%	ของจำนวนประชากร
รับจ้างทั่วไป	15%	ของจำนวนประชากร
อาชีพอื่นๆ	5%	ของจำนวนประชากร

โดยมีรายได้เฉลี่ยครัวเรือน (โดยประมาณ) เป็นจำนวนเงิน 70,000 บาท ต่อปี

การก่อสร้างบ้านเรือน

หากเดินทางเข้าไปในชุมชนเลียบคลองมอญโดยถนนเลียบคลองมอญจะพบว่า ในพื้นที่นี้ นิยมสร้างบ้านเรือนโดยเว้นระยะห่างจากกันพอสมควร (ประมาณ 200 เมตร - 1 กิโลเมตร) ซึ่งหากเดินทางต่อไปจนสุดทางอาจเผลอคิดไปได้ว่า ชุมชนแห่งนี้มีบ้านเพียงไม่กี่หลัง เพราะดูเหมือนว่า ในแต่ละอาณาบริเวณนั้น คงจะเป็นที่ตั้งของบ้านเดี่ยวเพียงหลังเดียว แต่ข้อเท็จจริงพบว่า ในแต่ละอาณาบริเวณของบ้านที่มองเห็นจากถนนหลักแต่ละหลังนั้น ด้านข้างหรือด้านหลังจะเป็นชอยเล็ก ๆ ที่สามารถเดินทะลุเข้าไปจนถึงคลองมอญเป็นระยะทางกว่า 200 เมตร ซึ่งภายในแต่ละชอยชอยจะประกอบไปด้วยบ้านอีกหลายหลัง โดยแต่ละหลังจะเป็นบ้านของคนในครอบครัวหรือตระกูลเดียวกัน เนื่องจากชาวไทยเชื้อสายมอญมีค่านิยมในการแต่งลูกเขยหรือลูกสะใภ้เข้ามาอยู่ร่วมในพื้นที่เดียวกัน

นอกจากตำแหน่งในการก่อสร้างบ้านเรือนแล้ว ลักษณะการแบ่งสัดส่วนพื้นที่ใช้สอยภายในอาณาบริเวณบ้านก็มีความคล้ายคลึงกันอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ ในแต่ละอาณาบริเวณจะแบ่งสัดส่วนพื้นที่ใช้สอยออกเป็นชุดๆ โดยในแต่ละชุดจะประกอบไปด้วยตัวบ้านและพื้นที่โล่งขนาดใหญ่รอบตัวบ้าน ซึ่งนอกจากจะใช้เป็นพื้นที่ทำไร่ทำสวนแล้ว บ้านเกือบทุกหลังยังใช้พื้นที่ด้านหลังตัวบ้านชุดเป็นบ่อน้ำกักเก็บน้ำที่สูบหรือวิดจากคลองมอญเข้ามาใช้สอยทำการเกษตร โดยบางบ้านอาจขุดทางน้ำเป็นทางเรือรอบบ้านเชื่อมไปยังคูเก็บเรือ หรือบางบ้านอาจขุดทางน้ำเชื่อมไปยังบ่อเลี้ยงปลาขนาดใหญ่ นอกจากนี้แล้ว บ้านที่ตั้งอยู่ติดริมสองฝั่งคลองนิยมสร้างศาลาท่าน้ำไว้หน้าบ้านเพื่อเป็นที่ขึ้นลงเรือ และใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของคนในบ้าน ซึ่งในช่วงเช้าและช่วงเย็นจะเห็นชาวบ้านพาลูกหลานออกมานั่งเล่นที่ศาลาริมคลองเหล่านี้อยู่เป็นประจำ

ในส่วนของลักษณะการก่อสร้างตัวบ้าน บ้านเรือนส่วนใหญ่ในชุมชนเลียบคลองมอญจะมีโครงสร้างแบบบ้านมอญดั้งเดิม กล่าวคือ ตัวบ้านมีแปลนเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาทรงจั่ว มักยกพื้นบ้านให้สูงกว่าพื้นดินประมาณ 1 - 2 ฟุต กลางตัวบ้านนิยมทำเป็นลานดินขนาดใหญ่ สิ่งสำคัญของบ้านมอญคือ เสาเรือนเอก ซึ่งเป็นเสาหลักในบ้านและเป็นที่ประดิษฐานของผีบ้านผีเรือน จากการสัมภาษณ์เจ้าของบ้านแบบมอญดั้งเดิมพบข้อมูลตรงกันว่า บ้านที่พวกเขาอาศัยอยู่ในปัจจุบันเป็นบ้านที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นบ้านที่มีโครงสร้างดั้งเดิมตามตำราการสร้างบ้านแบบมอญ แต่ปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนวัสดุอุปกรณ์ภายนอกเพื่อเสริมความแข็งแรงและทนทาน

ไปตามยุคสมัย แต่พวกเขาและลูกหลานไม่มีความคิดที่จะดัดแปลงหรือรีดหรือโครงสร้างใหม่ตามบ้านแบบสมัยนิยม เพราะพวกเขาภูมิใจในบ้านแบบมอญที่เป็นเครื่องแสดงถึงชาติพันธุ์ความเป็นมอญของบรรพบุรุษ

แบบแผนทางวัฒนธรรม

ก. ด้านครอบครัวและเครือญาติ

โครงสร้างทางสังคมด้านครอบครัวและเครือญาติของประชาชนในชุมชนเลียบคลองมอญขึ้นอยู่กับค่านิยมและความคิดความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายมอญเป็นสำคัญ กล่าวคือ เมื่อชายหรือหญิงแต่งงานกัน การเลือกที่อยู่อาศัยจะมีทั้งแบบที่ฝ่ายชายไปอยู่กับพ่อแม่ฝ่ายหญิง และฝ่ายหญิงไปอยู่กับพ่อแม่ของฝ่ายชาย โดยมีการนับญาติทั้งสองฝ่าย แต่การนับถือผีบรรพบุรุษต้องนับถือผีทางฝ่ายเจ้าของบ้านเท่านั้น กล่าวคือ ใครแต่งเข้าบ้านไหนหรือไปอาศัยอยู่ในอาณาบริเวณของบ้านใคร คู่บ่าวสาวนั้นๆ ต้องเปลี่ยนไปนับถือผีบรรพบุรุษของเจ้าบ้าน ส่งผลให้ในสมัยก่อนการแต่งงานข้ามเชื้อชาติไม่เป็นที่นิยมนัก ต่างจากในปัจจุบันที่มีการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์เป็นจำนวนมาก ซึ่งล้วนแต่ส่งผลต่อค่านิยมและความคิดความเชื่อในเรื่องการนับถือผีประจำตระกูลของชาวไทยเชื้อสายมอญ เพราะเมื่อหนุ่มสาวชาวไทยเชื้อสายมอญแต่งงานกับคนไทยแท้หรือคนไทยเชื้อสายอื่นแล้วย้ายออกไปจากบ้านของตน ก็จะไม่มีการไหว้ผีบรรพบุรุษอีกต่อไป ทำให้ในปัจจุบันชาวไทยเชื้อสายมอญบางส่วนยังมีค่านิยมในการแต่งงานกับชาวมอญด้วยกันและนิยมแต่งเซยหรือสะใภ้เข้ามาอยู่ในบ้านเพื่อรักษาและสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งความคิดความเชื่อในการนับถือและการเซ่นผีไหว้ผีบรรพบุรุษเพื่อดำรงรักษาความเป็นมอญต่อไป

ตามปกติแล้ว เมื่อคู่สามีภรรยาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีพอสมควรก็มักจะแยกครอบครัวและแยกบ้าน ซึ่งประชาชนในชุมชนเลียบคลองมอญนั้นนิยมสร้างบ้านใหม่อยู่ในละแวกเดิมหรือในอาณาบริเวณเดียวกันกับบ้านของพ่อแม่หรือญาติพี่น้องในตระกูลเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น บ้านของปราชญ์ชาวบ้าน คุณชาย จ้อยชู ภายใต้อาคารไปด้วยบ้านจำนวน 4 หลัง เป็นบ้านหลังที่คุณตาและภรรยาอาศัยอยู่ 1 หลัง หลังถัดไปทางซ้ายมือเป็นบ้านของลูกชายที่แต่งงานแล้วเข้ามาอยู่ในบ้าน อีกสองหลังทางขวามือเป็นบ้านของลูกสาวที่แต่งงานแล้วเข้ามาอยู่ในบ้าน โดยทั้งลูกชายและลูกสะใภ้เป็นคนไทยภาคใต้ ซึ่งเมื่อแต่งงานเข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณบ้านของชาวไทยเชื้อสาย

มอญแล้วก็ต้องนับถือผีบรรพบุรุษประจำตระกูลจ้อยชู้ หรือครอบครัวของคุณลำดวน ศิริใหญ่ที่ภายในประกอบไปด้วยสองครอบครัวในบ้านหลังเดียวกัน คือ ครอบครัวศิริใหญ่และครอบครัวของลูกสาวคนโตที่แต่งงานกับลูกเขยคนไทย เนื่องจากครอบครัวนี้ไม่มีลูกชายจึงแต่งลูกเขยเข้ามาเป็นหัวหน้าครอบครัวเพื่อสืบทอดอาชีพเกษตรกรรมของบรรพบุรุษต่อไป

ค่านิยมในการแต่งงานกับชาวมอญด้วยกันและการแต่งลูกเขยหรือลูกสะใภ้เข้าบ้านที่มีมาแต่ดั้งเดิมนี่ ส่งผลให้โครงสร้างทางสังคมของชุมชนเลียบคลองมอญเป็นโครงสร้างความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่แน่นแฟ้น อันเกิดจากการสร้างครอบครัวแบบขยายอยู่ภายในชุมชนเดียวกัน เห็นได้จากนามสกุลของประชาชนในชุมชนเลียบคลองมอญ โดยส่วนใหญ่จะเป็นนามสกุลเดียวกัน เพราะมีความผูกพันทางสายเลือดเกี่ยวดองกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ

ในระดับสังคมที่ใหญ่ขึ้นมากกว่ากลุ่มเครือญาติ วัดและพระสงฆ์จัดเป็นสถาบันสำคัญของชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญเกือบทุกแห่ง ด้วยชาวมอญนั้นมียุทธศาสตร์เรื่องความมั่นคงและศรัทธาอย่างแรงกล้าในพระพุทธศาสนา ดังนั้นลูกผู้ชายทุกคนเมื่ออายุครบบวชจะต้อง “บวชเรียน” โดยประธานชุมชน เล่าว่า “ปัจจุบันชุมชนเรายังสนับสนุนให้ลูกหลานบวชเรียนกันอยู่ มีการบรรพชาสามเณรฤดูร้อน และในงานศพก็ยังนิยมให้ลูกหลานบวชหน้าไฟ พระสงฆ์ในวัด (สุทธาโกชน) เกือบทั้งหมดก็เป็นลูกหลานของญาติโยมในชุมชน เพราะมีเงื่อนไขว่าพระภิกษุสามเณรที่จะได้รับอนุญาตให้จำพรรษาในวัดจะต้องเป็นชาวไทยเชื้อสายมอญในพื้นที่เท่านั้น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างวัดและชาวบ้านเป็นไปอย่างแน่นแฟ้น” (สัมภาษณ์ 4 มกราคม 2555)

ข. ด้านการปกครอง

ชุมชนเลียบคลองมอญใช้วิธีการปกครองโดยระบบเครือญาติ เนื่องจากในชุมชนแห่งนี้ชาวบ้านมีความสนิทสนมและรู้จักคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี ดังนั้นเมื่อมีปัญหาหรือความขัดแย้งต่างๆ เกิดขึ้นในชุมชน จึงไม่จำเป็นต้องอาศัยตำรวจแต่อย่างใด เพราะประธานชุมชนและผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชนสามารถไกลเกลี่ยปัญหาต่างๆ ได้เป็นอย่างดี “สมมติว่า คุณหอมซึ่งเป็นคนของบ้านนี้มีเรื่องเราไปหาป่าของคุณหอมให้ป่าเรียกมาด่ามาตักเตือนได้เลย เราใช้ระบบเครือญาติ” (รามาญ สาระพันธ์, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2555)

วิธีการแก้ปัญหาภายในชุมชนเลียบคลองมอญมีหลายระดับขึ้นอยู่กับความร้ายแรงของปัญหา เริ่มจากประธานชุมชนหรือผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชนเรียกผู้ก่อเหตุมาว่ากล่าวตักเตือนเป็นขั้นแรก แต่ถ้ายังไม่ได้ผลจะใช้วิธีป่าวประกาศในที่สาธารณะ (ประจาน) ยกตัวอย่างเช่น ปัญหาเรื่องยาเสพติด “ปัญหาเสพติดมีเข้ามาในชุมชนตั้งแต่ปี 2546 แต่เราก็ร่วมมือกับทางราชการปราบปรามไปได้มาก แต่ปัจจุบันก็ยังมีหลงเหลืออยู่บ้าน ซึ่งผมกับกรรมการชุมชนรู้เป้าหมายอยู่แล้ว เป็นคนมอญในชุมชนนี้แหละ เวลาเจอกันในวงน้ำชาผมก็เข้าไปประกบแล้วก็ด่ามัน เป็นต้นว่า ตกลงไ้รถทะเบียน 55 (ทะเบียนรถของคนจากภายนอกที่เข้ามาซื้อยาเสพติด) นี่มึงรู้จักไหม ใจคนขายมันก็บอกว่า ผมไม่รู้ ผมอยู่บ้านทุกวัน ผมก็บอกว่า มึงนั่นแหละตัวรู้ ภูถามมัน มันบอกมันมาซื้อยาจากมึงนั่นแหละ มึงจะมาเถียงกูทำไม มึงต้องหยุด คือ ผมจะด่ามันต่อหน้าคนเยอะๆ นั่นแหละ ให้สังคมประจานมัน” พฤติกรรมที่ไม่ดีก็จะหายไป ถ้ากลับมาใหม่ ประธานชุมชนก็จะทำอีกจนพฤติกรรมเหล่านี้ค่อยๆ หายไปจากชุมชน (รามาญ สาระพันธ์, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2555) แต่ถ้าวิธีการเหล่านี้ไม่ได้ผล กล่าวคือ เดือนครั้งที่ 1 ก็แล้ว เดือนครั้งที่ 2 คือ ป่าวประกาศในที่ประชุมชนก็แล้ว หากยังมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมที่ส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของประชาชนในชุมชน ชาวชุมชนแห่งนี้ก็เคารพในกฎหมายของประเทศไทยและพร้อมจะให้ความร่วมมือกับหน่วยงานราชการเพื่อดำเนินการตามกฎหมาย

ค. ด้านการศึกษา

ชาวไทยเชื้อสายมอญในอดีต (อายุประมาณ 40 ปีขึ้นไปในปัจจุบัน) มักจะได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษาภาคบังคับ คือ จบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากนั้นจะออกจากโรงเรียนมาช่วยครอบครัวทำการเกษตร แต่ในปัจจุบันคนรุ่นใหม่มีโอกาสทางการศึกษามากขึ้น โดยมีโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ของชุมชน คือ โรงเรียนวัดสุทธาโกชน เป็นโรงเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 -6 และเมื่อจบจากศึกษาขั้นต้นจากโรงเรียนแห่งนี้แล้ว ผู้ปกครองมักส่งลูกหลานออกไปเรียนโรงเรียนต่างๆ ในพื้นที่ใกล้เคียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนพรตพิทยพยัตซึ่งเป็นโรงเรียนที่เปิดสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ตั้งอยู่ห่างจากชุมชนเลียบคลองมอญออกไปเพียง 6 กิโลเมตร

ง. ด้านศาสนาและความเชื่อ

ชาวมอญมีความเชื่อที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์อยู่ 2 ลักษณะ คือ การเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนากับการนับถือผีโดยเฉพาะผีบรรพบุรุษ ความเชื่อเหล่านี้จะเห็นได้จากระเบียบข้อห้ามประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ ในวิถีชีวิตของชาวมอญ ซึ่งในบางพิธีกรรมจะเห็นว่าชาวบ้านให้ความสำคัญเกี่ยวข้องกับทั้งสองความเชื่อเข้าด้วยกัน ด้านพุทธศาสนา ชาวมอญยอมรับนับถือศาสนาพุทธแบบเถรวาทมาช้านาน นับตั้งแต่อาณาจักรสุธรรมวดีหรือสะเทิม ซึ่งเป็นอาณาจักรแห่งแรกของชาวมอญ ชาวมอญนับถือศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัดมาจนถึงปัจจุบัน มีข้อปฏิบัติเกี่ยวกับศาสนาอยู่มากมาย เช่น ห้ามผู้หญิงมีรอบเดือนเข้าในพระอุโบสถ มีการฟังเทศน์ สวดมนต์ ปฏิบัติธรรมในวันพระ และเมื่อถึงวันสำคัญในเทศกาลต่างๆ ชาวมอญจะพากันไปทำบุญที่วัดอย่างพร้อมเพรียง นิยมบริจาคเงินและสิ่งของให้แก่วัด เพราะมีความเชื่อมั่นว่า การทำบุญอุทิศเพื่อศาสนานั้นจะเป็นผลานิสงส์ส่งให้วิญญาณไปสู่สวรรค์

ในส่วนของความเชื่อเรื่องการนับถือผี ชาวมอญนับถือผีอย่างเหนียวแน่น โดยในโลกทัศน์ของชาวมอญผีจะแบ่งออกเป็นผีดีและผีร้าย ผีดีจะคอยให้ความช่วยเหลือในเรื่องเดือดร้อนต่างๆ ให้ความคุ้มครองรักษาและในขณะเดียวกันก็อาจให้โทษ หากได้รับการกระทำที่ไม่พึงพอใจ อันแสดงถึงการไม่เคารพ การลบหลู่ดูหมิ่น ชาวมอญจึงต้องมีพิธีการเช่นไหว้ หรือพิธีกรรมต่างๆ เพื่อแสดงเคารพบูชาหรือเพื่อขอขมาลาโทษอยู่เสมอ (ชมรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย-รามัญ, 2547)

คนมอญโดยทั่วไปจะมีผีประจำตระกูลหลายอย่าง เช่น ผีมะพร้าว ผีผ้า ผีกระบอกลไม้ไผ่ ผีงู ผีเต่า ผีไก่ และผีข้าวเหนียว เป็นต้น แต่สำหรับชาวไทยเชื้อสายมอญในชุมชนเลียบคลองมอญส่วนใหญ่จะนับถือผีเต่า รองมาเป็นผีไก่ ประชาชนชุมชนเล่าว่า (ฉาย จ้อยชู, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2555) “ตระกูลผมนับถือผีเต่า ถ้าเกิดว่าผีบ้านผีเรือนเขาอยากกิน เขา (เต่า) ขึ้นมาให้ดูนะ เข้ามาถึงในบ้าน ถ้าเราไม่อยากฆ่าเขามาแกง เราก็บอกว่า สะอึๆ แปลว่า เหม็นเน่าๆ แล้วเราก็โยนทิ้งไป แต่ถ้าเขา (เต่า) ขึ้นมาก็ก็ต้องทำแล้ว เพราะเชื่อกันว่า ถ้าให้ไปหรือเจอแล้วไม่ทำตามนั้น คนในบ้านจะเจ็บป่วยไม่สบาย วิธีทำคือ เอามาทำแกงหรือทำยำ ส่วนมากจะเอามายำนำมาวางไว้ที่เสาดอก จากนั้นต้องเซ่นไหว้ด้วยการจตุรพักกลางแจ้งบอกผีบ้านผีเรือน เสร็จแล้วใครจะนำไปรับประทานต่อก็ได้ แต่บ้านเราไม่มีใครกิน บางบ้านเขาก็กินกัน ครั้งสุดท้ายที่ทำพิธีเช่นเมื่อประมาณ 10 ปีที่แล้ว”

อีกความเชื่อเรื่องผีที่มีส่วนสำคัญในการดำรงรักษาไว้ซึ่งความเป็นมอญคือ เรื่อง “ผ้าผี” ด้วยความที่ชาวไทยเชื้อสายมอญในชุมชนเลียบคลองมอญยังคงนับถือผีบ้านผีเรือนอยู่ถึงร้อยละ 80 โดยเป็นการสืบทอดการถือผีต่อๆ กันมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งบุตรชายคนโตของตระกูลจะเป็นผู้สืบทอดผ้าผี โดยจะมีการรับมอบแหวนผี เป็นแหวนทองหัวพลอยแดง และผ้าผีซึ่งเป็นผ้าถุงและเสื้อแบบมอญทั้งของชายและหญิง อาจประกอบด้วยเสื้อผ้าและเครื่องประดับที่มีคุณค่าของผู้ชาย ผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวของบ้าน โดยจะเก็บไว้ที่บนเสาดอก ห้วนอน หรือหิ้งสูงซึ่งผู้สืบทอดต้องคอยดูแลไม่ให้ชำรุดเสียหาย ประธานชุมชน (รามัญ สารพันธ์, สัมภาษณ์, 4 มกราคม 255) เล่าถึงประวัติการเก็บรักษาผ้าผีของตระกูลตนเองว่า “เรื่องผ้าผีทุกบ้านต้องมีผ้าผี อาจเป็นผ้าขาวม้า ไส้รัง เสื้อ แหวน แหวนพลอยแดงหรืออะไรแบบนี้ แล้วเขาจะเก็บไว้ที่เสาดอก เสาดอก เสาดอก เสาดอก ไม้สูงๆ หรือบางคนอาจไว้ที่ห้วนอน เก็บให้พ้นมือเด็กและห้ามเด็กไปยุ่ง ของบ้านผมก็มี พี่ชายผมรับไว้ พี่ชายเขาไม่ให้ใครดูตอนนี้เขาตายแล้วผมเป็นคนรับยังไม่ได้ดูว่ามีอะไรบ้าง แต่ตามปกติปีสองปีต้องมาเปิดดูซักครั้งนึง เพื่อดูว่ามีสัตว์ต่างๆ เช่น มด มอด ปลวกมากัดกินเสื้อผ้าหรือไม่ ถ้ามีต้องทำพิธีเปลี่ยนผ้า เขาเชื่อกันว่าเป็นเสื้อผ้าผีบรรพบุรุษ ลูกหลานต้องดูแล แต่ผ้านั้นจะไม่ได้มีกันทุกบ้าน เพราะแต่ละตระกูลจะมีเพียง 1 ชุดเท่านั้น ขึ้นอยู่กับว่าบ้านไหนลูกชายคนโตคนไหนเป็นคนรับผ้าผีของฝ่ายไหนไปเก็บรักษาไว้ อย่างครอบครัวคุณลุงสมคิด เป็นเขยแต่งเข้า แต่ถ้าวันหนึ่งตระกูลปุยอรุณที่อยู่ทีลากอไปไม่มีใครรับผ้าผี ลุงคิดก็ต้องไปรับ แต่ถ้าบางบ้านหรือใครไม่รับผ้าผีก็แปลว่า เขาสิ้นชาติพันธุ์ตัวเองไป ความเป็นมอญของตระกูลได้ล้มสลายไปแล้ว”

นอกจากนั้น การนับถือผีบรรพบุรุษของชาวไทยเชื้อสายมอญยังมีข้อห้ามข้อปฏิบัติที่สมาชิกในสายตระกูลต้องยึดถืออย่างเคร่งครัด มิฉะนั้นผีอาจจะลงโทษคนใดคนหนึ่งให้เจ็บป่วยหรือมีอันเป็นไปต่างๆ นานา และอาจถึงตายได้ เป็นต้นว่า ห้ามสามีภรรยาออกตระกูลมาร่วมหลับนอนกันบนเรือน ยกเว้นลูกเท่านั้น ห้ามหญิงมีครรภ์ออกตระกูลมานอนบนเรือนยกเว้นลูก “บ้านมอญเขาจะห้ามผู้หญิงตั้งครรภ์หรือคู่สามีภรรยาตระกูลอื่นมานอน ตระกูลเดียวกันไม่เป็นไร ถ้าตระกูลอื่นมานอนผีบ้านผีเรือนจะไม่ชอบ อาจถึงขั้นมีอันเป็นไป หรือเจ้าของบ้านอาจไม่สบายหรือทำมาหากินไม่ขึ้น ทุกวันก็ยังคงเป็นเรื่องที่เคารพนับถือกันอยู่” (ฉาย จ้อยชู, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2555) และหากเมื่อมีคนในตระกูลตายหรือท้องในปีนั้น ห้ามคนในตระกูลจัดงานพิธีต่างๆ เช่น โคนจุก แต่งงาน บวช หรือแม้กระทั่งเลี้ยงผี ห้ามนำพวงมาลัยเข้าบ้าน หากจะนำเข้ามา

ต้องไหว้บอกผีบ้านผีเรือนก่อน ห้ามเล่นตุ๊กตาคน ช้าง ม้า เข้าบ้านเพราะเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของผีบ้านผีเรือน แม้แต่รูปวาดคนก็นำเข้าบ้านไม่ได้ ในปีหนึ่งๆ คนในตระกูลจะจัดงานกินหนึ่งครั้งไม่ได้ เช่น ถ้ามีการจัดงานแต่งงานแล้ว จะจัดงานบวช โขนจุก รำผีอีกไม่ได้ ต้องรอไปจัดปีหน้าหรือจัดงานร่วมกันในวันเดิวนั้นเลย เช่น โขนจุกเข้า แต่งงานเย็น ในกรณีของผู้ที่ต้องการจะแต่งงานสามารถทำได้ โดยหลีกเลี่ยงการจัดพิธีตามประเพณี และมาอยู่ร่วมกันเฉยๆ โดยสมมติให้เจ้าบ่าวเป็นลูกจ้าง และให้ญาติฝ่ายเจ้าสาวตะโกนว่าลูกจ้างมาแล้ว

เกี่ยวกับเรื่องการทำผิดหรือละเมิดข้อห้าม เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น (ทัศนีย์ ศิริใหญ่, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2555) เล่าถึงประสบการณ์ของครอบครัวเธอว่า “อย่างเรื่องตุ๊กตาก็เล่นไม่ได้ ตุ๊กตาคคน ช้าง ม้า ไม่เล่น เขาถือกันมาแต่โบราณว่า ถ้าจับจะมีอันเป็นไป หรือจะป่วย หรือแม้กระทั่งบางครั้ง พ่อแม่เป็นผู้จับโดนตุ๊กตาเข้าด้วยความไม่รู้ ก็อาจจะส่งผลถึงลูกหลานในครอบครัว ถ้าไปรับฝากหรือจับโดน เราต้องมาจตุตฐบอกร การจตุตฐบอผีบ้านผีเรือนหรือผีบรรพบุรุษ คือ การจตุตฐบกลางแจ้งบอกผีต้นตระกูลเราที่อยู่พระประแดงว่าเราไม่รู้ พอทำปู้บอาการต่างๆ ก็จะหายไปทันที” ถึงแม้ว่าระบบความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษของชาวไทยเชื้อสายมอญจะมีข้อปฏิบัติและข้อห้ามมากมาย แต่ชาวไทยเชื้อสายมอญในพื้นที่นี้ก็ยังคงถือว่าความคิดความเชื่อที่ส่งต่อกันมาจากบรรพบุรุษเป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การยึดถือปฏิบัติ โดยยังถือเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิตมาจนถึงปัจจุบันนี้

จ. ศูนย์กลางหมู่บ้าน

วัดสุทธาโกชน

วัดสุทธาโกชน ตั้งอยู่ริมคลองลำปลาทิว ฝั่งตะวันออก เลขที่ 132 ในท้องที่หมู่ที่ 7 แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ต่อมาจำนวนบ้านเรือนราษฎรที่มาอยู่ถาวรหนาแน่นขึ้น เจ้าจอมมารดากลิ่น (ชอนกลิ่น) เจ้าจอมในรัชกาลที่ 4 ธิดาพระยาดำรงราชพลชั้น (จ้อย คชเสนี) ที่ได้ลาออกจากพระบรมมหาราชวังมาอยู่กับโอรสภายนอก ท่านชอบเดินทางไปตามหัวเมืองเพื่อสูดอากาศบริสุทธิ์อยู่เนืองๆ รวมทั้งย่านลาดกระบัง ท่านได้คิดสร้างวัดขึ้น เพื่อเป็นศูนย์กลางของชุมชนใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาทำบุญกุศลตามปกติวิสัยของชาวมอญ

วัดสุทธาโกชน เดิมชื่อว่า วัดสุทธาวาส แต่ชาวบ้านนิยม เรียกว่า “วัดมอญ” ตั้งอยู่ริมคลองทับยาว (คลองมอญ) ฝั่งทิศเหนือ ซึ่งเป็นทางแยกจากคลองลำปลาทิวด้านตะวันออกลึกเข้าไป

ประมาณ 20 เส้น มีเนื้อที่ตามใบพระราชทานวิสุงคามสีมา โดยยาว 19 วา กว้าง 12 วา ใบพระราชทานวิสุงคามสีมา ลงวันที่ 21 พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก 133 พ.ศ.2437 ต่อมาในปี พ.ศ.2455 ท่านจึงได้ร่วมกับมรรคนายกฮืด ไชยบุตร และพระมหาอ่อน มหาภคยาโณ เจ้าอาวาส ทำการย้ายวัดมาตั้งบริเวณปากคลองมอญฝั่งเหนือและอยู่ฝั่งตะวันออกของคลองลำปลาทิว เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “วัดสุทธาโกชน” ซึ่งท่านเจ้าจอมมารดาภินได้ให้ความเมตตาอุปการะวัดสุทธาโกชนตลอดมา ด้วยการมาทำบุญทอดกฐินเป็นประจำทุกปีตลอดอายุขัยของท่านเป็นที่ดินซึ่งราษฎรร่วมกับเจ้าจอมมารดาภินร่วมกันยกให้เป็นวัด ตามประวัติซึ่งสมิงธูไชยะ (อาจ เพ็ชรน้อย) นายกองนาเจ้าจอมมารดาภิน เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่เล่าไว้ว่า “ครั้งแรกวัดนี้พระอาจารย์อุ่มมาอยู่รักษาดูแล ต่อมาพระอาจารย์บุญมีกับพระภิกษุพร้อมมาอยู่ชั่วคราว และต่อมา ได้มีราษฎรร้องเรียนเจ้าจอมมารดาภินเพื่อขอให้หาพระรูปใหม่มาปกครอง เจ้าจอมมารดาภินจึงพร้อมด้วยสมิงธูไชยะได้ไปนิมนต์พระมหาอ่อน มหาภคยาโณ เปรียญ 3 ประโยครามัญ โดยขอจากท่านเจ้าคุณพระคุณวงษ์ (จู) วัดปรมย์ยิกาวาส อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส สมัยนั้นพื้นที่ของวัดตั้งอยู่ในตำบลคลองประทีพทุ่งแสนแสบ ต่อมาพระมหาอ่อนและเจ้าจอมมารดาภินได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตย้ายวัดไปสร้างยังสถานที่แห่งใหม่ ได้ทำการรื้อถอนกุฏิ พระอุโบสถ ย้ายไปสร้างที่สามแยกปากคลองมอญ ฝั่งเหนือติดต่อริมคลองลำประทีพฝั่งตะวันออก เมื่อปีชวด พ.ศ.2455 ซึ่งมีคนายกฮืด ชัยนุช เป็นหัวหน้าดำเนินงาน และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 18 เมษายน รัตนโกสินทรศก 135 พ.ศ.2459 เจ้าจอมมารดาภินพร้อมด้วยญาติและราษฎรย่านใกล้เคียงได้ทำการทอดกฐินทุกปีตลอดจนสิ้นอายุไขของท่าน” ต่อมาลูกหลานของท่านได้รับเป็นโยมอุปฐากสืบมา

เนื่องจากวัดสุทธาโกชนเป็นวัดเก่าแก่ที่ถือเป็นแหล่งรวบรวมศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชนมอญในอดีตจนถึงปัจจุบันและยังคงดำรงรักษาไว้ซึ่งเป็นชุมชนที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และเป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของสำนักงานเขตลาดกระบัง อันประกอบไปด้วยการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ ซึ่งเป็นประเพณีที่มีหนึ่งเดียวในกรุงเทพมหานคร การนำเสนอประวัติศาสตร์ของชุมชน การเป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของสำนักงานเขตลาดกระบัง การเป็นศูนย์รวมวัฒนธรรมประเพณีมอญ การเป็นศูนย์รวบรวมเรื่องดั้งเดิมประเภทต่างๆ ของท้องถิ่น การเป็นที่จัดเก็บโบราณสถานโบราณวัตถุที่สำคัญและควรค่าแก่การศึกษา ทั้งยังเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจให้กับประชาชนในชุมชนและบุคคลภายนอกอีกด้วย

โรงเรียนวัดสุทธาโกชน์

โรงเรียนวัดสุทธาโกชน์ เดิมชื่อโรงเรียนประชาบาล ตำบลทับยาว 3 (วัดสุทธาโกชน์) ตั้งอยู่ริมคลองลำปลาทิวฝั่งตะวันออก บริเวณปากคลองมอญ อยู่ในอาณาเขตของวัดสุทธาโกชน์ ซึ่งแต่เดิมเป็นตำหนักของเจ้าจอมมารดากลิ่น พระสนมเอกในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ที่แรกเริ่มได้พระราชทานให้ก่อตั้งเป็นวัดสุทธาโกชน์ ต่อมาเมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2437 ได้ก่อตั้งเป็นโรงเรียนและเปิดสอนอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2476 โดยเป็นโรงเรียนในสังกัดกระทรวงธรรมการ โดยมีนายจำรัส นุชนาฎ เป็นครูใหญ่ นายรส พูลสุวรรณและนายบุญมา พรหมโมเป็นครูน้อย โดยอาศัยศาลากการเปรียญของวัดสุทธาโกชน์เป็นสถานที่เรียน ต่อมาประชาชนในพื้นที่ได้ร่วมกับทางอำเภอลาดกระบังสร้างอาคารเรียนขึ้น เป็นอาคารไม้ หลังคามุงสังกะสี นับเป็นอาคารเรียนหลังแรก และในปีพ.ศ.2495 กระทรวงศึกษาธิการได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนวัดสุทธาโกชน์นับตั้งแต่นั้นมา

ปัจจุบันโรงเรียนวัดสุทธาโกชน์ ตั้งอยู่เลขที่ 129 หมู่ที่ 7 ถนนฉลองกรุง แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร 10520 สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยมีพื้นที่เดิมซึ่งเป็นพื้นที่ของวัดสุทธาโกชน์จำนวน 4 ไร่ 77 ตารางวา ต่อมาคุณแม่หนู มรรคดวงแก้ว ได้มอบที่ดินซึ่งอยู่ติดกับวัดให้กรุงเทพมหานครอีก 6 ไร่ 40 ตารางวา รวมเป็นพื้นที่ทั้งหมด 10 ไร่ 1 งาน 17 ตารางวา และโรงเรียนวัดสุทธาโกชน์ได้ผ่านการประเมินให้เป็นโรงเรียนที่มีผู้อำนวยการเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2544 โดยมีวิสัยทัศน์ในการเป็นสถานศึกษาที่บริหารและจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ ได้มาตรฐานด้านความรู้และคุณธรรมจริยธรรม โดยประชาชนมีส่วนร่วม ส่วนพันธกิจของโรงเรียนวัดสุทธาโกชน์ ได้แก่ 1) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีศักยภาพทุกด้าน ทั้งปัญญา อารมณ์และร่างกาย 2) จัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนใช้เทคโนโลยีเพื่อการค้นหาความรู้และการสื่อสาร 3) จัดกิจกรรมให้นักเรียนเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ถูกต้อง 4) จัดกิจกรรมให้ตระหนักในคุณค่า และสืบสานวัฒนธรรมและประเพณีไทย 5) จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมภูมิปัญญาไทย 6) จัดกิจกรรมสร้างเสริมให้นักเรียนมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี 7) จัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมปัจจุบันโรงเรียนวัดสุทธาโกชน์ เปิดสอนในระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 โดยมีเด็กนักเรียนจากชุมชนเลียบบคลองมอญและพื้นที่ใกล้เคียงเข้ารับการศึกษา

ที่ทำการหมู่ 6 ชุมชนเลียบคลองมอญ

ที่ทำการหมู่ 6 ชุมชนเลียบคลองมอญ คือ บ้านของประธานชุมชน ว่าที่ รต.รามัญ สาระพันธ์ ซึ่งถือเป็นจุดศูนย์รวมทุกๆ กิจกรรมทางสังคมของชุมชนเลียบคลองมอญแห่งนี้ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมที่ริเริ่มโดยชุมชนหรือกิจกรรมที่จัดตั้งโดยรัฐ เช่น เป็นสถานที่ตรวจสุขภาพโดยเจ้าหน้าที่พยาบาลจากโรงพยาบาลลาดกระบัง เป็นสถานที่จัดกิจกรรมงานบุญและงานสังสรรค์ต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น งานทำบุญกลางคลอง งานวันเด็ก ที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี รวมถึงการเป็นศูนย์กลางการประชุม ทั้งการประชุมของคณะกรรมการชุมชนหรือการประชุมของกลุ่มเยาวชนเลียบคลองมอญ เป็นต้น

ชมรมน้ำชาใต้ต้นมะขาม

ทุกวันเวลาประมาณบ่ายสามโมง หน้าปากซอยเข้าที่ทำการหมู่ 6 ซึ่งชาวบ้านจะรู้จักกันในชื่อ “กึ่งกลางคลอง” หรือ “ชมรมน้ำชาใต้ต้นมะขาม” กลุ่มชาวไทยเชื้อสายมอญอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน (50 ปีขึ้นไป) ประมาณ 8-12 คน จะสลับเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาจับกลุ่มดื่มน้ำชายามบ่าย โดยสมาชิกที่มาพบปะสังสรรค์กันในวงน้ำชาแห่งนี้ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย แต่ก็ไม่ได้มีข้อกำหนดห้ามไม่ให้เพศหญิงเข้ามามีส่วนร่วมในวงสนทนาแต่อย่างใด สมาชิกส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มาร่วมวงอยู่ประจำและเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านที่ทุกคนรู้จักคุ้นเคยเป็นอย่างดี โดยเรื่องที่สมาชิกในวงจะยกขึ้นมาพูดคุยหรือวิพากษ์วิจารณ์กันมีตั้งแต่เรื่องเล็กๆ น้อยๆ ในชุมชน เรื่องความเป็นอยู่ทั่วไป เรื่องข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์ เรื่องรายการวิทยุโทรทัศน์ เรื่องสังคม วัฒนธรรม การเมือง สมาชิกในวงสนทนาจะใช้ทั้งภาษาไทยและภาษามอญสลับสับเปลี่ยนกันไปมา แล้วแต่ว่ามีใครพูดภาษาอะไรขึ้นมา เป็นที่สนุกสนานกันอยู่ทุกวัน เพราะมักจะมีการหยอกล้อ พูดคุยขำขัน และแซวกันไปมาอยู่เสมอ

ภาคผนวก จ

ประวัติความเป็นมาของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ประวัติความเป็นมาของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ

ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ คือ กิจกรรมตักบาตรเทโวโรหณะตามความเชื่อทางพุทธศาสนา เกิดขึ้นโดยประชาชนชาวไทยเชื้อสายมอญในชุมชนเลียบคลองมอญและประชาชนในละแวกใกล้เคียง เข้าร่วมกับวัดสุทธาโกชน์ ซึ่งประกอบด้วยเจ้าอาวาส คณะกรรมการวัด และคณะกรรมการชุมชน การจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเริ่มขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ.2437 โดยมีวัดสุทธาโกชน์เป็นศูนย์กลางและศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ในอดีตการดำเนินการจัดงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเป็นไปตามหลักประเพณีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนโดยจะกระทำกันในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 คือ หลังจากวันออกพรรษาแล้วหนึ่งวัน ภายใต้ความคิดความเชื่อทางศาสนา กล่าวคือ คำว่า “เทโว” ย่อมาจาก “เทโวโรหณะ” แปลว่า การเสด็จลงจากเทวโลก การตักบาตรเทโวโรหณะเป็นเสมือนการระลึกถึงวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากการโปรดพระพุทธมารดาในเทวโลกและจำพรรษาอยู่ ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นเวลา 1 พรรษา เมื่อออกพรรษาแล้วพระองค์จึงเสด็จกลับมายังโลกมนุษย์มาประทับ ณ เมืองสังกัสสะ ครั้งนั้น บรรดาพุทธศาสนิกชนผู้มีความศรัทธาเลื่อมใสเมื่อทราบข่าวการเสด็จกลับมาของพระพุทธองค์ต่างพร้อมใจกันมารอตักบาตรรับเสด็จกันอย่างเนืองแน่นจนกลายเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา

ในส่วนของงานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชาวชุมชนเลียบคลองมอญนั้นมีความคล้ายคลึงกับการจัดงานตักบาตรเทโวโรหณะที่จัดขึ้นภายหลังเทศกาลออกพรรษาของวัดและชุมชนต่างๆ ในประเทศไทย บางพื้นที่เรียกว่าประเพณีตักบาตรพระร้อย มีจุดประสงค์เพื่อทำนุบำรุงและสืบทอดพระพุทธศาสนา รวมถึงการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวของประชาชนในชุมชน โดยมีสิ่งที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ คือ รูปแบบจัดกิจกรรมตักบาตรพระร้อยที่ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศ ที่ตั้งของชุมชน และวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนนั้นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนริมน้ำที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์พิเศษแตกต่างออกไปด้วยการตักบาตรพระร้อย “ทางเรือ” นั้นเป็นเพราะวิถีชีวิตของประชาชนที่ผูกพันกับสายน้ำโดยมีเรือเป็นพาหนะหลักในการดำรงชีวิต ในอดีตชุมชนริมน้ำเกือบทุกแห่งในประเทศไทย โดยเฉพาะในลุ่มแม่น้ำภาคกลางและกรุงเทพมหานครจึงปรากฏรูปแบบการตักบาตรพระร้อยทางเรือให้พบเห็นอยู่มาก แต่ความเจริญก้าวหน้าทางการคมนาคมโดยการสร้างถนนได้ทำให้การคมนาคมทางน้ำลดความสำคัญลง

ไป ส่งผลต่อบทบาทของแม่น้ำและเรือในวิถีชีวิตของประชาชนชาวน้ำลดน้อยลงตามไปด้วย นั่นเพราะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ รูปแบบความสัมพันธ์ และการปะทะสังสรรค์ทางสังคมระหว่างกันของสิ่งต่างๆ ในโครงสร้างสังคม รวมทั้งความสัมพันธ์กับปัจจัยที่ไม่ใช่ทางสังคมด้วย เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องหรือส่งผลต่อวิถีชีวิต สถานภาพ บทบาทหน้าที่ ระเบียบแบบแผน ค่านิยม รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน

หากแต่ยังมีชุมชนเลียบคลองมอญเพียงแห่งเดียวในกรุงเทพมหานครที่ยังคงดำรงรักษาและสืบทอดประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือซึ่งเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำไว้ได้ด้วยความร่วมมือร่วมใจของประชาชนในชุมชน เป็นเวลากว่า 117 ปีแล้ว ที่ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือของชุมชนเลียบคลองมอญถูกจัดขึ้นอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญแห่งนี้ โดยงานประเพณีจะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ณ บริเวณริมสองฝั่งคลองลำปลาทิว หน้าวัดสุทธาโภชน์ โดยมีกำหนดการที่แน่นอน คือ วันอาทิตย์แรกหลังวันออกพรรษา เพราะวันอาทิตย์เป็นวันที่ประชาชนส่วนใหญ่ว่างเว้นจากการงาน การเรียน และกิจกรรมต่างๆ งานประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือจัดขึ้น ณ บริเวณริมสองฝั่งคลองลำปลาทิว หน้าวัดสุทธาโภชน์ โดยมีกำหนดการจัดงาน 3 ช่วงเวลา ดังนี้

ช่วงเช้า เริ่มตั้งแต่เวลา 7.00 น. ประชาชนในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง รวมทั้งประชาชนทั่วไปจากภายนอกจะทยอยเดินทางเข้ามาจับจองพื้นที่ริมสองฝั่งคลอง โดยในอดีตจะเดินทางโดยเรือ ชาวบ้านในชุมชนและละแวกใกล้เคียงจะพายมาจอดรอแน่นขนัดไปตลอดทั้งคลองลำปลาทิว แต่ในปัจจุบัน ด้วยความเจริญก้าวหน้าทางการคมนาคม ประชาชนส่วนใหญ่จะอาศัยการเดินทางเข้ามาทางบก โดยนำรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์เข้ามาจอดในบริเวณที่ทางวัดสุทธาโภชน์จัดเตรียมไว้ให้ นอกจากนี้ พบว่า มีประชาชนบางส่วนที่ยังคงอาศัยการเดินทางโดยเรือ มีทั้งประเภทเรือเครื่องและเรือพาย ซึ่งประชาชนที่เดินทางมาโดยเรื่อนั้นจะพักอาศัยอยู่ในบ้านเรือนบริเวณใกล้เคียงกับวัดสุทธาโภชน์ ส่วนประชาชนที่เดินทางมาโดยรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์จะเป็นประชาชนที่อาศัยอยู่พื้นที่ด้านในหรือด้านท้ายๆ ของชุมชน รวมทั้งประชาชนจากละแวกใกล้เคียงและผู้สนใจจากภายนอก เพราะถึงแม้ว่า ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ยังใช้เรือให้เห็นอยู่ในชีวิตประจำวัน แต่ก็ยังเป็นเพียงการใช้เรือเพื่อเดินทางในระยะทางใกล้ๆ หรือในบริเวณคลองขุดที่

ชุดขึ้นรอบๆ ตัวบ้านเท่านั้น ไม่นิยมใช้ในระยะเวลาทางไกลๆ อย่างเช่นการเดินทางจากบ้านที่กลาง
คลองหรือท้ายคลองมายังวัดสุทธาโกชนเหมือนในอดีต เพราะใช้เวลานานกว่าการเดินทางทางบก

หลังจากประชาชนในชุมชนและผู้สนใจเดินทางเข้าจับจองพื้นที่ริมสองฝั่งคลองเป็นที่
เรียบร้อยแล้ว เวลา 8.00 น. พระภิกษุจากวัดต่างๆ ในเขตพื้นที่ลาดกระบังที่รับนิมนต์มากกว่า 100
รูป (จำนวนพระภิกษุจะไม่เท่ากันในแต่ละปี โดยในปี พ.ศ.2554 มีจำนวน 112 รูป) จะลงเรือมาด
จำนวน 60 ลำ เพื่อรับบิณฑบาตรตลอดริมสองฝั่งคลอง โดยสิ่งของที่ประชาชนนิยมใช้สำหรับตัก
บาตรพระร้อยทางเรือ ได้แก่ ดอกไม้ กล้วยเทียน ข้าวสาร ข้าวสุก อาหารแห้ง ขนมแห้ง ไข่ต้ม ไข่เค็ม
ผลไม้ รวมทั้งปัจจัยไทยทาน จำนวนมากน้อยตามความประสงค์และกำลังทรัพย์ของผู้มีจิตศรัทธา

ช่วงสาย พิธีถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุจากเจ้าภาพที่ได้ลงชื่อจับจองสำหรับควหาวนไว้
ล่วงหน้า โดยเมื่อใกล้ถึงวันงาน คณะกรรมการวัดและคณะกรรมการชุมชนเปิดให้ผู้มีจิตศรัทธาที่
ต้องการถวายภัตตาหารเพลลงชื่อเป็นเจ้าของสำหรับควหาวน โดยสำหรับควหาวนนี้จะไม่ใช่สำหรับ
ใส่อาหารที่หาซื้อได้ตามตลาดทั่วไปเหมือนในปัจจุบัน แต่จะเป็นสำหรับที่แต่ละวงศ์ตระกูลเก็บรักษา
ไว้ตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ มีลักษณะเป็นงานเครื่องแก้วที่ปราณีตบรรจง สวยงาม มีลวดลายและ
รูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งประชาชนในชุมชนเลียบคลองมอญถือเป็นมรดกที่มีเก็บไว้เกือบทุกบ้าน
และนำออกมาใช้เฉพาะในเทศกาลสำคัญคือ ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือเท่านั้น โดย
สิ่งของที่ใช้ถวายในสำหรับควหาวนแด่พระภิกษุ ได้แก่ ดอกไม้ กล้วยเทียน หมากพลู อาหารควหา
อาหารหวาน น้ำดื่ม รวมทั้งปัจจัยมากน้อยตามความประสงค์และกำลังทรัพย์ของผู้มีจิตศรัทธา

ช่วงบ่าย ประเพณีการแข่งขันเรือพายซึ่งเปิดโอกาสให้ทั้งเรือของประชาชนในชุมชนเลียบ
คลองมอญและเรือของผู้สนใจภายนอก ไม่ว่าจะเป็นนักแข่งเรือพายมืออาชีพ มือสมัครเล่น หรือ
บุคคลทั่วไป โดยเรือที่ใช้สำหรับแข่งขันส่วนใหญ่จะเป็นเรือประเภทที่มีใช้จริงอยู่ในท้องถิ่น มีทั้งเรือ
สำหรับใช้แข่งขันโดยเฉพาะ คือ เรือเพรียวและเรือมาด และเรือพายขนาดเล็กที่แต่ละบ้านจะมีไว้
สำหรับใช้งานในชีวิตประจำวัน จุดมุ่งหมายของการจัดการแข่งขันเรือพายเพื่อเสริมสร้างความรัก
ความสามัคคี ความร่วมมือร่วมใจ รวมทั้งสร้างความสนุกสนานให้กับประชาชนในชุมชนและผู้
สนใจเข้าร่วมงาน ทั้งยังเป็นการสืบสานประเพณีการแข่งขันเรือไว้ให้เยาวชนคนรุ่นหลังได้ภาคภูมิใจ
เพราะนับวันมีแต่จะลดน้อยลงไปตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรม

ภาคผนวก ง
รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. ประธานชุมชนเลียบคลองมอญ   ว่าที่ รต. รามัญ สาระพันธ์
2. รองประธานชุมชนเลียบคลองมอญ   คุณสุพล คุณหอม
3. กรรมการชุมชนเลียบคลองมอญ   คุณเกศินี งามเลิศ
4. แกนนำเยาวชนเลียบคลองมอญ   คุณสุภา คุณหอม
5. ประชาชนชาวบ้าน   คุณชาย จ้อยชู
6. ไวยาจรณ์   คุณมัน สอวงค์
7. ครูชำนาญการ   คุณปราณีต อนงค์
8. เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานลาดกระบัง   คุณทัศนีย์ ศิริใหญ่
9. นักพัฒนาการท่องเที่ยวชำนาญการ   คุณระพีพัฒน์ เกษโกศล
10. หัวหน้าฝ่ายปกครองเขตลาดกระบัง   คุณรัตนา อุบลเกิด

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวนวมณท์ อุดมรัตน์ เกิดวันที่ 24 มิถุนายน 2529 ที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร เป็นบุตรสาวคนโตของนายมารุต และนางวิภา อุดมรัตน์ สำเร็จการศึกษาปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2550 ในฐานะนินิตโครงการช้างเผือกเพื่อศึกษาหลักสูตรภาษาไทยและวรรณคดีไทย

หลังจบการศึกษาระดับปริญญาตรี เข้าทำงานในตำแหน่ง Customer Service Executive (CSE) บริษัท International SOS Services (Thailand) Ltd. จากนั้นจึงเข้าศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2553